شانۆ

باوەڕ

و

ڕەسەنایەتی

هەڤپەیڤینێک

لەگەڵ هونەرمەند < حەمە ڕەشید هەرەس > دا

شانۆ

باوەڕ

و

رەسەنایەتی

هەڤپەیڤینیێک

لەگەڵ هونەرمەند > *حەمە رەشید هەرەس* < دا

هەڤپەیڤینیێک

لەگەڵ

> *حەمە رەشید هەرەس* < ی

هونەرمەنددا><><><

لەبلاوکراوەکانی گۆڤاری > خوێندکاری کورد < ی

رێکخراوی خوێندکارانی سۆسیالیستی کورد لە ئەوروپا= سۆکسە=

2714 بەهاری/ 2002

===

چەند ووشەیەکی پێویست .....

ئەگەرچی هونەری شانۆ قورساییەکی پێویست و رەگوریشەیەکی بە بەراورد بە لایەنەکانی دیکەی هونەر و ئەدەب لە نێو ئێمەدا نییە ، کەچی لەو تەمەنە کورت و پڕ لە هەوراز و نشێوەیدا کە تۆماری کردووە ، لاپەڕەی گەش و پڕ لە مانا و سەرکەوتنی دیاری بۆ نەخشاندووین . سەروەری ئەمەش وەک سەرەتا ، دەستپێک ، لەخۆبووردوویی و رەنج کێشان بۆ ئەو هوەنەرمەندە مەزنانە دەگەڕێتەوە کە سەرباری چەندین باری ناهەموار و ژیانی تاڵ و بێلەزەتی بندەستی و تەنانەت ئاستی پەسەند نەکردنی ئەو هونەرە لەلایەن ئەقڵ و کۆمەڵگای پڕ لە دابونەریتی چەسپاوی کوردەوارییەوە ، جێی رێزلێنان و مایەی دڵخۆشییەکی بەرچاوە .

ئیدی بۆ هەمووان ئاشکرایە، کە هەڵبژادنی خانەیەکی هونەری لەم بابەتە و خۆدۆزینەوە تێیدا و هەوڵ بۆ بەرەوپێشچوونی چەند دژاورو پڕ لە بەرپرسیارێتیە .

هونەری شانۆ ، گەر لە ئاستی ئەو ئەرکانەدا بێت ، کە پێی ناسراوە و لێی داوا دەکرێت ، هونەرێکی راستەوخۆی کاریگەری بەزەبرە ودەتوانێ بارستاییەکی گەورەی گۆڕان لەگۆمەڵدا لەئەستۆی خۆی بگرێ . بۆ ئەو بارودۆخەیکوردی تێدایە ، شانۆ توانیویەتی گوزارە لەکۆمەڵێ پرسی دۆزی کورد و رەهەندی هونەری خۆی بکات .

لەگەڵ دەرککردن بەم راستییانە و تین و تاو سەندنی گیانی بەرخۆدان و بەگژاچوونەوەی سیاسەتی داگیرکراوی و دابەشکراوی کە ساڵەهایەکە لە لایەن دوژمنانی کوردەوە سیستەماتیکانە دەرهەق بە کورد پیادە دەکرێ ، هونەرمەند " حەمە رەشید هەرەس " بە هۆشیاریی و باوەڕێکی تەواوە چارەنووسی خۆی لەگەڵدا گرێ داوە و رەنج و ماندووبوونی لە پێناودا دەکێشێ.

هونەرمەند " هەرەس " بۆ ئەو خەم و مەبەستانە چۆتە سەر شانۆ تا گوزارە و نمایشتی ئەو باسانە > دۆزی نەتەوەکەی < بە باوەڕ و هەڵوێستێکەوە بکات ، کە هەبوون و چارەنووسی هەموومانی پێوە وابەستەبووە . خۆدۆزینەوەی ئەویش لە پنتێکدا ، کە کێشەی نەتەوەکەیەتی ، ختییە سەر خولیای کەوتنە تێکۆشان بۆ خەون و ئاواتە پیرۆزەکان ... ئەمەش لە بەرهەمەکانیدا بەڵگەی راستیمان لێی بۆ بەدیار دەکەوێت . پنت وسەنگەری کوردایەتی بەهەموو رەهەندەکانییەوە ئەو مەودا بەرین و پڕ لە مانا و ئامانجەیە، کە بەهەناسەیەکی گەرمەوە لە هەلومەرجێکی زۆر دژواری سیاسی و کۆمەڵایەتی و رۆشنبیریدا و لە ژێر باری ستەمی نەتەوایەتیدا وەک ئاسۆی رزگاری و کێڵگەی مەعریفی رووی تێکراوە و خراوەتە کارەوە .

چەندایەتی و چونایەتی بەرهەمەکانیش لە هەر پلە و ساتێکدا بوون و ئاوێنەی باڵانمای واقعی کوردستان و دەرەتانی جموجوڵ و پەسەندکردن بووە. لە نێو هەناوی نەبوون یان کزی و لاوازیی دیاردەیەکەوە ، تێهەڵچوون بۆ پێکهێنان و شوناس پەیداکردن یان بەخشین کراوە . ئەمەش بەڵگەی راستی و حاشاهەڵنەگری ئەو مەسەلەیەن ، کە کاری شانۆ و مێژووەکەی سەخت و پڕ لە ئەستەم بووە .

ئەم چاوپێکەوتنە بەسەرداچوونەوەیەکی مێژوویی و تۆماری بە ئاگای زۆر لایەن و کون و قوژبنی راستییەکانە، کە > هەرەس < ی هونەرمەند هەم تێیدا بەشدار و هەم ئاگاداری بووە . لەتەک ئەم راستیەدا دەکرێت ئەمە بە ئاوڕدانەوەیەکی بە پەرۆشانە و گەشتێکی هونەرمەند بۆ دنیای شانۆی کوردی و بیرەوەرییەکانی دابنرێت .

پرسیارەکان بەهاری 2001 ئاراستەی هونەرمەند کروان و لە ئەیلوولدا وەرامیان دراوەتەوە و ئێستا لە دووتوێی ئەم بەرگەدا دەکەوێتە بەردەست ئێوەی خۆشەویست .

ئێمەی سـۆکسە .. کە باوەڕمان بە رۆشـنبیری نەتەوەییانە هەیە ، خۆمان بە بەختیار دەزانین ئەم بەرهەمە بخەینە بەردەستی خوێنەرانی کورد و هیوادارین بەم کارەمان خزمەتێکی چکۆلانەی کتێبخانەی هەژاری کوردمان کردبێت .

لیژنەی رۆشنبیری بەهاری 2002

>< دەتانەوێ بـە شانۆ چی بکەن ؟ رەخنەگرتن ، گۆڕان ، بەرەوپێشچوون ؟! کام لەم چەمکانە ئامانجی کاری هونەری ئێوەیە؟ ئەی شانۆ دەتوانێت لـەم بـوارەدا چ رۆڵێک ببینێ ...بە تایبەتی لە هەلومەرجی کۆمەڵایەتی و سـیاسـی وڵاتی ئێمەدا ؟ دیارە بە بەرچاوگرتنی وڵاتی داگیرکراو و دابەشکراو ؟ .

شانۆ لای من رێگایەکە ئەوەی باوەڕم پێەتی تیایدا دەری ببڕم . وەک چۆن ئەدیبێک باوەڕی بە مەسەلەیەکە و لە ئەدەبەکەیدا رەنگی پێدەداتەوە یان شـێوە کارێک لە تابلۆکانیدا دەری دەبڕێت . یان ... یان ...لێرەدا ئـەوە دەڵێم هونەرمەندی وا هەیە هەر لەبەر ئەوەی دەرکەوێ پێی نەنگ نییە ، لە شـانۆیەکەوە بۆ شانۆیەکی تر لەم پەڕی راستەوە بۆ ئەوپەڕی چەپ یان لەسەر تەلی هەر فەلسـەفەیەک سەما بکات ، ئەگەرچی هەر لە میانەی دوو شانۆدا دوو چەمکی دژ بە یەک بدا بەدەستەوە . بەو هونەرمەندانە دەگوترێت بازرگانانی هونەر . هونەرمەند دەبێ خاوەنی نامـەیەکی دیاریکراو بێت لە ناخیدا بۆی قووڵ بووبێتەوە و بیگەیێنێت و داکۆکی لێ بکات .

تەرازووی منیش بۆ رەسـەنێتی و نارەسەنی هونەرمەند ئەوە کێشانەکەیەتی . . ئەوەی مایەی شـانازی منە هەرگیز بۆ ئەوە نەگەڕاوم رووناکی لـە کوێ بێت خۆم بدەمە بەر تیشکەکـەی تا دەرکەوم ، بەڵکو من بۆ ئەو بابەتە گەڕاوم کە خۆم باوەڕم پێی بووە . هەر لەبەر ئەوەشـە من بەرهەمم لەچاو رۆژانێکی دوور و مێژوویەکی سی و ئەوەندە سـاڵەدا زۆر کەمە . بەڵام ئەوەی کردوومە هەموو خزمەتی یەک بۆچوون دەکەن ئەویش بیری کـوردایەتییە . جا نووسەر و دەرهێنەرم هەڵبژاردووە لە تەکیاندا کارم کردووە ، باوەڕم بـە دەقێک نەبووبێ لێی نزیک نەکەوتوومەتەوە . لەبەر ئەوە کاری شانۆیی دەبێت کۆمەڵە هـونەرمەندێک پێی هەڵبسێت ، کە یەک بیروبۆچوون کۆیـان بکاتەوە . ئەمەش بۆ من زۆر ئاسان نەبوو لەسەر هەڵبژاردنی دەقەکان مشت و مڕو و سـەر ئێشەی زۆرم بۆ دەهاتە پێشەوە . ناچار لە ساڵانی پێش ئاوارەییم خۆم دەستم کرد بە دەق هەڵبژاردن و وەرگێڕان و ئامادەکردن و نووسینی .

ئەوە بوو لەسەرەتای هەشتاکان و تا ناوەڕاستی هەشتاکان چیرۆکەکانی [میراتی و کابرا سەیرەکە ، گوڵاڵە ، دوژمنی گەل] م وەک ئامادەکردن یان نووسـین خستە سەر شانۆ و خۆشم وەک ئەکتەر یان یاریدەدەری دەرهێنەر کارم لەناویاندا کرد .

بەراستی ئەو ساڵانە ساڵانی زێڕینی من بوون ، چونکە ئەو کاتە لە کۆمەڵەی هونەرە جوانەکاندا کارم دەکرد و برادەرانی هونەرمەندم لەو کۆمەڵەیە زۆر پشتیان گرتم . بە تایبەتی هـونەرمـەند > تەهـا خەلیل و عەبدولی حەمە جـوان < ی هاوڕێم کە بیروبۆچوونمان زۆر لە یەکەوە نزیک بوو هەر چیەکم بنووسییایە دەبوایـە رووناکی سەر شانۆ ببینێ و بێتە بەرهەم . ئەوەشی کە دەمنووسی ، کتومت خزمـەتی بیری نەتەوەیی کوردی دەکرد . لەوانە چیرۆکی (گوڵاڵە) زۆر بە ئاشـکرایی ئەوەی پێوە دیارە . مـن ئەکتەرێکی شانۆیی ، بەڵام

نەبوونی دەقی شانۆیی و سستی نووسەرانی شانۆیی و وەرگێڕانی شـــــانۆیی وایای لێکردم ، ناچار دەســـت بکەم بە نووسین و هەڵبژاردنی دەقی بێگانە و گونجاندنی لەگەڵ هەلومەرجی ئەو سەردەمەی باشووری کوردستاندا . جا وەک ئەکتەر ئامانجی من لەم هونەرەدا ئەوەیە ، بتوانم توانایەک بەکار بهێنم بۆ قۆســـتنەوەی هەر بارێک کە لەکاتی نواندندا دەکەوم بەسەریدا بیکەم بە بناغە و لـــەو بناغەیەوە رەخنەیەک ، داهێنانێک ، گۆڕانێک هەڵچنم . ئەمەش جاری وا هەبووە لە دەرهێنان و تەنانەت لە دەقیش چوومەتە دەرەوە و مافم داوە بە باڵگرتنی نواندنەکە و فڕین بۆ ئەو مەبەســـتەی خـۆم دەمەوێت . ئەمە جـــار جـــار کێشەشی بۆ دروستکردووم . من زۆرجار دەقەکە بەسەند و کۆمپیالە و قاڵب نازانم و کتومت خۆمی پێوە نابەستمەوە . تەنانەت ئەگەر خۆشم بیاننووسم . من شانۆ بەو گۆڕەپانە پیرۆزە دەزانم کە لە ویژدانی بینەرم نزیک دەخاتەوە و لەگەڵ بینەردا لەناو یەکتریـدا تێکەڵ دەبین . هـــەروەک چۆن دینداریک لە جێگایـــەکی پیرۆزی وەک مزگەوت وکەنیسە لەگەڵ خۆشەویستی خاوەند و پێغەمبەراندا ئاوێتەی یەکتر دەبن ، ئێمەیش ئاوهاین .

خــــۆ میحرابی مزگەوت و کەنیسەش هەر شانۆیە ، بۆیە منیش هەر شانۆیەک راستی بکاتە ئامانجی و جەماوەر چەواشـــە نەکات و لەبەرەی نەتەوەکەیدا بێت ، ئەوە وەک ئەو شوێنە پیرۆزانە وان بۆ من . لەوە بترازێت جاری وا هەیە شـــانۆ وەک چایخانەیەک یا سێرک و کابارێیەک دەبێت تەماشـــا بکرێت و کاتی رابواردنی تیایدا بەسەر ببرێت . شانۆ حەپی خەو نییە، ئەسپێکی بەرەڵا نییە ، ئوتومبیلی بێ برێک نییە . جەماوەر خەو لێبخات و چەواشەیان بکات و بەرەو هەڵدێریان بەرێت .

شـــانۆ لای من ، منی کوردی وڵات داگیرکراو و پارچەپارچەکراو ئەمڕۆ ئەبێ ئەو مەچەکە نەترسە بێت یەخەی جەماوەر راتەکێنێ، جاڕی رووخاندنی فەلســــــەفەی چەواشەکەر و ریسواکردنی بیروباوەڕی تێکدەری هاوردە بدات . لەهەمان کاتدا جاڕی بنیاتنانی رێگاچارەی راســت و دروســـتی نەتەوەیی بدات و هەڵوێســـــت لەو تاقیکردنەوانەی نەتەوەکەمانەوە وەربگرێت ، کە ئەگەر هەر نەتەوەیەکی خاوەن کیان ، تا بێ کیانیش ئەو تاقیکردنەوە دەوڵەمەندەی هەبوایە ـ دەبوایە شانۆکانیـان تەژی بوایە لەو بەرهەمانەی ئەو چەمکە نیشان دەدەن . تەنانەت کارێکی واش بکـرایە ، کە ببوایەتە بابەتی شـــانۆ بێگانەکانیش بەکورد . کـــەچی بەداخەوە هەوڵدان لەو بارەیەوە زۆر کەمە . ئەمــەش دەگەڕێتەوە بۆ خەمڵاندنێکی چەواشە . ئەمڕۆ گەنجە هونەرمەندەکان دەتوانم بڵێم ئینتەلایان لەناو لەبەرکردندا پێکراوە .

ئەو کاتەی من لە کوردستان بووم و ئێستاکەش هەر کە دێنە سەر قسەکردن لەمەڕ شـانۆوە هەر لە (تسبـس) و (ئەسخیلۆس) و (سۆفوکلیس)و (یوبیدس) ەوە تا دەگاتە ســـەر مارلو و شکسپیر و مۆلێر و چیخەف و ستانسلافسکی و برێخت و کێ و کێ و ئینجا لۆرانس ئۆلیڤیە و جان لوی بارۆ و ...هتد . هەموو ئەمانەی بە رۆژی لە دایکبوونیانەوە لەبەرە و هەرچی بەرهەمیشیان هەیە بۆت ریز ئەکا و شانازیش بە خۆیەوە دەکات کە زۆر رۆشنبیرە .

من ناڵێم ئەمە راست نییە یان نابێ وا بێت ، بەڵکو ئەوە دەڵێم کە تۆ ئەم هەموو هـــەوڵانەت داوە ، چۆن لە شـــانۆی کوردیدا چۆن رەنگت پێداونەتەوە ؟؟! باشـە هیچ بەرگێکی کوردیت کردووە بە ئەزموونەکانی ئەواندا و بیخەیتە سەر شانۆکەی خۆت ؟ خۆ ئەگەر وا نەبێت یالڵای دەکرد مێژووی ژیانی خزمە مردووەکانیشت دەرخ دەکرد ، بەمنی کوردی بێ وڵات چی؟؟! .

هـــــەندێ کەس > زۆر کەمن < دەبێژن شانۆی نەتەوەیی نییە ، بەڵکو شانۆ بە زمانیی نەتەوەیەکـــی

دیاریکراو دەپەیڤیت . بەڵام ئەوانە بیانەوێ یا نا ، مۆرکی نەتەوەیی بوون بە شانۆوە دیارە ، بەتایبەت کاتێ دەقێک دەخرێتە سەر شانۆ کولتوور و هیما و ئەندێشەی ئەو نەتەوەیە تا رادەیەکی زۆر دەنوێنێ و دەدەبڕێت .

شانۆ بەشێکە لە کولتووری نەتەوەیەک ، ج جیاوازی کولتووری چەند بێت ، ئەوا جیاوازی شانۆش لە نەتەوەیەکەوە بۆ یەکێکی تر هەمان دووری لە خۆی دەگرێت .

ئەم بۆچوونە زیاتر لەو کەسانەوە دێت کە شارەزای کولتوورەکەی خۆیان نین و دەیانەوێت لە کولتووری ئەوروپاییەکان یان کولتووری ئەو نەتەوانەی سەردەستەی نەتەوەی کوردن لە سەرانسەری کوردستاندا بخولێنەوە . جا ئەوانە هەرچی بەرهەمێکی جیهانی بکەن دور بێت لەکولتوری کوردەوە رەنجیان دەچێتە سەربەشی بێگانە بە کوردەوە . ئەو هونەرمەندەش بیەوێت و نەیەوێت دەبێتە هونەرمەندێکی ئێرانی ، عێراقی ، تورکی یان سووری . پیرۆزی بێت و نموونەی ئەوانەش زۆرن .

یەلماز گۆنای خۆ زۆر لە مێژ بوو لە سینەمای ترکدا کاری دەکرد و ساڵەهای ساڵ لەناو سینەمای ترکدا بزر بوو، بەڵام کاتێ بوو بە یەلماز گۆنای ، وەک ئەستێرەیەکی پرشنگدار ، کەدەستی دایە خزمەتی نەتەوەکەی بەو هونەرە . هەروەها کاکی قوبادی زۆر دەمێکە لە سینەمای ئێرانیدا کار دەکات ، بەڵام نەبوو بە هیچ تا >> کاتێک بۆ ئەسپە مەستەکانی << بەرهەممهێنا . خەلیل شەوقی ، قاسم محمد ، روناک شەوقی وەک ئەکتەر ،وەک دەرهێنەر و وەک نووسەر ئەمانە هەموو جێگەی شیاوی خۆیان هەیە لە شانۆدا ، بەڵام شانۆی عێراقی و عەرەبی . هەمووش بە دەمی خۆیان بە خۆمیان گوتووە ئێمە کوردین ، بەڵام داخمە هەرچەندە هونەرمەند بن ، بەڵام من چۆن سەیری ئەفسەرێکی کورد دەکەم لەسوپای عێراقی عەرەبیدا نابێتە پێشمەرگەی کوردستان ئاواش سەیری هونەرمەندێکی زمان کوردی دەکەم لەسەر شانۆی بێگانە .

>< *هونەرمەند بە گشتی و شانۆکار بەتایبەت پێویستە تا چ ئاکارێک شارەزایی باری کۆمەڵایەتی و پاشخانی مێژوویی و هەلومەرجی سیاسی نەتەوەکەی بێت ؟ ئەم بە ئاگابوونە چ یارمەتییەکی هونەرمەند لە کارەکانیدا دەدات ؟ .*

+ پێشمەرگەیەک بەلای منەوە پێش ئەوەی چەک هەڵگرێت و بداتە شاخ و کێو دەبێت لە پێشدا جوگرافیای کوردستان بزانێت . .. لە کوێ دارستان هەیە لە کوێ کانیاو هەیە دووری کانییەک یان سەرچاوەیەکی ئاو لەوی ترەوە چەندە ، ئەشکەوت ، قەدبڕ ، رەز و باخ ، دێهاتەکان باری ژیانیان و ئاستی خەڵکەکەی بۆ کورپەروەری ، هۆز و بنەماڵەکانیان دۆستایەتی نێوانیان ، دوژمنایەتییان . ئەگەر ئەمانە نەزانێت و لێی بە ئاگا نەبێت ، دەرنابات و بگرە زوو تێدەکەوێت . دەتوانم بڵێم ژیانیشی هەمیشە لەمەترسیدایە و تەنانەت سیفەتە شۆشگێڕییەکەی تەواو ناکات ، کە پێویستە هۆشیار و زرنگ و زانیاری بەرفراوانی هەبێت .

هونەرمەندیش هەمان رێوشوێن تەواوکەری کارەکەیەتی . بەتایبەتی ئەکتەر و دەرهێنەر . جارێ بە لای منەوە کفرە دەرهێنەرێک ، بۆ نمونە درامایەک دەربهێنێ رووداوەکانی لە لادێیەک دابێت و ئەویش لادێی نەدیبێت و تێیدا نەژیابێت . یان رووداوەکانی لەناو ئاغاودەرەبەگدا بێت و ئەمیش سەری لەسیستەمی دەرەبەگایەتی تەقەی بێت . یان چایخانەیەکی میللی و ئەمیش رۆژانە چەند کاتێکی تێدا نەردبێتە سەر . یان رووداوەکە لە چینە باڵاکانی کۆمەڵەکەماندا رووی دابێت و ئەمیش سەری نەکردبێت بەو جۆرە ماڵ و خانەوادانەدا

. یـــان مێژووی نەتەوەکەی شـــارەزا نەبێت و شانۆگەرییەکی مێژوویی نەتەوەکەی بەرهەم بهێنێت ، یان خاوەنی فەلســـــەفەیەکی دیاریکراو نەبێت و چیرۆکێکی وا بەرهەم بهێنێت کە باس لە بنەماکانی بوونی بیری نەتەوەیی کوردی یان هەر فەلسەفەیەکی تر بکات . جا ئەمانە هەندێکی پێویســـــتە بیانخوێنێتەوە و تاوتوێیان بکات وەک بابەتە مێژووییەکان . بەڵام هەندێکی تریـــــان پێویستی بە ئامادەبوونی هەیە وەک خودی خۆی وەک بابەتە کۆمەڵایەتییەکە .

ئەکتـــەر و دەرهێنەری کـــورد دەبێ قاڵبووی ناو بازارەکە و دیوەخانەکە و جادە و کۆڵانەکان و چینەکانی کۆمـەڵەکەی لە نەخوێندەوارێکەوە تا خاوەن بڕوانامەی بەرز ، لە کرێکارێکەوە تا جوتیارێک و لەوانیشەوە تا سەرمایەدار و دەرەبەگێک . ئینجا لە ناوچەیەکەوە بۆ ناوچەیەکــــی تر و هتد .... ئەگەر هونەرمەندی شانۆ بەم جۆرە نەبێت ، هونەرەکەی درۆزن و بەرهەمەکەشی شلۆق دەردەچێت . کەواتە پێداویستییە شاراوەکانی هونەرمەند بارســـتاییەکی شـــیاوی فەلســـەفی و سیاسی و مێژوویی و کـــۆمەڵایەتییە . بە تایبەتی ئەوەی پەیوەندی بە نەتەوەکـــەیەوە هەیە ئینجـــا دەوروپشتەکەی دوای ئەوەش هەموو جیهان .

شانۆش ئاوێنەی هەر هەموو ئەوانەیە کە باسمان کرد و بە زیادیشـەوە . ئاوێنەش راستگۆیە لەگەڵ ئەو وێنەیەی پێچەوانەی دەکاتەوە. جا ئەگەر ئاوێنەیەک بە تەڵخی وێنە نیشان بدات ، ئاوێنە نییە و هـــونەرمەندیش ئەگەر بە تەواوی هەلومەرجەکە بەرجەســـتە نەکات و داهێنەرانە نەیگەیەنێت ، ئەوە هونەرمەند نییە .

زۆرجـــــار بووە بینەر وتوویەتی فلانە ئەکتەر دەورەکەی لێنەهات . ئەوە دەرک نەکردنە بە نهێنییەکی تر ، ئەویش ئەوەیە کە ئەو ئەکتەرە فڕی بەسـەر ئەو پاشخانە ـ باکڕاوندەوە نییە و ئەو کەسایەتییەی ئەم رۆڵەکەی دەبینێ بە خــەویش نەیدیوە . بۆ نموونە برادەرێک دەیویست رۆڵی تلیاکخۆر ببینێ ، کەچی لە ژیانیدا تلیاکیشی نەدیبوو چجای تلیاکخۆری . لەهەموشی گرنگتردڵسۆزییە بۆ بابەتەکە با هونەرمەند زۆر تێگەیشتووش بێت لەبارەی هەموو ئەو چەمکانەوە کە لێی دواین ، کە دڵسۆزی نەبوو دیسانەوە ریسەکە دەکاتەوە خوری .

لەم ماوەیەدا ئەکتەرێکم دی لە بەرهەمێکدا رۆڵی ســەرۆک مەفرەزەیەکی بەعسە فاشستەکانی وەرگرتبوو ، هەر هەمان ئەکتەر کاتێک لە کوردســـــتان بووم ، خودی خۆی بەعسیش و جەیشی شـــەعبیش و خۆفرۆشـــــیش بوو . هەر کە دیم راستەوخۆ جارانیم بیرکەوتەوە . سەیرم کرد هەر خۆیەتی و رۆڵی خۆیشــی دەبینێ ، جا چونکە راستگۆ نەبوو ، رۆڵەکەی زیاتر کۆمیدی بوو لەوەی بینەر لێوی لێ بکرۆژێت .

بینەری ساویلکەش دەیانگوت بە خوا دەورەکەی خۆش بوو هـــەر دەتووت خۆیانن هیچ جیاوازی لەگەڵ راستیدا نەبوو . جا ئەگەر ئەو بەئاگابوونە دڵســــۆزی و پاکێتی بچێتە تەکیەوە ، ئەوا رۆڵەکە دەبێتە رۆڵێکی خوێنمژانە و بینەر دێتـــەوە بیری یان ئەوەی لەلا بەرجەستە دەبێت کە لە زیندانەکانی کوردستاندا ئەمنەکان چیان بەســـەر رۆڵەی نەتەوەکەمـــــــاندا هێناوە و جارێکی تر رێگە نەدرێت ئەو دیوزمانە بێنەوە باشووری کوردســـتان ، بەڵام کاکی ئەکتەر هەرچەندە ئەوە رۆڵەکەی بوو ، کەچی بە شێوەیەکی تر گەیاندی . کەواتە دڵسۆزی بۆ بابەتەکە مەرجی یەکەم و سەرەکییە .

>< *چ کەلێن وناجۆرییەک دەکەوێتە نێوان دەقێکی شـــانۆیی و پرۆسەی نمایشــــــــکردنی ئەو دەقە؟ دەرهێنەر چەند رۆڵ لەم بوارەدا دەگێڕێت و چـــەند بۆی هـــەیە " ئازاد " ە بەویستی خۆی مامەڵە بەدەقەوە بکات ؟ بەکورتی جیاوازی نێوان <u>تیـــۆری و پراکتیک</u> لەم بوارەدا چۆن دەبینن ؟*

لە کاتێکدا ئێوە لە هەردوو بواردا ئەزموونتان هەیە ؟ .

+ بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە پێم چاکە نموونەیەکی زیندوو روونی بکاتەوە . چیرۆکـــی (بازرگانی ڤینیسیا) ی شکسپیر رۆڵێکی سەرەکی کە رووداوەکانی ئەو چیرۆکــە بە زۆری لە دەوری ئەو کارەکتەرە دەخولێنەوە ، ئەویش کارەکتەری " شـــــایلوکـە " شایلوک جوولەکەیەکی ســـــــووخۆری دڕندە و جەرگ قایمە . دەیەوێت لەجیاتی ئەو پارەیەی داویە بە > ئەنتۆنیو < ئەگەر لەماوەی خۆیدا نەیداتەوە ، یەک کیلۆ گۆشت لەسەر سنگی > ئەنتۆنیو< بکاتەوە .... هتد .

ئەم چیرۆکە لەســــەر شـــانۆ لە ئەڵمانیا نمایش کرا . کاتەکەشی کاتی کەفوکوڵی نازییەکان بوو دژی جوولەکـــە . دەرهێنەر و ئەکتەرەکان کارێکی وایان کرد رەوایی بدەنە قەڵاچۆکردنی جوولەکە لە ئەڵمانیادا. هەمان بە زۆری چیرۆک لە رووسیای ئەو کاتەدا نمایش کرا لە لایەن دەرهێنەرێکی جوولەکەوە . > شـــــــایلوک < یان وەک فریشتەیەک بەرجەستە کرد کە چۆن بە ناڕەوا پلانی بۆ دادەنێن مافە رەواکەی بدەنە دواوە . چیرۆکیش هەرهەمان چیرۆک بوو بێ دەستکاریکردن .کەواتە جۆری جوڵانەوە و یاریکردن بــە دەربڕین لە لایەن هونەرمەندانی ســــەر شــــانۆکە ، ئەوا دەقەکەش دەکەوێتە ژێر کۆنترۆڵی ئەوانەوە . ئەکتەر دەتوانێ یەک ووشـــە یان یەک رســتە بە چەندەها جۆر دەبڕێت . جاری وا هەیە ئەو دەربڕین و جولانەوەیە بــــــە پێچەوانەی ویستی نووسەرەکە و فەلسەفەکەشی .

ئەمە لە کاتێکدا هونەرمەندەکــان بیانەوێت نامەیەک بگەیینن کە خۆیان باوەڕیان پێیەتی . خۆ ئەگەر دەقەکەش و هونەرمەندەکانی ســــەر شانۆش کتومت لە هەمان بۆچووندا یەکبگرنەوە ئەو کاتە هونەرمەندی شانۆیی دەبێتە ئەڵقەیەکی گەیاندن لە نێوان نووسەر و بینەرەکانیدا . نموونەیەکی تریش شـــــــانۆگەری [سەلەی نانکەر و تەنەکە] ە . نووسەر زۆر هەوڵی دابوو مەسەلە چینایەتیـــەکان زیاتر بەرجەستەبن ، بەڵام هونەرمەندانی ئەو شانۆگەریانەیان ئەنجامدا ، مەســـەلە نەتەوەییەکەیان تێدا هێنایە پێشەوە و زەقیان کردەوە .

>< نووســـەر و دەرهێنەر و رەخنەگر لەکوێدا دەتوانن پێکەوە هەڵکەن و بەدیدی هەر دوو لا دەقێک ، شانۆنامەیەک ، کارێکی هونەری دەوڵەمەند بکەن و گوڕوتەوژمی بدەنێ ؟.

+ لە زۆربەی شـــــــانۆییەکاندا نووسەر ئامادە نابێت . بەتایبەتی ئەگەر ئەو شانۆییە دەقەکەی هی نووسەرێکی بێگانە بێت ، یان نووسەرەکەی نەمابێت . لـێـرەدا بەلای منەوە وا راستترە دەقەکە بە دەستپاکییەوە پێشکەش بکرێت و دەســـتکاری بیر و ناوەڕۆکی نەکرێت . بەتایبەتی ئەگەر ئەو دەقە لەلایەن کەســــــی دووەمەوە ئامادە نەکرابێتەوە . ئەوکاتە بۆ ئامادەکەر هەیە بە پێی بۆچوون و ویستی خۆی دەستکاری بکاتەوە . یان جـاری وا هەیە نووسەرێک سوود لە دەقێکی تر وەردەگرێت و خۆی بە جۆرێکی تر دایدەڕێژێتەوە .

ئەمەیان من لە شانۆگەری } گوڵاڵە{ دا پێیی هەڵسام . هەروەها لە} میرات { ی قاسم محەمەد } کابرا سەیرەکە { ی نازم حیکمەت دا . من پێم وایە دەقی شانۆیی تــا دەکرێت لەلایەن ئەکتەرێکی نووسەرەوە یان دەرهێنەرێکی نووسەرەوە بێت وەک ئامادەکردن لەلایەن ئەو هونەرمەندانەوە کە شارەزان . نووسەری کورد تا ئێستا لەو باوەڕەدا نیم بتوانن وەک هەستی ئەکتەر و دەرهێنەر چیرۆک بنووسن . جارێ لە ساڵانی

حەفتاکاندا زۆر کەم نووسەرمان هەبوو کە بزانن شانۆش چییە ؟ زۆر کـەمیان هەبوو وەک بینەریش ئامادەی شانۆگەرییەکان ببن . دوایی کە زانییان شانۆ لـە برەودایە ، جەماوەرێکی رۆشنبیر تامەزرۆی شانۆگەرین ، ئەوجا ئەوانیش کەوتنە خۆیان و لێمان نزیک دەبوونەوە و هەریەکەو لەلای خۆیەوە چـــەند هـــــەوڵدانێکی ئەنجامدا . بەڵام ئێستا دەتوانم بڵێم هەر ئەو دەقانە سەرکەوتنیان بۆ نوســرا کە لە لایەن ئەکتەر و دەرهێنەرەوە دەنووسران . نموونەش زۆرن .

ئەگەر چاوێکی خێرا بە نووسینەکانی ئەحمەد سالار و تەلعەت ســـامان و جەلیل زەنگەنە و بەندە و ... هتد بگێڕین لە راستی بۆچوونەکەی مـن نزیک دەبینەوە . بۆ مەسەلەی رەخنەگریش وەک لە زۆر بۆنەدا باســـم کردووە ، رەخنەگری ئاکادیمیمان نەبووە. بەتایبەتی لەدەرەوەی شانۆ هەرچی رەخنەگری سوودبەخش هەبووبێ هەمووی هەر خۆمان بووین . ئەمە بەراشکاوییەوە دەڵێم ، تا ئێستا نەم بیستووە و نەم دیوە رەخنەگر پێش پێشـــکەشکردنی بەرهەمێک ئامادە بوو بێت و ئامۆژگاری بەکەڵکی دابێت . هی وا هـەبووە هەرواش بووە یەکجار چیرۆکەکەی لەسەر شانۆ وەک بینەرێم دیوە و دوایی شـــەلم کوێرم لە رۆژنامەکاندا بۆی دابەزیوە . زۆر بە دەگمەن نیشانیان دەپێکا و ناوەرۆکی باســـــەکەیان هەڵدەسەنگاندن و باسێکی پوخت و بابەتیانەی بە سوودیان دەدا بەدەستەوە. یان بە واتایەکی دیکە ئێمەی هونەرمەند هیچ سوودێکمان تیادا نەدەبینی جاری وا هەبوو لەلایەن هەندێ رەخنەگرەوە لەســــەر شانۆگەرییەک دەنووسرا و بە هەمووی ئەگەر کۆت بکرادیەتەوە کۆمەڵێک بە یەکا دەهاتن و لەوە زیاتر هیچی تری نەئەدا بەدەستەوە .

زۆر بە دەگمەن رەخنەگرمان دەدی پێش بڵاوکردنەوەی رەخنەکــــەی پێوەندی بە نووسەر یان دەرهێنەرەوە بکردایە . مـــن تەنیا یەک رەخنەگرم دیوە پێش رەخنەکەی پێوەندی پێوە دەکردین . ئەویش کــاک } ئەحمەد رەجەب {بوو . ئەو کاتانە وابزانم پەیامنێری رۆژنامەی [بیری نوێ] ش بوو . ئەگەر هەلومەرج رێی بدایە ئەم برادەرە لەبواری رەخنەوە دەیویست شتێ بە شتێ بکات . ئاسۆیەکی گەش چاوەڕێی دەکرد .

هـــەروەهـــا کاک ئەحمەد ئابلاخی و ئەنوەر قادر رەشید و چەند رەخنەگرێکی تر هەوڵدانیان هەبوو . بارودۆخی نالەباری ئەوکاتە ئەمانیشی لەم بوارە دوور خستەوە .

جـــا لێرەدا داوای لێبووردن لـــــــــە خوێنەری ئازیز دەکەم ، ئەوە بۆچووونی منەو دەگەرێتەوە بۆ ناوەڕاســــت و کۆتایی هەشــــــتاکان . دوای ئەمانە چ گۆڕانکارییەک روویداوە نازانم ، وەلێ ئەوەندەی من ئاگام لێیـــــەتی لە لاوازبوونی بەرهەمەکان و بینەر و رەخنە بەولاوە هیچی تر نییە .

ئەم سێ خاڵەی ئاماژەمان پێدا یەک تەواوکەری ئەوی دیکەن .کاتێ بەرهەم لاوازبێ ئەوە لێی بێگومانم مانا نەبوونی بینەر و لاوازی رەخنەشــــە . دەنا خۆشبەختییە بۆ هونەری شـــانۆ ، ئەگەر نووســــــەر و دەرهێنەر و رەخنەگر بۆیان بلوایە بە هاریکاری هەرسێ لایان شانۆگەرییەکانیان برەخسانایە .

>< *پێتان باشـــــــــە شانۆ بۆ جەماوەری کورد رۆڵی دکتۆر یان دەرمان ببینێت ؟.*

+ هەردووکیان ، چـونکە هونەر بەگشتی بۆ منی کورد دەستنیشانکردنی دەردەکانی کۆمەڵە و لە هەمان کاتـدا ئەگەر رێگاچـــارەی بۆ نەدۆزێتەوە، ئـــــەوە هونەرێکی ئیفلیجە ... هەندێک هەن هونەر بە جۆرێکی تر لێکدەدەنەوە . منیش حـەزم دەکرد ئەو پشتەم لێبکردایەتەوە ، بەڵام کە سەیری هەلومەرجی ژیان و

چارەنووسـ‌ـــــــــی نەتەوەکەم دەکەم ، پێم کفر و ناڕەوا و نا راستیی و نا هونەرییە ، هەرچی هەیە لـــە پێناوی خزمەت و چارەسەری دەردەکانیدا نەبێت . ئەوانەی وا بۆ هونەر بە تایبەتـــی بۆ شـــانۆ ناچن ، دەیانەوێت لە ژێر هەر ناوێک ، بۆچوونێک ، فەلســـــەفەیەک یـا قوتابخانەیەکی جیاواز بەو ئەرکە شـــانۆ بە بارێکی تردا بەرن . ئەوا من ســـووک و ئاسان دەڵێم خۆشی لەدوژمنەکانمان...بەڵام من تا ئێستا ئەوەم نەگووتووە، چونکە دەروێشانی ئەو بۆچوونانە تا ئێســـــتا لەناو جەماوەری کوردا و بە تایبەتی بینەری شانۆ لە ریزی نەبوواندان .

بێگومـــان ئەوانەی دەیانەوێت لە دەســـتنیشـانکردن و چارەسەرکردنی دەردەکانی کۆمەڵ ، شــــانۆی کوردی بۆ وولاتان و دەربەدەرکردنی بـــــەرن ، نەیان توانیوە نە داهێنانێکی وا بخەنە ڕەوت ، نەجەماوەرەکە بەو بالۆرەیەی لێی دەدەن قایل بکەن . وەک لە زۆر بۆنەی تردا لێی دواوم ، ئەوەی نەتوانێت هەلومەرجی نەتەوەکەی گوزارە لێبکات و بەرجەستە بکات لەگوفتار و ڕەفتارەکانیدا .

ئەوەی لەلایەنە جۆربەجۆرەکانی ژیانی نەتەوەکەی ـ وەک ئاماژەمان پێدا ـ ســـەری تەقەی بێت ، دەیەوێ بە خەیاڵی خۆی بە بیانوی پێشـــــــــــکەوتن و نوێخوازی و ئەزمونگەری و ...هتدەوە ، بەڵێ بەم بیانووانەوە چاوڕاو لە جەماوەر بکات و گوایە شتێکی تازەی هێناوە و خۆی پرۆفیسۆرە و بەڵام خەڵک تێی ناگات . من ئەمە بـــە }بەرگە نوێیەکەی پادشا{ ی دەزانم .

تۆ وەرە ســـــــەیری کۆمەڵەکەت کە " کالا دەبێت بەقەد بالا بێت " کۆمەڵێکی سەرکوتکراوی چەواشەکراوی دەستی جۆرەها دوژمنی دڕندە ، ئەمە چۆن هەزمـــــی > بێکێت وکامۆ وسارتەر < دەکات . چووزانێت دەڵێن چی ؟ هـــــەر نەبێت لەبەر ئەوەی ئەو دنیا و گەردوون و چەمـــک وبواری ژیان و هەلومەرجی پێشکەوتنەی ئەو ئەوانە بەرهەمیان تێدا نووسیوە ، جارێ بەم نامۆیە و لە شـــێوازی تارمایی خەون و خەیاڵ بەولاوە هیچی دیکەی لێ رامان ناکات . دەنا خۆ بوونـی ئەو بەرهەمانە وەک خوێی چێشت جار جار زیان نادات ، تاوەکو بینەر بزانێت لەودیو ئەویشەوە بابەتی تر هەیە . بەڵام کاکی > وجودی ـ Existentialist< هەمـــــــوو جارێک بەرهەمی ئەمانە وەک چەکوش بگرێت بەدەستەوە ، مێشکی بینەری پێبکوتێتەوە وا دەکات . جارێ یەکەمیان لەبەر ئەوەیە بەدەقی خۆماڵی ناوێرێت و پەی بە نهێنییەکانی نابات . ئەمەش بەڵگەی نامۆیی خۆیەتی بە هەموو شـــتێکی نەتەوەکەی لە زمان و مێژوو و ژیانی کۆمەلایەتی و هەڵکەوتی جوگرافی و ســـــیاسی و بگرە بارە رۆشـنبیری و سروشتییەکەی وڵات و نەتەوەکەی . ئینجا لەبەر ئەوەیە کە دەزانێت هـــەرچی بکات ناگاتە بارستایی ئەوانەی زۆر دەمێکە پێشـــی ئەویان داوەتەوە و لەم مەیدانەدا جێ دەستیان ڕەنگینە . ناچار بە شتی نامۆی نارەســـەن و کرچ و کاڵ بە ناو و ناونیشانی سەیرو عەنتیکەوە سەمای سەر شانۆی نەزۆک دەست پێدەکات و قســــــەی قەڵەو قەڵەو و پف هەڵدرواویش دەفرۆشێ بە هەندێ مشتەری نەزان و ساویلکە .

ئەمەش وەک ئاماژەم پێدا خەونی دوژمنانی کوردیشە هەر بۆیەشە وەک بەڵگە بۆ قسـەکانم بازاڕی ئەمانە لە شتی خۆماڵی زیاتر و گەرمتر بوو ، وە فشار و گوشاری هێندەیان لەسەر نەبوو .

جـــــا سەیر دەکەین لە رووی مێژووییەوە ئەو بابەتە هونەرمەندانە نەک لە ریزی یەکەمـــدا نین بەڵکو لە دووەم ریزیشدا بەرچاو ناکەون . دەبا لە ریزی هەرە دواوە بۆ خۆیان بگەڕێن . ئەوەی دەقاو دەق بۆ نەتەوەکەی نەڵێ ونەچێتە قولایی دەروونیانەوە و دەست نەخاتە سەر ئازارەکەی وکۆڵنجەکەی نەشێلێ ، بەتەمای دەستی ریز نەبێت و دوای خۆیشی هیچ ناو ونیشـــانێک جێناهێڵێت و بەر نەفرەتی جەماوەر و مێژوو دەکەوێت . دیارە کە من وا بەو توندییە دیمە گۆ ئاراستەی قسەکانم لەهەموومانە ، تەنها پاڵ پشتم ئەوە باری کولەمەرگی و میحنەتەی

نەتەوەکەمە و ئەو چاوەڕوانیی و داخوازی و پێداویستیایەنە کە لێم چاوەڕوان دەکات و ئەرک و شەرەفمە بە ئەنجامیان بگەیەنم .

منیش حەزم دەکرد خەڵکی وڵاتێکی سەربەخۆدار بوومایە و نەتەوەیەکی وەک هەر یەکێک لە گەلانی ئەسکەندنافی بوومایە ، یان فەرەنسییەک یان هەر هیچ نەبێت عەرەبێک ، فارسێک ، ترکێک بوومایە .
ئەوکاتە منیش پێم کەمی نەبوو شانۆم بکردایە بە چایخانە و کابارییە، نەک قوتابخانە .

ئەو هونەرمەندەی کەشوفشی ئەوە دەکات شانۆی هاوردە وەک خۆی دەسەپێنێ بەسەر جەماوەری کوردا . بێ ئەوەی ئەو شێوازە بۆ خزمەتی کۆمەڵەکەی بگونجێنێ و بەرگێکی کوردی نەکات بە بەردا و تاموچێژێکی خۆماڵی نەبێت . من بۆی بچم و گوێ لە بڵمە بڵمی ئەو بگرم . ئەمڕۆ تەکنەلۆژیا ئەمەندە پێشکەوتووە ، بە فلیم و ڤیدیۆ و سی دی و کۆمپیتەر و هتد دەتوانم لە سەرچاوەکانیەوە نزیک بمەوە .
بێگومان هیچ لاساییەکیش وەک رەسەنەکە نییە .

>< چۆن دەتوانرێت پەیوەندی نێوان [شانۆ ، تەلەفویون ، سینەما] هاوئاهەنگ بکرێت ؟ کاریگەرێتی کام لەمانە زیاترە و بۆ ؟ ئایا لە دنیای ئەمڕۆدا ئامێری TV کە لە ماڵی هەر کەسێکدا هەیە بایەخی ئەوانی دیکەی کەمتر نەکردۆتەوە ؟ یان سینەما و فلیمی ئەمەریکی جێی بە شانۆنامەکانی شکسپیر و مۆلێر و برێخت و گۆرگی و شاگردانی دیکەی ئەم بوارە کەمتر نەکردۆتەوە ؟.

+ بێگومان جیاوازی ئینجانەیەک کە گوڵی نایلۆنی دەستکردی تێدا بێت لەگەڵ ئینجانەیەکی تردا کە گوڵی سروشتی زیندووی تێدا بێت چەندە ، ئەوا جیاوازی نێوان شانۆ لە لایەک و تەلەفزیون و سینەما لەلایەکەی ترەوە نیشان دەدات . یان دەتوانین بڵێین شانۆ ئەگەر رووی فەرشێک بێت ، ئەوا تەلەفزیون و سینەما ئەودیوێتی .
بێگومان هەر درامایەک دەتوانرێت بە شێوەی سینەمایی یان تەلەفزیونی نیشان بدرێت ، بەڵام وەک شانۆیی و لەسەر شانۆ لە بوارێکی سنووردارادا دەرەخسێت و دیمەنەکانی هەمووی شانۆکە دەیگرێتە باوەش . بەڵام تەلەفزیون و سینەما سنووریان بۆ نییە و بوارەکەیان پانوبەرینە و سەربەستی جوڵانەوە و هەڵسوکەت تیایدا ئازادترە . هەروەها ئێستا سینەما لە بواری کۆمپیوتەردا شەقاوی زۆر بەرینی ناوە . فێڵە سینەماییەکان شاراوە و نزیک لەراستییەوەن . ئەمانە کەمتر بۆ شانۆ لواون . ئێستا سینەما بۆتە بازرگانییەکی زۆر گەورە> دوالت دیزنی < ئەو کۆمپانیا گەورەیە زیاتر لە چارەکێکی سەرمایەی جیهانی بەدەستەوەیە پەلی هاویشتووەتە ناو بازرگانییە گەورەکانی تریشەوەکە زۆر دووریشە لە بواری سینەما .
هەروەها تەلەفزیون ئەویش بەهەمان شێوە بۆتە بازرگانییەکی گەورە و چەندەها گرووپی جۆراوجۆر شێوە کۆمپانیایان وەرگرتووە و لەکاردان، بەتایبەتی لەئەمەریکا .
بەڵام ئەمانە دەتوانم بڵێم تاموچێژیان بە دراما نەهێشتووە . زیاتر هەڵوەدای پارەن لەوەی بە تەنگ هونەرەکەوە بێن .
تەکنەلۆژیا جێگەی هونەرەکەی گرتۆتەوە . دەربڕین کۆمپیوتەر دەیکات ، کامێرا کۆمپیوتەر کۆنترۆڵی دەکات . گەنگترین ئەکتەر دەهێنن وای لێدەکەن دەیکەن بە گەورەترین ئەستێرەی سینەمایی ، زۆربەی زۆری

ئەوانەی لە سینەمادا ڕۆڵ دەبینن بە پارە و ســـــەرمایەی خۆیان بوونەتە هونەرمەندی سینەمایی و تەلەفزیونی .
هەر لەبەر ئەو هۆیانەیە هونەرمەندی شانۆیی وەک هونەر بەرزەباڵاترن .

ئەمە وەک ســـــینەماو تەلەفزیون و ئەو تەکنەلۆژیا پێشکەوتووەی لە ئەوروپا و ئەمەریکا هەیە . بەڵام لای ئێمەی کورد تا ئێســـتا نەگەیشتووین بەو تەکنەلۆژیا و تەکنیکانە . تەنانەت ئەو چەند فلیم و چەندەها بەرهەمە تەلەفزیونییەی هەمانە .

دەتوانم بڵێم بێ ڕتوش ، ڕەنگیان داوەتەوە . جا ئەگەر هـــونەر بن یان نەبن هەر خودی خۆیانن و تەکنیک ئەو ڕۆڵە بەرچاوەی نییە لە یارمەتیدانـــــی هەر ئەکتەر و دەرهێنەرێکدا ، بۆ ئەوەی زیاتر لەوەی هەیە نیشانی بدات . لەسینەمادا کۆمپیوتەر لە مکیاجکردنیش یـارمەتی دەدات ، باڵابەرزی و کورتە باڵایی و جوانی و ناشرینی ، ئەمانە هەموو دەتـوانرێت لە سینەمادا ڕەنگبداتەوە و بگۆڕدرێ . بەڵام لەگەڵ ئەم هەموو بۆ لوانەی سـینەما و تەلەفزیون ، شانۆ هەر تاموچێژ و تایبەتمەندی و مانای هونەری خۆی هــەیە و جیا لەوان بینەری هەمیشەیی هەیە . چونکە شانۆ هونەرێکی زیندووترە . من لەئەمەریکای باکوور دەژیم ، لە> ئۆنتاریوی ـ کەنەدا ـ < شارێکی بچکۆلە هەیە پەنجا کیلۆمەترێک لێمەوە دوورە . شارەکە ناوی > ستراتفۆرد < ە . لێرە شانۆیەکی لێیە ڕۆژانە فیسیڤاڵی شـــــانۆیی لێدەکرێت و هەموو بەرهەمەکانی شکسپیر و مارلۆ و جۆن شتاین بیک و جارجارەش بەرهەمی نووســـــــەری تریشی تێکەڵاو دەکەن . ئەکتەرەکانی هەر هەموویان لەبارستایی و بگرە ئەکتەری جیهانین .

ئەم شارە لەجیهاندا بەهۆی ئەو شانۆیەوە ناوبانگێکی مەزنی بۆ خۆی دروستکردووە لــە هەموو باکووری ئەمەریکا و ئەوروپاوە بۆی دێن . بلیتەکەشی ئەمەندە گرانە کە دەق بیست ئەوەندەی نرخی بلێتێکی سینەمایەکیانە . مانای100 دۆلار نرخەکەیەتی ، کەچی ڕۆژ نییە هۆڵەکەی کورسییەکی بەتاڵی تێدا بمێنێتـــەوە . زۆربەی ئەوانەی ساڵی جارێکیش ناچنە سینەما یان هەرناچن ، بەڵام بۆ هــــــەموو بەرهەمێکی ئەم شانۆ مەزنە ئامادە دەبن و هەرگیز بەینی تێناخەن .

جــــا جیاوازی شانۆ لەگەڵ سینەما و تەلەفزیوندا ئەوەیە کەوا چی تێدا پێشکەش دەکرێت و کێن ئەوانەی پێی هەڵدەستن ئەوان شتی مەزن پێشکەش دەکەن و کەمتر یان هەر فوو ناکەنە خۆیان . جا ئەو شـــــــانۆیانەی کە دەقەکانیان نوێیە و نووسەری ئەمەریکی و کەنەدی دەیانووسن ، هەمان ئەو ئەکتەرانەش نمایشـــــی دەکەن . هەر هەمان شێواز و ڕێوشوێنی شـانۆیە کەوا لە هەموو شوێنێکدا وەک کەڵچەری میللی خۆیان داهێنانی تێدا دەکەن . جــا داهێنانەکەش پەیوەندی بە سـەلیقەی نووســەر ، دەرهێنەر ، ئەکتەرەوەیە ، کەسیشمان نەدیوە لەسەر شانۆ بفرێت وەک برادەرێک لە ووتووێژێکدا لەم بەینەدا خوێندمەوە شتی وای ووتووە فڕینە فڕین .

>< ئایا هونەرمەندی شانۆیی دەتوانێت ببێتە هونەرمەندی تەلەفزیونی و سینەما ؟.

+ بێگومان ئەوە دەشێ . ئەوە نابینین ئەو هەمـــوو هـــونەرمەندە مەزنانەی جیهان زۆربەیان لە شانۆوە دەستیان پێکردووە . بەلای منەوە هـەر هونەرمەندێک ئەگەر لە سینەمادا نەتوانێت بچێتە سەر شانۆ ، ئەوا هونەرمەندێکـــی بە توانا نییە ، چونکە شانۆ زیاتر سەلیقە وبەهرەی هونەرمەند دەردەخات . لەسەر شانۆ هەر هەڵەیەک ڕوو بدات لەلایەن ئەکتەرەوە تازە وەک فیشەک وایە کەدەرچوو ناگەڕێتەوە بەپێچەوانەوە لە سـینەمادا

بینراوێک دەتوانرێت ئەمەندە دووبارە بــکرێتەوە تا دەرهێنەرەکە پێی رازی دەبێت . بەڵام وەک ووتم لەسەر شانۆ ئەگەر ئەکتەر هەڵەیەکی کرد ، دەرهێنەر لە پشـت پەردەوە مەگەر هەر قژ بڕنێتەوە . لەوە زیاتر هیچ ناکرێت .

جـا بۆیە دەڵێم هەر ئەکتەرێکی سەر شانۆ لەسینەمادا بەتواناتر دەبێت . بۆ نموونە زۆر لەو بەرهەمانەی لەشانۆوە دەمانبردە بەر کامێرای تەلەفزیون ، مەگەر بەدەگمەن دووبارەکردنەوەی تیادا روو بدایە ، چونکە ئەکتەری شانۆیی دەقی بەوەوە گرتووە کە لەبەر کامێراش کۆنترۆڵی بینراوەکە بکات و زیاتر رۆڵەکەی لە ئامێز بگرێت .

ئەکتەری شانۆیی زیاتر بڕوای بەخۆیەتی . ئەم بڕوا بەخۆبوونەش لەبەر کامێراش هەر هەمان بڕوایە ، چونکە ئەزموونی شانۆیی لە تەکیدایە . بەڵام ئەکتەرێکی سینەمایی کە شانۆی تاقی نەکردبێتەوە ، ئەوا بڕوای بەکامێراکەیە . بڕوای بەوەیە ئەگەر توانای رۆڵەکەشی نەبێت ئەوا کامێرا بۆی دەشارێتەوە . وەک ووتمان لە ســـــینەمادا فێڵ زۆرە ، بەڵام ئەوە بۆ شانۆ نارەخسێت .

>< چ داهێنانێک لە بواری شـــــانۆی کوردیدا هەیە جێی سەرنجتان بوو بێت / بێت ؟ ئەی ئێوە بە هیوای چ داهێنانێکن ؟.

+ داهێنان مانای لابردنی شێوازێک و هێنانی شێوازێکی نوێ و جیاواز بە شـێوازی پێشووە . لە شانۆی کوردیدا ئەمە تا سنوورێک چووە پێشەوە . لە چەمکی دیکۆر و پەردە و رووناکییەوە تا سنورێکی تریش پەیڕەویکردنی شێوازێ کـە پێیان دەگووت > برێخت < ی کەئەمەشیان هەر بەو شێوە کتومتە نەبوو . ئەوە نەبێت کە دیواری چوارەم نەما وجارجارەش ئەکتەرەکان دەچوونە ناو جەماوەرەوە یان لەکاتی نمایشدا لەگەڵ بینەرەکان دەدوان ، رووناکی و تاریکی دیمەنەکانی دەگۆڕی نەک پەردە .

ئەمانە هەندێک داهێنانبوون لە ساڵانی حەفتاکاندا کەوتنە ناو شانۆی کوردییەوە و بەداهێنان لە شانۆی کوردیدا دادەنران ، بەڵام وەک شانۆ بەگشتی ئەگەر کتومتیش پەیڕەو بکرایە ئەوا شێواز و قوتابخانەیەکی تایبەت بوو . جـــاری وا هەیە داهێنان بارێکی نێگەتیڤانە دەدا بەدەستەوە .

بـــۆ نمونە دەرهێنەرێک دەیەوێت لەشـــانۆییەکی تایبەتدا داهێنانێک بدات بــە دەستەوە بۆ ئەوەی شـــانۆ بەرەو بارســـــتاییەک و ستاتێکێکی بەرز ببات ، کەچی بەپێچەوانەوە شێوازەکەی دزێو دەبێت و لەباتی سەرکەوتن خۆی تووشی نووچدانێکی ترسناک دەکات و دەبێتە مایەی گاڵتە و لاقرتێی بینەران و هـــەرس نەکردنی ئەو هونەرەی دەیدا بە دەستەوە . ئەمەش بە زۆری تووشی ئەو دەرهێنەرانە دەبێت ، کە لە کاتی هەڤپەیڤین و بۆنەکاندا زۆر دەڵێن و ناچار دەیانەوێت تـازەگەرییەک بهێننە ئاراوە . جا ئەگەر ئەم زۆر بڵێیانە هەر لە بنەڕەتەوە سـەلیقەی هونەرەکەیان نەبێت ، دەکەونە ئەو چاڵەوە. زۆر هەن شـەش شـــەش و حەوت حەوت دەدەنە بەری ، وەلێ هەرچی چۆنێک پەلەقاژە بکەن و هەڵبەزنەوە ، هەر نامۆ و خەوشن بە هونەرەکەوە .

داهێنان بەلای منەوە ئەو پاڵەپەستۆیە نییە بە مێشکی خۆتی بدەیت تا شێوازێک بدۆزیتەوە و ناوی بنێیت داهێنان ، بەڵکو داهێنان بەندە بەو بەهرە و سەلیقەیەی کە هەتە. ئەمەش هەزارەها کتێب و وانە و قوتابخانە بگەڕێیت چنگت ناخات . ئـــەمە دیارییەکە خواوەند و سروشت پێیان داویت و تۆ ناتوانیت بیســـــەنیت و بیکڕیت و قەرزی بکەیت . ئیدی زۆر لەو خەیاڵبازییەی بەناوی داهێنان و تازەگەرییەوە قسەی لێ دەکرێت ناراستە و سواربوونی ئەسپی خەیاڵ و نامەسئولانە قسەکردنە لە شانۆ و هونەر و زۆر شتی دیکە . هەڵبەتە گەلێ لایەنی

داهێنان پێویســـــــتی به پاڵپشتی پرۆسێسێکی گەشەکردن و بەرەو پێشچوون هەیە .

لەو میحنەتەی ئەمڕۆ کوردی تێدایە ئاستی ئەو بەرەوپێشچوون و گەشەکردنە دیارە چــەندە ، بۆیە پێویستە هونەرمەند لە هەموو کەسێکی دیکە زیاتر ریالیسـت بینتر بێت و باز بەسەر هەقیقەتەکاندا نەدات و قەوارەی خۆی و دەوروبەرەکەی بزانێ. دەنا وەکو تر هــەر کەس دەتوانێ کۆمەڵێ ڕســـتە و دروشــم بە کوردی کاوێژ بکاتەوە و بیافرۆشێت بە جەماوەر ، بەڵام مێژوو چی دەڵێ ئەوە شـتێکی دیکەیە . هەر لەسەر بەهرە و توانای خۆڕسکی دەڵێم بنەماڵە هەیە هــــــەر کە گۆرانی دەڵێن زۆربەیان دەنگیان خۆشە و ناسک دەچڕن . هەر لە هەمان بنەماڵەدا تیایدایە دەنگـــی خۆش نییە . کەواتە ئەوەیان لە جینەکـــانیدا دەنگَ خۆشی نییە . نیگارکێشان ، ئەدەب ، مۆسیقاژەنین ، خەتخۆشی ....هتد ئەمانە هەمووی بەندە بە بەهرەو سەلیقەوە .

ئەگەر وەک مەســــــەلەیەکی ڕێژەیش بۆی بچین ، ئەوا زیاد لەسەدا هەشتای هەر هونەرێک دەبێت بەهرەو سەلیقە بناغەکەی بێت . هەموو کــــــەس دەتوانێ گۆرانی بڵێت، بەڵام هەموو کەس دەنگی خۆش نییە . هەر کەســــــێک دەتوانێ نیگارێک بکێشێ ، بەڵام هەموو کەس نیگارکێش نییە . ئەوەی حەزی لە شــــــانۆ کرد مەرج نییە تیایدا پێشکەوێت ، جا با وەک تیوری گەورەترین شارەزا بێت . چــونکە ئەمە هونەرە خەڵک سەیری ئەوە دەکەن تۆ چی دەدەیت بە دەستەوە و چی پێشــــــکەش دەکەیت و توانات چەندە . وەســـــتای وا هەیە شـــتی ئەوتۆی بە خـــەیاڵدا دێت ، گەورەترین ئەندازیار دەرکی پێناکات ، چونکە وەستای خانووەکە ســــەلیقەکـــــەی پێچاوێتی لە کــــــــــارەکەیەوە ، بەڵام ئەندازیارەکە بە پلەیەکی بەرز دوا ناوەندی تەواوکردووە هەر لە خۆیەوە بواری ئەندازیاری هەڵبژاردووە .

چــــەندەها جار ئەندازیارەکان لای خۆمان بۆ ئەنجامدانی پرۆژەیەک پرسیاریان لە وەســــتا باش و خاوەن ئەزموونەکان کردووە و دەرئەنجامیش دەســــــتخۆشانە لە ئەندازیارەکە کراوە . بەڵام خۆشبەختانە لە شانۆدا کارەکە وا نییە . بەهرە و سـەلیقە و داهێنان هەر ئەکتەر خۆی خاوەنێتی و بە دەست خۆیەوەیەتی . بەدەگمەن بــاس لە داهێنان دەکرێت لە بواری داهێناندا .

جــــا لێرەدا من وەک ئەکتەرێک لە داهێنان دەدوێم لەبەر ئەوە پێشـــــەکی هیچ پرۆژەیەکم بۆ داهێنان پێ نییە ، بەڵکو داهێنان ئەوەیە لە کاتی ئامادەکـــــــردن و دەستکردن بە بەرهەمێک ئەو داهێنانە خۆی دێتە ناختەوە . ئەوەش پەیوەســتە بەو بەهرە و سەلیقەیەی لێی دواین . جاری وا هەیە لە خوێندنەوەی دەقێکدا شتێکـــــی تازەئامێزت دەگرێت . جاری وا هەیە لەسەر شانۆ ، جاری وا هەیە بە ڕێگادا دەڕۆیت سەرنج لە دیاردەیەک دەدەیت . ئەمە لە شانۆدا ڕەنگی پێدەدەیتەوە . جا ئـەمانە بە بیری زڕە هونەرمەندی بێ بەهرەدا نایەن . لەوانەیە کـــــاکـــی هونەرمەند بەلای زۆر دیاردەدا تێپەڕێت کە پەیوەندی بەو شانۆیەوە هەیە کە ئەویـــش لـــە هەمان کات و ساتدا نمایشی دەکات . بەڵام ئەو هەر ئاوڕیش لە دیاردەکە ناداتەوە. بــۆ ؟ چونکە سەلیقە و بەهرەکە نییە ، ئیتر چی پاڵی پێوە بنێ هەندێک لێی رابمێنێ .

زۆرجـــار شـــتی تازە هاتووە بە خەیاڵمدا خۆشم سەرم سوورماوە لێی . بۆ نموونە کۆمەڵەیەکی کوردی باکوور لە یۆنان داوایان لێکردم شانۆگەری نەورۆزیان بۆ بکەم . منیش چیرۆکێکم لــــــە بارەی نەورۆزەوە زۆر بە سادە و ساکاری نووسی بۆ ئەوەی ئەوان نمایشی بکەن و منیش دەرهێنانەکەی ئەنجام بدەم . ئاهەنگەکە دوو هەفتەی مابوو زیاتر لە دە ڕۆژ مــن لەگەڵیان خەریک بووم ، چونکە ئەکتەر نەبوون زۆر خۆم بە ڕەنجەڕۆ دەزانی و ئەوانیش دەیانزانی کەوتوونەتە ژێر بارێکی زۆر گرانەوە . دوای دە ڕۆژ ماندووبوون و سەرقاڵی نەیان دەزانی چۆن

خۆیانم لێ دەرباز بکەن . مەزنەکەیان هاتە لام و ووتی هەڤاڵ بە خوادا نەمانزانی نواندن ئەمەندە گرانە ، ئێمە نەشێین ئەمە بکەین . بەراستی ئەوکاتە خۆم زۆر بێنرخ هاتە پێش چاو . ووتم توخوا وەرە (ئەوکاتە نزیکەی بیست ساڵ بوو خەریکی شانۆبوم) نەمتوانی ئەو شانۆگەرییە بەئەنجام بهێنم . راستی ئەوەبوو ئەوان دەموچاوی منیان دەخوێندەوە کە لێیان رازی نیم و نمایشەکەیان نەک هەر لاوازە، بەڵکو هەر قێزیشی لێدەکرێتەوە . ئێ منیش ئابڕووی خۆم نابەم ، بەم شێوەیە ئەو بەرهەمە نیشانی جەماوەر بدەم . بەتایبەتی لە ئەتینا و لە شوێنەواری کەڵە هونەرمەندانی وەک > ئەسخیلۆس و سۆڤوکلیس و یوربیدس و تسبس < هەر پێم کفربوو . ناچار ووتم باشە با ئاهەنگەکە شانۆگەری تێدا نەبێت ، بەڵام لە ژێرەوە دائەوەشام و نیگەران بووم ، بە خۆم دەگووت ئافەرم هونەرمەندی شانۆ ، ئەوەتا دەستەوسان ملت نا بۆ نەبوونی شانۆگەری و توانای ئەوەت نەبوو بیسەلمێنی هونەرمەندیت !. ئەو رۆژەی ئاهەنگەکە دەستی پێکرد مانگی 3⁄88 بوو رۆژی 3⁄22 دەبوایە ئێمە لە> لاڤریۆ< وە بەرەو ئەتینا برۆین . کە بە پاس سەعات و نیوێک دوور بوو میوانێکیشمان هەبوو ناوی میران بوو کوڕی کاک حەمە عەلی قادر کامەلا بوو و ئێستا وا لە سوید دەژی ، پێش ئەوەی بچینە ناو پاسەکەوە بە ئاشتی هاوسەرم ووت شتێکم هاتووە بە خەیاڵا دەمەوێت درامایەک پێشکەش بکەم . دەمەوێت [عومەری خاوەر] ئەو شەهیدە سونبولییەی کارەساتی هەڵەبجە کە منداڵەکەی لە ئامێزدایە ، بیکەم بە درامایەک . پێش نیوسەعات چی کردووە و چۆن فڕۆکە مەرگچێنەکانی بەعس هەڵەبجەیان کیمیاباران کردووە ، هەتا ئەو کاتەی عومەر خاوەری شەهید لەگەڵ منداڵەکەیدا گیان دەسپێرن . من ئەوە لەو درامایەدا بەرجەستە دەکەم . بە ئاشتیم ووت بێ ئەرک ئەو بووکە شوشەیە وەک منداڵەکەی عومەری خاوەرمەلۆتکە بکە و هەقت نەبێ ... لە پاسەکەشدا هەندێ ووتووێژی ئاساییم فێرکردن . ئیدی چیرۆکێکی رێکوپێک ئامادە بوو ... بە کورتی شانۆگرییەکەمان نیشان دا و هەر یەک چۆن عومەری خاوەر لە وێنەکەدا کەتبوو منیش کۆتاییەکەیم کرد بەو وێنەیە . هەر کتومت بە جلی کوردییەوە وەک ئەو . بە کابرای سەر رۆناکی هۆڵەکەشم ووت هەر کە وەک وێنەکەم لێهات تۆ سێ جار تیشکەکە بدە لە من و سێ جاریش لەوێنەکەی عومەری خاوەر . ئیتر شانۆگەرییەکە کۆتایی هات و مانای چیرۆکێکی نیوسەعاتی بوو .

ئیدی لێرەدا چەند سەرکەوتوو بووم ئەوە بینەر دەیزانێت . وەلێ ئەوەندەی خۆم بزانم کە سەرکەوتوبوم ئەوەیە کە لەپاش تەوابوونی کارەکەم لەدوکانێک شتم بۆ> شایی < کچم دەکڕی . پێم وایە بایی پێنج سەد دراخما بوو ، هەندێ یاری و شیرینی بوو ، کە ویستم پارەکەی بدەم کابرای دوکاندار ووتی هەرچییەک دەکڕی هەمووی لەسەر ئەو کۆمەڵە خەڵکەیە . منیش ئاوڕم لێدانەوە هەندێک خەڵکی یۆنانی بوون لە ئاهەنگەوە ئەوانیش رێیان کەوتبووە ئەو دوکانە و لەوە دەچوو بەدوای مندا هاتبن بۆ ئەوەی لە هەلێکدا خۆیانم پێ بناسێنن . ووتیان . نرخەکەی لەسەر ئێمەیە ، تۆ بەو شانۆگەرییە خۆت دەرخست کە لەبواری شانۆدا لێهاتوویت . زۆرکارت تێکردین .

هەموومان گریاین هەرچەندە کوردیش نازانین ، بەڵام لە هەمووی گەیشتین . ئێستا دەزانین کە هەڵەبجە بەراستی چی بەسەر هاتووە ، تکایە لێمان گەڕێ با نرخی ئەو شتوومەکەی کڕیوتە لەسەر ئێمە بێت . چی تریش دەخوازن حەزدەکەین پارەکەی لەسەر ئێمە بێت . جا لەو کەفوکوڵی هەڵەبجە ولەو لانەواز و بێ کەسییەی خۆمدا لە باتی ئەوەی وەڵامیان بدەمەوە ، قورگم پڕبوو لە گریان و بەحاڵ پێم کرا بڵێم سوپاستان دەکەم .

لێرەدا مەبەستم لە داهێنانەکەیە . من بەو بەرهەمە بۆ کۆمەڵە کوردییەکە و جەماوەکەشم سەلماند ، ئەگەر

بەهرە و سەلیقە هەبێت داهێنان ئاسانە . ئیتر هـــەر دوای ئەوە من لەناو کۆمەڵەکەدا بە چاوێکی تر سەیردەکرام . ئەوەش زۆر بـــــوو بۆ من ، منێکی پەناهەندەی بێکەس لەو وڵاتە و لەو هەلومەرجەدا . جا ئەوەی کـــردم من بە داهێنانی دەزانم . هەموو نەریتێکی پرۆڤە و دەرهێنان و رووناکی و دیکۆر و هەلومەرجەکانم پەڕاند و بەتاقی تەنها لەگەڵ خێزانەکەمدا درامایەکی کتوپڕیمان دا بەدەستەوە و پێنج سەد دراخماش لە گیرفانماندا مایەوە . ئەو پارەیە تامـی هەموو ئەو سەروەتانە دینێ کە هەندێ کەس بە ریایی و ماستاوکردن دەستیان دەکـــەوێ و خۆیان و هونەرەکەی پێ سووک دەکەن . ئیتر لەوە بترازێ دەبێت چاوەڕێی فریشتە و بەهرەی داهێنان بکەم ، ئێستاو داهاتویش ئەگەر تەمەن یەخەگیری کۆتایی نەبێت .

>< چۆن چەندایەتی و چۆنایەتی دەقێ بۆ نمایشکردن دیاری دەکەن ؟

+ بە پێی هەلومەرج یان لە ئەنجامی خوێندنەوەی چەند دەقێکدا بە مەبەســــــتی هەڵسەنگاندنی یان بە بەریەوە بێت ئامادە بکرێت یان ســــــوودی لێ وەرگیرێت و دابپڕێژێتەوە ، بەو شێوەیەی خۆم مەبەســـتم بێت . .. ئەمە لە لایەک ، لە لایەکی تریشەوە لەپڕ شتێک دێت بە ئەندێشەما و لە شـــــانۆنامەیەکدا گەڵاڵەی دەکەم و دەینووسمەوە . جاری واش هەیە برادەرێک دەقێک دەهێنێت و دەیخاتە بەر دەستم یان بۆم باس دەکات و ناوەرۆکەکەی دەچێت بە مێشکما کە بابەتێکی رێکوپێکـــە و لەسەر شانۆ سەرکەوتن بەدەست دەهێنێ و بینەران تامەزرۆی دەبن . کام شـــــانۆیی بینەری لێتەکییەوە ئەوە کارەساتە . بەراســـتی هێنانی دەقی مردوو بێ تام و چێژ و دوورکەوتنەوەی بینەر لێی گەورەترین رەنجەرۆبوونە .

مــــن تەنها جارێک ئەوەم بەسەر هاتووە ئەویش ساڵی 1969 بوو دەقەکەش لە نووسینی مامۆســـتا (ئەحمەد دەنگ گەورە)بوو . رێزم هەیە بۆی زۆر دەستی گرتم ، بەڵام ئەو دەقە کـە ناوی > گۆڕهەڵکەند< بوو من رۆڵە سەرەکییەکەیم دەدی لەگەڵ مامۆســـــتا (عومەر عەلی ئەمین). هەرچەندە پێم ووت ئەم چیرۆکە سەرکەوتن بەدەســـت ناهێنێت و هەڵە و پەڵەی زۆرە و جوڵانەوە و تاموچێژی تێدا نییە . بەڵام نەیسەلماند و سەرەڕای ئەوەش دەرهێنانەکەشی هەر خۆی بوو .

من کە رۆڵی شتێکم دەدی دەیووت لە کاتی قسەکردنی ئەکتەرەکانی تردا بە هیچ شـێوەیەک نەجوڵێیتەوە بۆ ئەوەی بینەر پێنەکەنێت و دیالۆگەکانی نەبیسترێن . وای لەو شانۆگەرییە کرد بینەر خەو دەیبردەوە و پێش کۆتاییەکەی دەچوونە دەرەوە .

ئێســـتاش ئەوەم لە بیرناچێتەوە . لەبەر ئەوە پێش هەڵبژاردنی چیرۆکەکە زۆر بیر لەوە دەکەمەوە کە ئایا ناوەرۆکەکەی بینەر رادەکێشێ یان نا ...سەرکەوتن بەدەست دینێ یان نا !؟ نموونەیەکی تر برادەرێک رووی لێنام لە چیرۆکێکدا رۆڵی ســـەرەکی ببینم و خۆیشی دەری بهێنێ . کە چیرۆکەکەی دامێ ، هەرچەند سەرم هێنا و سەرم برد ووتم ئەمە رەنجەڕۆم دەکات . بەڵام ووتم با بزانم لەسەر شـــانۆ چۆنە ؟ ماوەی هەفتەیەک لەسەر شانۆش پرۆڤەمان کرد سەیرم کرد زۆر وێرانە و خـەڵکەکە تاقەتی ئەو فەلسەفە ووشکانەیان نابێت . ئیتر بەراشکاوی پێم ووت ئەمە ســــــــەرکەوتن ناباتەوە ، هـــــــەرچەند بیانووی هێنایەوە ، ووتم بەخوا برا من لێرەوە ماڵئاوایت لێدەکەم . هیوام وایە ســـەرکەوتوو بیت بەڵام بەخوا بڕواناکەم ..... ئیتر ئەوانەی لە چیرۆکەکەدا رۆڵیان دەبینی یەک دوانێکی تریش بە دوای منا وازیان هێنـــا و بۆی نەخرایە سەر شانۆ. پاش ئەوە گروپێکی تر

مۆڵەتیان بۆ وەرگرت و هێنایانە سەر شانۆ . لام وایە سێیەم رۆژی بوو چووم بۆ سەیری ، نازانم ئەو سەعات و نیوەم چۆن لێ رۆیشت . خۆزگەم بەو خەڵکە دەخواست کە جێیان دەهێشت و لەنیوەیدا دەچوونە دەرەوە . بەڵام من وەک هونەرمەندێکی شانۆ رووم نەدەهات بچمە دەرەوە . ناچار تا کۆتایی دانیشتم . زۆرجاری تریش ئەوەم بەسەر هاتووە بەتایبەتی لە > دوورەکێ < ەکەی فازڵ جاف دا . لەبەرئەوە چیرۆک پێش دەستنیشانکردنی لە مێشکی خۆمدا زۆر تاووتوێی دەکەم و پرسیاری زۆر دەکەم .

تەنانەت لەکاتی پرۆڤەکانیشدا ، بۆچوونی برادەران وەردەگرم . ئیتر دەق ئەوە نییە ئەگەر خۆت بەچاکت زانی ملی پێوەنێیت ، بەڵکوهەڵسەنگاندنێکی چاکی دەوێت . ئەبێت شارەزای بۆچوونی جەماوەر بێت چەند لەگەڵتا دەبن و چۆن وەری دەگرن ؟ چییان فێردەکات ؟ لەم بابەتە دەقەکانی تر سەرکەوتنی بەدەستهێناوە ؟ یان نا ؟ چەند پێش جەماوەر دەکەوێت و بەمەرجێ لێیان دابڕ نەبێت . ئەمانە دەبێ پێش کات لێکیان بدەیتەوە ، لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە بۆ کوردی ئەم سەردەمە چی هەڵبژێری ؟، مەرگەسات یان کۆمیدی یان تێکەڵیان بکەیت !!.

بەلای منەوە تێکەڵیان بکەیت چاکترە ، چونکە کۆمێدی رووت بەهاکانی شانۆ بزر دەکات بەتایبەتی لای ئێمە . جاری وا هەیە هەر ئەوەندەی ماوە ئەکتەرەکە بێتە ناو هۆڵەکەوە و ختوکەی بینەران بدات . زۆر کەس هەن وەک ئەکتەری گەورە ناسراون ، بەڵام ئەکتەر نین . شەکەرۆکەن و هێشتا لای ئێمە ئەو کێشانە دروست نەبووە .

ئەکتەر دەبێت بزانێ چی دەدات بەدەستەوە . زۆر هەن وا دەزانن هەر ئەکتەرێک ختوکەی هەستی دا و دایە قاقای پێکەنین ئیتر ئەوە چاکترین ئەکتەرە . ئەویش جاری وا هەیە دەیداتە بەری هەموو بەهایەکی رۆڵەکەی دەخاتە پێناوی گاڵتەجاری و شەکەرۆکەییەوە . من لە کاتی نمایشی >> شارلی شاپلن << دا دەگریم . زۆری تریشم دیوە وا بیر دەکەنەوە ، بەڵام ئەو شێوازە دەربڕینە لای ئێمە دەگمەنە .

مەرگەساتیش بینەری کورد وەک ووتم ناجوڵێنێ ، چونکە خۆی لە گەورەترین مەرگەساتدا دەژی و هیچ مەرگەساتێکی سەر شانۆ لە مەرگەساتی خۆی راستتر و باڵابەرزتر نییە و بگرە زۆر کورتەباڵاشە ، چونکە ئەوەی سەر شانۆ لێرەو لەوێ دەشێ جۆرێ لە فەنتازیای تێکەڵ کرابێت . لەبەر ئەوە چیرۆکێک سەرکەوتن دەدات بەدەستەوە و هەستی بینەر بەلای خۆیدا رادەکێشێ ، بە هەردوو چەمکەکە مامەڵەی لەتەکدا بکەیت . رەنگە کەسانێک ئەمە نەسەلمێنن ، بەڵام من وەک تاقیکردنەوەش لەسەری رۆیشتووم (میراتی) و(سەلەی نانکەر) دوو نموونەی ئەم بۆچوونەمن . هەر یەکەیان بە پڕاوپڕی هۆڵەکە زیاتر لە یەک مانگ نمایشکران و بەدەگمەن کورسی بەتاڵ لە رۆژانی کۆتایشدا دەدۆزرایەوە . هۆڵ جمەی دەهات و بینەران بە زەوق و مەبەستێکی بە بایەخەوە دەهاتنە سەیری ئەو نمایشتە . ئەو کاتەی دەشمان وەستان هەر لەبەر ئەوەبوو پشوویەک بدەین و مەسەلە ماندووبوونی خۆمان بوو ، لەبەر ئەوەی هەر یەکەمان سەرقاڵ و ماندووی کاری سەرەکی ژیان و پەیداکردنی بژێوی بوو . لەتەک ئەو ئەرکە سەختەی ژیاندا خۆمان بۆ بەرهەمهێنان و نمایشتی شانۆ ئامادە دەکرد .

لە کۆتایشدا چیرۆکێک هەڵدەبژێرم ، بینەر هەڵوێستی لێوەرگرێت . دەیخەمە سەر کەڵکەڵەی یاخیبوون لە دیاردە نامۆ و ناقۆڵاکان لە تاقیکردنەوەکانی خۆی نزیک دەکەمەوە و سەرلەنوێ دایدەرێژمەوە . فێری ئەوەی دەکەم ژیان بەری بڵاوە و بە هەرچی جۆرێ بێت دەتوانێت خۆی بدۆزێتەوە و ببێتە مرۆڤێکی پۆزەتیف و رەنجی بەخەسار نادەم . بە ناخی خۆیدا شۆڕی دەکەمەوە و بە ناخی خۆی ئاشنا دەکەم . کەنارگیری لای من

ئەستەمە . بێهوودەیی هەروەها . ئامانج وونکـــردن و ڕۆچوون و خلیسکاندنی بینەر . ئەوە کاری هونەرمەندی نەتەوەیی نییە .

ئێمە دەبێ نەک هونەر بەڵکو گشت کات وسات و هەڵسان و دانیشتن وکاروکردە و هەموو خەمێکمان خۆ دروستکردن بێت، بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشـــــیاری مرۆڤی کورد بێت . ئەگەر هەندێ کەس ئەم بۆچوونەیان لەلا پەشـــــم بێت ، ئەوا نەک وەک هونەرمەند رەوا نییە وەک کوردیکیش تێیان بڕوانرێت . چونکـــە ئێمە هەلومەرجی خاک و نەتەوەکەمان جیاوازە لەگەڵ هەلومەرجی هەر هەموو خـــــاک و نەتەوەکانی سەرزەمین ، ئیتر بە چ پێوانە و تەرازوویەک ، ورێنە و فەلسەفەی بـــــۆشی هاوردە بسەپێنم بەسەر نەتەوە بندەستەکەمدا !؟ چۆن سووکایەتی بە ســــــــەروەری مرۆڤە پۆزەتیڤەکانی نەتەوەکەم بکەم و لەگەڵ گەجەر و گوجەردا هاوتایان بکەم و بیانکەمە گاڵتەجاڕی خەڵکی . ئەگەر هونەرەکەم نەگەڕێ بۆ بنەمایەکی ژیانی ســـــەربەرزی و نەیکاتە فەلسەفەی خۆی ، ئەوا دەیخەمە ناو کولەکەی تەڕەوە و نەبێ باشترە .

>< زمان توخم و رەگەزی یەکەمی شـــیعرە . ئەی بۆ شانۆ چەند گرنگ و پێویستە ؟. ئایا یەکەم رەگەز بۆ شانۆ چییە ؟.

+ هەمان راستی و چەمکیش بەسەر شانۆدا دووبارە دەبێتەوە . پێم وایە زمان توخم و رەگەزی شانۆشە . بە تایبەتی ئەگەر زمان لە شـــــانۆدا کولتووری هەمان نەتەوە دەربڕێ کە شانۆ پێی دەپەیڤێت .

>< *تیۆریکی شانۆیی یان ڕێبازێکی تایبەت هەیە تــــــۆ پابەندی بیت و کاری پێ بکەیت ؟.*

+ ئەمە دەقەکە دەستنیشانی دەکات و تیۆریکی گونجاوی بۆ دەڵدەبژێرێ . جـاری وا هـــــەیە لەبەر ئەوەی تۆ بە ڕێبازێکی تایبەتی بتەوێ دەقێک نمایش بکەیت ، دەبێت ئامادەی بکەیتەوە . بۆ نموونە ئەگەر بتەوێ شـــانۆنامەیەکی کلاسیکی وەک خۆی بخەیتە سەر شانۆ ، ئەوا ڕێوشـــوێنە تەقلیدییەکە ڕێبازی (**ئه رسطو**) بۆ هەدەبژێری ، بەڵام ئەگەر بتەوێت بۆ نموونە بە شـــــــیوەی > بریخت < ی نیشانی بدەیت ، ئەبێت دووبارە ئامادەی بکەیتەوە و بیخەیتە ســـەر شێوەی بریختی . هەتا ئێستا لە کوردستان ئەم دوو شێوازە باوە . هەروەها قوتابخانە و ڕێبازی تریـــش هەن بێجگە لە داهێنانی نوێ .

بەلای منەوە ناوەڕۆکی دەقەکە گرنگە . ئیتر هەر چۆنێک بیگەیەنیت ئەوە کـــار ناکاتە سەر مەبەست . گرنگ لەلای من گەیاندنی مەسەلە و بابەتێکە بەشێوەیەکی هونەری و پەیڕەوی جوانی بکەیت . هونەرمەندانە مامەڵەی لەگەڵدا بکەیت . هونەر بوارەکەی پان و بەرینە . ئەگەر دەقی بەهێز و ئەکتەری بەهرەمــــــــەند هەبێت ، بەهەرچی شێوازێک ، بە هەرچی ڕێبازێک دەری ببڕیت ، یەک چەمک و راســـتی و خاڵ و مەبەست گرنگە ، ئەویش تێرکردنی هەستی جەماوەرەکەیە و تا چەند لـــەوان نزیک دەبیتەوە . ئیدی بە پرسیار وروژاندن یان بە وەڵامدانەوەی پرســـیارە گرنگ و شاراوەوە و ئاڵۆزەکان بێت . ئەمڕۆ کلاسیکی باو لە جاران زیاترە ، هـــــەرچەندە قوتابخانە و شــــێوازی تازەش هاتۆتە ئاراوە . بەڵام لە ناو باخی هــــــونەردا هەر کلاسیک سەوز و پاراوە . نەمریش هەر بۆ ئەو دەمێنێتەوە .

ئەمەش هەر لەخۆمەوە نالێم . لەم ڕۆژانەدا لە ستۆرێکی ڤیدیۆدا لە کارمەندێکم پرسی چ جۆرە ڤیدیۆیەک زۆر دەفرۆشــــرێت ؟!. ووتی کلاسیک بە تایبەتی ئەگەر بۆ ماوەیەک سینەما و تەلەفزیۆن ئەو بەرهـــەمانە لێنەدەن ، ئەوا ڕێژەی فرۆشتنەکەی بەرزتر دەبێتەوە . ئەمە نەک هەر وەک نمایش بەڵکو وەک مۆسیقا و نیگارکێشان و گۆرانی و سەما و هەموو دیاردە و چەمکە هــونەرییەکانی دیکە . من وای بۆ دەچم هەر هونەرمەندێک بە کلاســــیک نەوێری، پەنا دەباتە بەر تەجرید و بێهوودەیی و شقڵی و پقڵی . دەیەوێت بینەر بۆ ئەو چــــــــەکانە ڕاکێشێت گوایە ئەمە هونەری ڕاستەقینەیە . ئەمانە وەک ووتم (بەرگە نوێیەکـەی پاشا) م بیر دەخەنەوە . زۆرجار > بە تایبەتی لای ئێمە < دەیانەوێ جەماوەری پـێ لە خشتەبەرن . هونەر هونەرە و پێویستە هەروا هەبێ و بناســــــرێندرێ و کاری پێ بکرێت ، فێڵ و فەرەج پوولێک ناهێنێ . ئەوە تۆ و ئەوە بینەر مـــانای ئەوە ئەرز و ئەوە گەز ، ئەوانەی هیچیان پێ نییە و لە بازاڕی هونەردا مامەڵە دەکەن ، دیارە لە هیچ بازارێکدا پــــــارەی قەڵب ناخوات . جا خوای ئەکرد بە جانتا لەو پارەیەت هەڵدەڕشــــــــــت . ئیدی ئەو زڕە هونەرمەندانەی کە دەڵێن ئەمان لە ئاستی جەماوەر و بگرە هونەرمـەندانی دیکەش بەرزترن و بۆیە لێی تێناگەن ، با بچێت بینەر و ئەکتەرانی شــــیاو بەو قوتابخانەیەی خۆی بدۆزێتەوە !! . یەکێک لەو بابەتە هونەرمەندانەم لەم شــــارەی کەندا کە تێیدا وەک ئاوارەیەکی کورد دەژیم ووتی> گوایە < ئەو دەرهێنەرێکــــی مەزنە ، بەڵام جەماوەری نییە . بانگهێشتی کردم بۆ شـــــــانۆگەرییەکی کە بە نیاز بوو نمایشتی بکات . کاتێ چووم سەیری شانۆکەم کرد ، ئەوەی لێی تێگەیشـــــــــتم شانۆیەکەی چیرۆکێکی بێهوودەیی ـ عەبەسی بوو . قیروســــــیا لەو هەموو دیالۆگە بێ عافوا و جوڵانەوە زۆرە ملێیانە . کۆتاییەکەی ســــەیر بوو .

ئەکتەرێک کە ڕۆڵی کەسایەتی سەرەکی دەبینی هەرامەکەی نیشانی جەماوەر دەدا و پاشان سوســـەجێکی > هوت دۆکَ < یکی لە جیاتی ئەو دەخستە سەر مێزەکە و بە چەقۆ کەرت کــــەرتی دەکرد و بەسەر ئەو دە ، پازدە کەسەدا کە لە هۆڵێکی سێ سەد کورسیدا دانیشـتبوون دەی بەخشییەوە . بەوەدا زانیم ئەو دەپازدە کەسەش خوا لێی تێک دابوون و ڕییان هـــــەڵە کردبوو . لە ژن و پیاوێکم پرسی ئەم شانۆییەتان بەلاوە چۆن بوو ، ووتیان > بۆڵ شیت<. ئیتر ئەو دەرهێنەرە خوای دەکرد لە خەیاڵی خۆیدا مامۆستای برێخت و ستانسلاقسکی و هەموو فسکێکانی تریش دەبوو . ئەوە هەستی بینەرەکانی بوون . ئێمەش لەو بابەتەمان هەیە .

>< ئێمەی کــــورد خاوەنی کۆمەڵێ نووســـەری شانۆیی سەرکەوتووین ، دەقی شانۆیی پوختین . ئەم ڕاستییە بە باوەڕی ئێوە چەند وایە ؟.

\+ ژێردەستەیی و سانۆر و کولتووری دواکەوتوویی بەســــــەر کورددا سەپێنراو زۆر کاری کردۆتە سەر ڕەنگدانەوەی ژیانی کورد لە سەرانسەری کـوردستاندا بەشانۆشەوە . دەقی شانۆیی دەبوایە باس لە ئازادی نەکات ، باس لە شــــۆڕش نەکات ، باس لە ڕێگای پێشکەوتنی کۆمەڵگا نەکات ، باس لە ئازادی ژن و بەشـــــــداریکردنی لە ئاوەدانکردنەوەدا نەکات . سەیر دەکەین ئەمانە هەمووی لە چیرۆکە شــــانۆییەکانی نووسەری کورددا ڕەنگی داوەتەوە .

ئێمە با ئیمڕۆ سەیری باشــــووری کوردســــــتان نەکەین . مەلی باڵکراو بەچی باڵ بگرێتەوە ؟! . لای ئێمە تا ئەوکاتەی ئاگام لە کوردســـتان بوو بە تایبەتی تا کۆتایی هەشتاکان . نووسەرانی شانۆ هەر هونەرمەندانی شانۆ

خۆیان بوون . [ئەحمەد دەنگ گەورە ، عومەر عەلی ئەمین ، حەمە سدیق مەحــمود ، تەها بابان ئەحمەد سالار ، تەلعەت سامان و بەندە] و زۆری تریش . ئەمانە لــــە هەمان کاتدا هونەرمەندی شانۆکەش بوون . زۆربەی زۆری شانۆ لە سانســــــــۆر دەدرانە دواوە و خاوەنەکانی رەنجەڕۆ دەبوون . جگە لەمانەش نووسەری شـــــانۆیی دەبوایە هەوڵی بدایە ژن لە شانۆنامەکەیدا یان نەبێت یان لە یەک دوانێ زیاتر نەبێت . ئەمـــــــانە کاری زۆریان کردە سەر پێشکەوتنی شانۆنامەکان . دەتوانم بڵێم کەرەسە و بنەمایـــەکی پتەو بۆ شانۆنامە نەهاتە پێشەوە . جا لەبەر ئەم هۆیانەش زیاتر پەنادەبرایە بەر ئـامادەکردن و گۆڕین لە چیرۆکی بێگانەوە . زۆربەی زۆری نمایشە شانۆییەکانی تا ئەو کـــاتەی ئاماژەم پێ کردووە ، سەرچاوەکانیان هەر بیانی بووە .

نووســـەرانی شانۆییمان هەبووە ، بەڵام نمایش نەکردنی بەرهەمەکەی هانی نەداوە بەردەوام بێ و پێشڕەوی بکات . شێخ سەلامی نەمر لە چلەکاندا (جولەکەی کۆڵگێر) ی نووسی . ئەمە شانۆنامەیەکی نەمرە ، ئەگەر بە بنەمـــای شانۆی کوردی دابنێین دەبوایە شانۆنامەکانی دوای ئەو لە ئاســـــــتێکی زۆر بەرزتردا بوونایە . (گڵکۆی تازەی لەیل) و (بووکی ژێر دەواری رەش) ی ا. ب . هەوری و (داســــــــەکەی شاسوار)ی ئەمینی میرزا کەریم زۆر شانۆیی تریش نەمریان بەدەست هێناوە. دوای ئەمانە شانۆنامەکان ئەو کەش و بارەیان بۆ نەرەخساو کە ئازادانە خزمەتی ســـەردەم بکەن . پەنا دەبرایە بەر سیمبۆڵ و تەمومژ، چونکە شـــانۆنامە وەک جۆرەکانی تری وێژە نییە لەسەر کاغەز و لە ژێر ناوی نهێنیشـــــدا بێتە بەرهەم . تەنگژەکە لێرەوە دەست پێدەکات . ئەو کولتوورە دیکتاتۆرییەی رۆژهەڵاتی بەگشـــــــتی یخ داوە بۆ نەگبەتی لە کوردستان لە هەموو بارەیەکەوە وێرانەی بەجێهێشتووە .

ئێســتاش ئەو بارە هەر نەڕەویوەتەوە . ئەدەب و هونەر لە کەشوهەوایەکی ئازاد و سەربەســـتدا هەڵدەکشێ . جا ئەم کەشوهەوایە تا چ سنوورێک بۆ قەڵەمی کوردی لواوە ؟ بەڵام ئێمە بەو بەراوورده شــــــانۆنامەی کوردی لەبەرچاوبگرین و دەتوانین مافی ئەوەی بدەینێ کە چاک دڕی بەو تەنگژانە دا داوە و خۆی دۆزیوەتەوە .

>< دەنگ ، رەنگ ، مۆسیقا ، رووناکی ، دیکۆر ، سیناریۆ و تەکنیک هـــــەموو توخمی پێکهێنەری شـانۆن . بەکامیان زۆر ئاشـــــناو هۆگری و بە کامیان نامۆیت ؟ هەبوونی ئەمانـــــە یان نەبوونیان چ مانـایەک بە ئێوە و شانۆ دەبەخشێت ؟.

+ شانۆگەری بەمانە پێک دێت و هەریەکەیان یەکێکن لەو کۆڵەکانەی شانۆگەرییان راگرتووە . بێگومان بوونیان پێویستە .جاری وا هەیە هەرهەموویان دەبێ ئامادەییان بۆ بکرێت . جاری واش هەیە بێ مۆسیقا و دیکۆریش شانۆگەری دێتە بەرهەم .

بەلای منەوە گرنگ نواندنی بەهێزە لە لایەن ئەکتەری بەهێزەوە لەتەک دەقێکـــی بەهێزدا ئەگەر ئەمە لوا ئەوا ئەوانی دیکە هەمووی دەشـــــارێتەوە . بۆ نموونە ئەو کاتانەی لە کوردستان بووم وەک تەکنیکی شانۆیی شانۆکانمان زۆر هەژاربوون . هەر لە هەژاری شانۆکە و هۆڵەکەوە تا دەگاتە ســــــــەر رووناکی و دەنگ و ماکیاج و تەنانەت دەرهێنانیشەوە ، بەڵام ئەمانە هەمووی بەو نواندنە بەرزانە و بـــــە هێنانی ئەو دەقە بەهێزانە دەشاردرانەوە . هەرچەندە لەوانی تریشدا داهێنانمان دەکرد .

بۆنموونە لە مەستەکی و ئەسیتۆن چاکترین کەتیرەمان دروست دەکرد بۆ لکاندنی ریش و سمێڵ بەدەم وچاوەوە

. هەرچەندە ئەمە لە رووی تەندروستییەوە هەڵەیە و زیانی بۆ پێست هەبوو ، بەڵام چاریش نەبوو.
ماکیاج بە زۆری ئەوانەبوون ژنان بەکاریان دەهیءنا ، چونکە مکیاجی شانۆمان دەست نەدەکەوت . رووناکی زۆرجار گلۆپمان دەخستە ناو جام و مەنجەڵەوە و پرۆجکتۆرمان پێ دروست دەکرد . لە بیرمە چیرۆکێکمان لەبەر رۆشنایی لۆکسدا کرد ، چونکە هەر بە ئارەزوو کارەبای هۆڵەکەیان لە کاتی نمایشدا دەبڕی . جا ئەمانە وای لە من کردووە ، زۆر ئاسایی هەموو جێگایەکم پێ دەکرێتە شانۆ و بێباکانە نمایشی خۆم دەکەم و وا دەزانم لە باشترین شانۆی جیهانیدا کارەکەم پێشکەش دەکەم . بەلای منەوە گرنگ ئەوەیە ئەو بابەتەی دەمەوێت هونەرییانە بیگەیینم .

ئیتر لە رازاوەترین شانۆدا بێت ، یان هەژارترین شوێن ، تەنانەت گەر شانۆش نەبێت . کورد ووتەنی تەشی رێس تەشی رێس بێت بەکلکی کەرەکەشی دەتوانێت بڕیسێت .

>< *ئەو کارانەی تێیدا بەشداربوون کامانەن ؟ چ رۆڵێکی خۆتان هەتا ئێستا زۆر لا پەسەندە ؟.*

+ لە ساڵی 1967 دا دەستمان کرد بە پرۆڤەی چیرۆکی (بڕیار و ئەنجام) ی ئەمینی میرزا کەریم . وا بزانم مانگی یازدە و دوازدە بوو . . لەسەرەتای مانگی یەکی 1968 دا نمایشمان کردوو و من رۆڵی کچێکم دی ناوی > شیرین < بوو . کەسایەتی سەرەکی شانۆگەرییەکە بوو . بەو چیرۆکە سەرەتایەکمان بۆ شانۆی کوردی ژیانەوە ، کە لە ساڵی 1960 ەوە شانۆ لە کوردستاندا نەمابوو. ئەم شانۆگەرییە بە هەوڵی مامۆستایەکمان (عەبدولقادر نووری) کە ئێستا لە رووسیایە ، هاتە بەرهەم . دوا بە دوای ئەوە شانۆ لە کوردستاندا بووژایەوە و> تیپی نواندنی سلێمانی < دامەزرا و ئێمەش بە یارمەتی ئەم مامۆستایەمان > کۆمەڵەی هونەر و وێژەی کوردی < مان دروستکرد و مۆڵەتی کارکردنی پێدرا . نامەوێت زۆر لەسەر ئەوە برۆم ، چونکە لە گۆڤاری [رامان] لە هەڤپەیڤینێکی دووردرێژدا لەسەری دواوم . لەتیپی نواندنی سلێمانیدا چیرۆکی شانۆیی (سەرینی باداری)1968 و(مۆڵەت) 1969 و (گۆڕهەڵکەن)1970 مان هێنایە بەرهەم .

لە هەرسێکیاندا رۆڵی سەرەکیم تێدا بینی . پاش ئەوانە لەگەڵ > عومەر عەلی ئەمین < دا چەند چالاکییەکی ترمان ئەنجامدا . هەمووی بەرهەمی بچووک بوون .

هەر ساڵی 1970 لە هەولێر لەگەڵ هونەرمەندی دۆستم تەلعەت سامان چیرۆکی (بووکی پەردە) مان خستە سەر شانۆ . لەوێ رۆڵی پۆلیسە کوێرەکەم وەرگرت و لە نزیکەوە شارەزای شانۆی ئەو شارە خۆشەویستەش بووم . بەڵێ ساڵی 1969 کاتێک لە سلێمانییەوە چیرۆکی > سەرینی باداریمان < بردە ئەوێ هێشتا شانۆی تێدا نەپووژابووەوە . بۆ راستی بۆچوونەکەشم ئێمە لە هۆڵی گەلی هەولێر نمایشمان کرد . دوو دانە رۆژ کۆڵکێشی ئەوێمان کرد فەردە خورمامان لێ گوێزایەوە ، چونکە هۆڵەکە رازێندرابووەوە بە گەنجینەی خواردەمەنی . ئیتر دوای ئەوە هونەرمەندانی هەولێریش دەستیان کرد بە بەرهەمهێنانی شانۆیی . بەتایبەتی پاش ئەوەی تەلعەت سامان و فەرهاد شەریف و سەعدون یونس خوێندنی شانۆیان تەواوکرد > لێرەدا رۆڵی سەباح عەبدولرەحمان بزر نەکەین < ، چونکە ئەویش شانبەشانی ئەمان خزمەتی شانۆی کوردی کرد .

ساڵی 1968 بۆ یەکەمجار لەمێژووی کەرکوکدا ئێمە بەکوردی چیرۆکی> نەورۆز< مان لە هۆڵی بەهووی

بەلەدیە نمایش کرد . ئێمە هونەرمەندان [عوســـمان چێوار و عەبدولی حەمە جوان و مستەفا ئەحمەد و بەندە] وچەند هونەرمەندێکی دیکـــــە بووین . ئەو کاتە سەرمان لە تەکنیکی ئەو هۆڵە سوورمابوو . وەک شـــــــانۆکە و رووناکی و دیمێر و پرۆجیکتۆر و ئەو هەموو کەرەســـــە پیاشکەوتووانەی دیکە . > ســـــەلمان فایەق کاکەیی < دوو رۆژ سەرلەنوێ دەرهێنانەکەی جێبەجێ کردەوە . زۆرمان پێخۆش بوو . زۆر شتی نوێی لێوە فێر بووین . هۆڵەکە لەکاتی ئاهەنگەکەدا جمەی دەهات ، هــەر ئەو شەوە تەلەفیزیونی کەرکوک چەند دیمەنێکی نمایشەکەی لێدایەوە . ئەو شەوە شەوێکی مێژوویی بوو . پاشان بەهۆی ئەوەوەی لە ساڵی 1970 دا کرام بە مامۆســـتا لە گوندە دوورەکاندا ، نەمتوانی بەشداری زۆر چالاکی بکەم . تەنها لە پشووی هاویندا بۆم دەلوا لە یەک شانۆگەریدا بەشداری بکەم .

ســـــاڵی 1971 شـــانۆگەری > بازرگانی ڤینیســـیا< ی شکسپیرمان بۆ چالاکی قوتابخانەکانی سلێمانی هێنایە بەرهەم . لەو شـــانۆگەرییەکدا رۆڵی > ئەنتونیو < م وەرگرت . پاش ئە مێژووە لەگەڵ عوسـمان چێواری برادەرم و کەمال سابیر و عـومەر عـەلی ئەمین چەند هەوڵێکی ترماندا . لەوانە سێ ، چوار بەرهەمی تەلەفزیۆنی بوون ، بەڵام هەرچی کردمان و کۆشاین ریگەیـان پێنەداین تۆماری بکەین . یەک مۆڵەتی هاوینیشم بەتەواوی لە کیس چوو .

ساڵی 1972 بیرمە شـــــــەوێکیان لە یانەی مامۆستایان من و دڵشاد مەریوانی بەهەشتی دانیشتبووین ، مشــــتومڕی ئەوە هاتە پێشەوە ، کە پێویستە کارێکی وا بکەین شانۆ بەرەو بارێکی رێکوپێکتر بەرین . ئەو تیپە شــــــانۆیانەی هەبوون لەگەڵ تەماکانی ئێمەدا یەکانگیر نەدەبوون . جــا بە هۆی نزیکیمانەوە لە برای هونەرمەند ئەحمەد سالار ، کە دەمانزانی هەمان بۆچـــوونی ئێمەی هەیە ، لەبەر ئەوە بڕیارمان دا تیپێکی شانۆیی دابمەزرێنین ، تەکانێک بەرەوتی شـــانۆی کوردی بدات و ببێتە هاندەرێک بۆ هونەرێکی پێشکەوتوو .

ساتێ چووینە لای کاکە سالار و مەبەستەکەمان لای روونکردەوە یەکسەر ووتی هەر لە سـبەینێوە دەستی پێ دەکەین . بۆ ئەو مەبەستە یەک یەک ئەو هونەرمەندانەمان هەڵبژارد و دەستنیشانکرد کە پەیوەندییان پێوە بکەین ، ژمارەمان بوو بە هەشت .

ئیتـــــــر ووتمان ئەمەندە بەسە و پاش چەند کۆبوونەوەیەک پرۆگرامی >> تیپی پێشڕەوی شـــانۆی کوردی << مان ئامادەکرد و بەچەرمەسەری و سکەخشکێ پاش ساڵێک ئەملاولا مــۆڵەتی میریمان بۆ وەرگرت . یەکەم بەرهەمـمان کە ((هوتێلی لانەوازان)) بوو دابەزاند . بەم کارەمان بازێکمان بە هونەری شانۆ دا . ئەم بەرهەمە ساڵی 1973 لە تەلەفزیون تۆمارکراو مــــن رۆڵی > رەفیق < م وەرگرت . پاش ئەو بەرهەمە لە ساڵی 1974 دا بە چیرۆکی (چریسکەی زێڕ) کە رۆڵی سەرەکیم هەبوو. لەگەڵ هونەرمەندان عـــومەر عـەلی ئەمین و فـــوئادی حەمەومین ئاغا و ســــمکۆ عەزیز بەشداری یەکەم ڤیستیڤاڵی هونەری کوردیمان لە بەغدا کرد.

پاش ئەوەش شۆڕشی ئەیلوول دەستی پێکردەوەوە و ساڵێک لە شانۆ دابڕام ، بەڵام کارەکەم لە شۆڕشدا هەر نزیک بوو لەنواندنەوە ، ئەویش گۆیندەی ئێزگەی > دەنگی کوردستان < بووم . پاش هەرەس کـە هاتینەوە بەرهەمێکمان بە ناوی >> رەجەب و پیاوخۆرانەوە << خستە سەر شانۆ . لەوێدا رۆڵی شاعیرێکی سەر لێشێواوم دی . > سیروان هەڵقرچاو < . ئەو چیرۆکە نزیکەی یەک مانگ لەسەر شانۆ نمایش کرا و هێز و گوڕێکی نوێی بە جەماوەرکە دا . خەڵکەکەش لەچاو نەترســــی ئێمە سەریان سوورمابوو ، چونکە سەلمانمان شۆڕشی چەکداریش نەبێت ، ئەوا شۆڕشی رۆشنبیری هەر بەردەوامە و نابڕێتەوە . ساڵی 1977 چیرۆکی >> مۆڵەت << لە

نووســـینی > محێدین زەنگەنە < مان خستە سەر شـــــانۆ . (من میوانی ئەو بەرهەمە بووم ، چونکە پەیوەندیم بە زانکۆوە نەبوو) ، رۆڵی ســــەرەکی > ئیاگو < م وەرگرت و ئەو کاتە زۆر رەخنەگر لەسەریان نووسی .> ئەحمەد رەجەب< رەخنەگر و پەیامنێری رۆژنامەی بیری نوێ بەم شێوەیە لەسەری نووسی . " حــــەمە رەشید هـــــەرەس لە شانۆگەرییەکەدا رۆڵی ئیاگوی بە شێوەیەک بەرجەســـــتە کرد تا گەیشتە لوتکەی دراما " . جەماوەرەکەش وا لەگەڵ رۆڵەکەمدا وا ئاوێتە بووبوون ، خۆشـــــم سەرم سوورمابوو . لەو شانۆگەرییەدا سەلماندمان کە هونەرمەندی کورد تا چ ئاستێک بە بەرهەمی وا ئاکادیمی و بەرز دەوێرێت . هەر ئەو ساڵە بەهەشتی دڵشاد مەریوانی برادەرم هاتە لام و ووتی چیرۆکێکم ئامادە کردووە بە ناوی > پـــەروانە <وە ، بەڵام بڕوا ناکەم بە هیچ جۆرێک مۆڵەتی بۆ وەربگیرێت لەلایەن تیپە هونەرییەکانەوە .

بەڵام من لەگەڵ کاک محەمـــــەد پێنجوێنی ڕێک کەوتم ، ئەو کاتە بەرێوەبەری رۆشنبیری جەماوەری بوو کـە بەبێ مۆڵەت لەوێ بەرهەمی بهێنین . یەکەمجار ملم بۆ ئەوە نەدا ، چونکە ئەو دائیرەیە ســـــەر بە بەعس بوو ، بەڵام کاکە دڵشاد ووتی گەر ئێمە لە ماڵی خۆیاندا ئابڕوویان بەرین بۆ نا ؟! . چیرۆکەکە هەمــــــــووی دژی بەعســـە و دژی زیندان و ئازاردانە . پاش ئەوەی چیرۆکەکەم خوێندەوە ، ووتم ئەمە ئەگەر لەژێر عەبای شەیتانیشدا بکرێت کارێکی گەورەیە و بۆم سەلماند .

ئـــەم بەرهەمەمان لەگەڵ هونەرمەندان > شەماڵی عەبە رەش و بکر رەشید < و چـــــەند هونەرمەندێکی تردا بە ناوی رۆشنبیری جەماوەرەوە دامان بەزاند . پاش ئەوەی دوو حەفتە لە ســـلێمانی نیشان درا ، دوای ئەوە بردمان بۆ > سەلاحەدین < لە هەولێر، لەوێش نیشـــــان درا . ئەو ئێوارەیەی نیشـــانماندا **عبدالغفار صايغ** ئەمینداری گشتی لاوان لەگەڵ کاک محەمەد سدیق مەحمود ئەمینداری کشتوکاڵ و چەند ئەمیندارێکی تریش ئامادەبوون . پاش کۆتایی شـــــــانۆگەرییەکە عبدالغفار دەڵێت " پێویستە هەر ئێستا دڵشـــاد و جەلیل زەنگەنە ، کە دەرهێنەر بوون لەگەڵ حەمە رەشـــــید هەرەس و شەماڵ و بەکردا دەبێ بگیرێن . هاتن بۆ لای من ووتیان خۆتان بشــــــارنەوە . منیش ووتم جا لەمە سەربەرزیتر هەیە ؟ خۆشاردنەوەی چی ! ئەوە ئێمە و ئەوەش ئەوان . کاک حەمە سدیقی پارێزەر>محەمەد سدیق مەحمود < پێی ووتبوون ئەوانە هونەرمەندی کوردن ، ئاوا بە ئاسانی ناتوانیت ئەوە بکەیت . ئەوان دژی تۆقاندن و رژێمێک بوونەتەوە ، تۆ دەتــەوێ ئەو رژێمە بکەیت بە بەعس . لێرەدا تۆ تاوانباریت . بەهەرحاڵ زۆر داکۆکی لێکردبووین . ســـوپاس بۆ کاکە حەمە سدیق .

ساڵی 1980 لەتیپی پێشڕەوی شانۆی کوردی بەشداری شانۆگەری>گوڵەمێخەک < م کرد . لەو شانۆییەدا رۆڵی مامۆستایەکی شۆڕشگێڕم دی ، بەڵام ئـــەو دڵە خۆشەم بەم تیپە نەماو لەسەر هەندێک هەڵوێستی دژایەتی ساردی کەوتە نێوانمان . هـــەر زوو دڵشاد مەریوانی بەهەشتی دوورکەوتەوە . ئێمەش کە دامەزرێنەرانی ســـەرەکی تیپەکە بووین (من و ئەحمەد سالار و حیکمەت هیندی) و چەند هونەرمـــەندێکی دیکە تیپەکەمان بۆ ئەوانە جێهێشت کە مانەوە . هەر دوا بە دوای جێهێشتنی تیپی پێشڕەو لە > کۆمەڵەی هونەرە جوانەکانی کورد < باوەشـــــمان بۆ کرایەوە و لەگەڵ هونەرمەندانی ناوبراودا لەوێ تێهەڵچووینەوە . ســـــاڵی 1981 چیرۆکی > سەلەی نانکەر < مان خستە سەر شانۆ . لەو چیرۆکەدا رۆڵی > عەزیزی پاســــکیلچی < م وەرگرت . کاراکتەرێکی یاخی لە دامودەزگای سەرکوتکـەر .

ئەو رۆڵەم زۆر بە دڵ بوو . لەم شانۆگەرییەدا تەنگژەی زۆرمان بۆ هاتە ئاراوە . بێ پێشەکی ئەو کچەی رۆڵی> سەلەی < دەدی پاش هەفتەیەک نیشاندان لە شانۆییەکە پاشگەز بووەوە . نەمانزانی چ مەسـەلەیەک لە پشت ئەو

پیلانەوە بوو . شانۆیەکە بۆ ماوەی هەفتەیەک وەستا . کاکە شەماڵی عەبە رەش > شادان< ی هاوسەری خستە جێگەی ئەو کچە و منیش ئاشتی هاوسەرم خستە جێگای کچێکــی دیکە ، چونکە مەترسی ئەویشمان هەبوو واز بهێنێ . بەم جۆرە شانۆییەکە پاش هــەفتەیەک بە هێز و گوڕێکی زیادەوە نمایشکرایەوە . چەند رۆژنامەیەکی ئەو کاتە بە شـــــانازییەوە لەسەر شانۆییەکە و رۆڵی ئەم دوو ژنە بەهرەدارە شتیان نووسی .

ساڵی 1982 چیرۆکی > تەنەکە < ی یەشار کەمال لەلایەن کاک فوئادی مەجید میســـــرییەوە ئامادەکراو و خرایە سەر شانۆ . پاش ئەوەی زیاتر لە سێ هەفتە لە ســــلێمانی و هەفتەیەکە لە هەولێر نمایش کرا . لە تەلەفزیونیش تۆمارکرا . رۆڵی ســــەرەکی > قایمقام <ەکەم بینی . ئەمیش یەکێک لەو رۆڵانەیە هەمیشە شانازی پێوە دەکەم ، چونکە ئەو بەرهەمە ســــەرانسەر یاخیبوون بوو بەرانبەر سیستەمی سەرکوتکەری بەعسی داگیرکەر و دژی چۆڵکردنی گوندەکانی کوردســــتان ، وە زۆر چاونەترسانەش گەیاندمان . لە ساڵانی 1983 ، 1984 ، 1985 چیرۆکــەکانی کە باسم کردن [میراتی ، گوڵاڵە و کابرا ســــــەیرەکە] م بە یارمەتی هونەرمەندانی کۆمەڵەی هونەرە جوانەکان بەرهەمهێنا . لـە میراتیدا رۆڵی قومووری کوڕی ئاغا و لە گوڵاڵەی سەرشانۆدا رۆڵی پشکۆ و لە کابرا ســەیرەکەدا رۆڵی غەفوور شیلاوگی چەقۆکێشم تێدا بینی .

ئــەمــانــە هەمووی رۆڵی جیاواز جیاوازبوون و هەر یەکەیان بە نووســــــین و ئامادەکردنەوە جێگای شانازی منن و لە مێژووی شانۆی کوردیدا خۆشـــــبەختانە دەدرەوشێنەوە . لێرەدا خۆنەویستانە خۆم دەخەمە پەناوە و دەڵێم بژی ئەو کەســەی بۆ هونەری نەتەوەکەی بەردێکی خستە سەر بەردێک .

شایانی باســە لەمەڕ گۆڕینی زۆر چیرۆکی بێگانە بۆ کوردی ، جگە لەوانەی لێی دواوم ، چیرۆکی > یۆلیوس سیزەر < ی شکسپیرم بۆ پەیمانگای هونەرە جوانەکانی سلێمانی کردە کوردی و لەوسەر شانۆ بە سەرکەوتوویی نمایشکرا و لەلایەن خوشکی هونەرمەند >بەدیعە دارتاش <ەوە دەرهێنرا . هەروەها >دوژمنی گەل< ی ئەبسن و > دایک < ی گۆرگی لە ئامادەکردنی بریختەوە و هەروەها > گــێژەن < ەکــەی مرۆژیکم سەرلەنوێ ئامادەکردۆتەوە . چیرۆکی شــــانۆیی شـــەهیدی بەهەشتی و سیمبۆڵی هەڵەبجە > عومەر خاوەر< م سێ جار لە هەندەران نمایش کردووە . هەروەها پانتۆمیمیک دووجار لە یۆنان و جارێک لە لەندەنی ئۆنتارۆ و لە کـەنەدا و چیرۆکی شانۆیی > بێفەڕ < سێ جار لە شارەکانی ئونتاریوی کەنەدا و دووجـــار لە بەرلین لە ئاڵەمانیا . ئەمانە هەمووی لە نووسینی خۆم و دەرهێنانی هاوسەرەکــەم ئاشتی و خۆم رۆڵەکانیانم دیوە . هــەرســـــێکیان رۆڵی تاکە کەسی بوون . هەموو بەرهەمەکان جێگای شانازی منن و سەلمـاندویانە کەوا لەهەندەرانیش نەبڕاومەتەوە .

جگە لەهەموو ئەمانەش لێرە لە ئۆنتارۆ لەشاری کینچنەر نێردرامــە کۆلیژێک بۆ
خوێندن College Constoga لەبەشی بازرگانی گشتیدا و پاش سێ ساڵ دبلۆمم بەدەست هێنا . لەو کۆلیژە دوو کۆرســی گەورەی شانۆم وەرگرت و سەرکەوتووانە بە پلەی بەرز دەرچووم .

مامۆستاکانی ئەو کۆرسانەش هونەرمەندی گەورەی کەنەدان . بۆم سەلماندن کە ئەو پلەیەی پێیگەیشـــتووم ئازایەتی کۆرسەکان و ئەوان نین ، بــەڵکو من بناغەکەم لە کوردســــتانەوە هەڵچنیوە و رەگو ریشــــەی بەهرەکەم بۆ ئەوێ دەگەڕێتەوە . لێرە بەزەییم بەو زڕە هونەرماندانەدا دێتەوە ، کە کەشوفش بەوەوە دەکەن خوێنــدنیان لە هەندەران تەواو کردووە و بڕوانامەیان بەدەســــتهێناوە . وەلێ لە دەوڵەتانێکدا ئەو بڕوانامەیەیان وەرگرتووە مامۆســــتاکانیان بە بوتڵێک ویســکی چل مۆریان بۆ پیا دەنێن . هەر لێرەدا با نموونەیەکی رووناککەرەوە بهێنمەوە . " دۆســتێکم لە ساڵانی سەرەتای نەوەدەکاندا ئاوارە بوو لە رووسیا برایەکی بەنیازی

بینینی و ســــــــۆراخی بەدەســــــتهێنانی خوێندن لە کەنەداوە چوو بۆلای . لە یەکێک لە زانکۆکاندا داوای ئەوەی کردبوو کە بیکەن بە قوتابی P :H.D دکتۆرا لەبەشی پزیشکیدا .

پرۆفیسۆرێک پێی ووتبوو من پرۆفیسۆری بەشی ئەندازیاری خانووبەرەم ، وەرە واز لەو بەشە بهێنە و بیکە بە ئەندازیاری . من لەماوەیەکی کەمدا بڕوانامەی دکتۆرات بەمەندە دۆلار دەدەمێ . ئێســـتا هەمان برای لە هەولێری پایتەخت قوتابی زانکۆی پزیشکییە . هەر دۆســــــتێکم لێرە لە کەنەدا کە P .H . D لە کشتوکاڵدا هەیە دکتۆرە و خاوەنی بڕوانامەی دکتۆرایە لە هەنگاریا . بۆی گێڕامەوە ووتی " قوتابییە میـــــسرییەکان کە دەچوون بە پیر برادەرەکانیانەوە لە فرۆکەخانە ، بۆ ئەوەی بێن و یەکەم ســاڵی خوێندنیان دەست پێ بکەن . پێیان دەووتن بەخێربێن دکتۆر . منیش دەمگووت قەیناکا ئێوە کۆنەکان کە ســــــاڵێکە لێرەن بەیەکتر بڵێین دکتۆر هەر نەیسە . بەڵام ئەمانە هێشـــــتا پێیان نەناوەتە زانکۆکەوە چ زوو نازناوی دکتۆرتان دانێ . ئەوانیش دەیان ووت مادام دکتۆرییەکەی مسۆگەرە ، کەواتە هەر لە ئێستاوە دکتۆرە .

>< دیـــاردەی > یەکنەگرتوویی و پەرش و بڵاوی < نەخۆشـــــــییەکی گەورەی دنیای خوێندەواران و بەناو رۆشـنبیرانی کوردە . ئەم پەتایە چەند لە دنیای کاری ئێوە و بیرکردنەوەتان کـــــاری کردووە ؟ چ هەوڵێک بۆ چارەسەرکردنی دراوە ؟ چی بە چاک دەزانن بکرێت ؟!.

+ نەک هـــەر کورد دەتوانم بڵێم هەموو نەتەوەیەک ئەم یەکنەگرتوویی و پەرش و بڵاوییەی بەخـــۆیەوە دیوە . ئیدی ئەمە کەم و زۆری کەوتووە . ئـــــــرەیی بردن بە رۆشنبیرانی داهێنەر و ئەو پلە و پایەیەی لەناو جەماوەردا پێگەیشـــــتووە ، دایکە گەورەی هەموو کێشەکانە ، هەر کەسە و لە بری ئەوەی هەوڵ بدات بگاتە ئاســـتی هونەرمەندێکی پێشکەوتوو یان هەر رۆشنبیرێکی مەیدانەکانی هونەر ، کەچی هــەر لەهەوڵی ئەوەدایە ئەو بهێنێتە ئاستی خۆی ، یان لە نرخی کەم بکاتەوە و دایبگرێتە خوارەوە . نموونەم بۆ ئەمەش زۆرە بەڵام لەبەر هەندێک هۆ بەتایبەتی نەورووژاندنی کێشەکە و کەوتنی بە بارێکی خراپتردا ، لێرەدا بەردێکی لەسەر دادەنێم .

لە کوردستان هونەرمەند و ئەدیبی گەورە زۆربەی زۆریان لە بەرەی نەتەوەکەیاندا بوون ، بەڵام چـــــــمەلەغەکان بە هونەر و ئەدەبەوە پەنایان دەبردە بەر دوژمن ، بۆ بڵاوکردنەوە و ریکلامدانیان . ئەمانە بە زۆری لەناو نووســــــەران و مۆسیقاژەنەکان و هونەرمەندانی شێوەکاردا تەشەنەی کردبوو. کەمتر شـــــانۆی گرتبووەوە . زۆر هەن نەنووسەرن و نەهونەرمەندن ، بەڵام ئەمەندەیان بەرهەمی گەندەڵ بۆ بڵاوکردوونەتەوە ، ئێستا ئەوانە لە نووسەر و ئەدیبی رەسەن زیاتر سنگ هەڵدەکێشن . خۆ دیــاردەی خۆهەڵواسین بەلایەنە جۆراو جۆرەکانی کوردستاندا ئەم کێشەیەی بەربڵاوترکردۆتەوە

هـــونەرمەند و نووسەری وا هەن لەبەر دەستخۆشانەیەکی لایەنەکەی و وەرگرتنی خەڵات و بەراتێک ، پیرۆزترین بەهاکانی ژیان و لۆجیک پێ شێل دەکەن .

لایەنەکـــــانیش لەبەر بەرژەوەندی خۆیان ئەوەندەیان فوو تێدەکەن زۆر لە قەوارەی خۆیان زەبەلاحتر . خۆ نازناوی هونەرمەند و نووسەری گەورە و شۆڕشگێڕ و داهێنەر و...هتد لە راگەیاندنی لایەنەکاندا بەڵگەیەکی ئاشکران . ئەو هونەرمەند و نووسەری گـــــەورە و شۆرشگێری لای لایەنێک بێت مەرج نییە لەناو نووسەران هونەرمەندانی ســــــەر بە نەتەوەکەیاندا هەمان پلە و پایە بە دەستبهێنی بەڵکو هەموو جارێک پێچەوانەکـــەی

ئەوەی پێکاوە . ئەم دیاردەیەش لە ناوەراستی سەدەی تازە رابردوودا زیاتر تەشەنەی کرد . دەتوانم بڵێم لایەنە چەپەکان داهێنەری ئەم دیاردەیە بوون ، پروپاگەندەی زۆریان بۆ ئەوانە دەکرد کە خزمەتی ئەو بیروباوەڕەیان دەکرد . بەڵام لەم سەدەیەدا وا رەخنەگران خەریکی ئەوەن ئەو پلە و پایەیەیان لێدەسەننەوە .

بۆ نموونە بیکاسۆ لەم بەینەدا برادەرێکم ووتی لە گۆڤارێکدا شیکردنەوەیەکی تێروتەسەلم لەسەر پیکاسۆ و بەرهەمەکانی خوێندەوە . پاش ئەوەی زۆر رەخنە ئاراستەی ئەم هونەرمەندە گەورەیە کراوە بە تایبەتی لەسەر بەرهەمەکانی دوایی . لە کۆتاییدا ووتراوە ئەگەر سەدەی بیست سەدەی گەورەیی و هونەرمەندێتی پیکاسۆ بێ ، لەم سەدەیەدا مافی راستەقینە دەدرێت بە هونەرەکەی . شایانی باسە چەپی فەرەنسا زۆر پشتی پیکاسۆی گرت و زیاد لە بارستایی خۆی باسیان دەکرد .

هەروەها لە کوردستانی خۆمان نموونەیەک دەهێنمەوە، کە مەبەستم داگرتنی هیچ بەهرەمەندێک نییە ، بەڵکو روونکردنەوەی مەبەستەکەمە . > گۆران < ی شاعیر کەس نییە بڵێت داهێنەر و بەهرەمەند نەبوو ، کەچی ئەو پشکە زۆرەی بەر ئەم کەوتووە لە شیکردنەوەی شیعرەکانی و ئەو هەموو کۆڕ و سیمینار و یادکردنەوانە بەر شاعیرێکی وەک [شێخ نووری شێخ سالح ، هەردی ، تەنانەت نالی و سالم و مەحوی] ش نەکەوتووە . مەسەلەکە ئەوەیە پارتی کۆمەنیست هەمیشە لەپاڵ ئەو دیاردەیەوە بوو. با زیاتر لە پرسیارەکە نەچمە دەرەوە ، چونکە هێنانەوەی ئەم نموونانە پەیوەندی بە ئەمڕۆی کێشەکەوەیە .

هونەرمەندیی بێ لایەن و ئازاد هەمیشە لە لایەن لایەنەکانەوە پارێزیان لێگیراوە و ئەو گۆڕەپانەی بۆ خۆش نەکراوە سەربەستانە هونەرەکەی تێدا تاو بدات . ئەمانە بوونەتە ماکێکی ترسناک لە نێوان هونەرمەندانی سەر بە لایەن و هونەرمەندانی بێلایەندا . شانۆ ناسکترین شوێنە ئەم پەتایەی تێدا تەشەنە بکات ، چونکە هەموو هونەرەکانی دیکە بە تاکە کەسیش ئەنجام دەدرێت . وەک مۆسیقا و گۆرانی و هونەری شێوەکاری و ئەدەب و بە هەموو جۆرەکانییەوە ، بەڵام شانۆ کارێکە بە کۆمەڵ ئەنجام دەدرێت و دەبێت ئەو کۆمەڵە بۆچوونێکی زۆر نزیک لە یەکتر یان بۆچوونێکی کتومت کۆیان بکاتەوە , بارستاییان وەک بەهرە و هونەر جیاوازی فراوان نەگرێتە خۆی . ئەمانە هەمووی دەبنە تەنگژە لە رەوتی بەرەو پێشچوونی شانۆدا . لەبەر ئەوە ئەم دیاردەی پەرش و بڵاویی و یەک نەگرتنە زیاتر رووبەرووی ئەم هونەرە دەبێتەوە و مشتومڕی بۆچوونە جیاوازەکان لێرەدا زیاتر رەنگ دەداتەوە . خۆ بیروبۆچوونی جیاواز خۆی لە خۆیدا پیرۆزە و هونەرمەند و رۆشنبیر لە رێی پلورالیزمەوە پێشکەوتن بەدەست دەهێنن . بەرەچاوکردنی هەندێ سنوور بۆ ئەم مەبەستە .

بەڵام هونەرمەندێکی رەسەن چۆن مامەڵە لەگەڵ جاشێکی دژ بە نەتەوەکەیدا بکات ، کە بە تۆپزی هاتۆتە گۆڕەپانی هونەرەوە و هەرچی بەهایە بۆ هونەرەکەی دانانێت . نموونە بۆ ئەمە یەکێک لە هونەرمەندانی تیپێکی شانۆیی لە سلێمانی بۆی گێڕامەوە ووتی " شانۆگەرییەکەمان لە تەلەفزیونی کەرکوک تۆمار نەکرد " ووتم بۆ ؟ ووتی دەرهێنەرە تەلەفزیونییەکەی کەرکوک بە دەرهێنەرە شانۆییەکەی خۆمانی ووت " دەمەوێت وێنەی خۆپیشاندانێکی حیزبی بەعس تێکەڵاوی مانگرتنەکەی ئێوە بکەم ، زۆر لەیەکەوە نزیکن و هێزو گوڕێکی زیاتر دەدات بە بەرهەمەکەتان ". دەرهێنەرەکەی ئێمەش کە ئەمەی بیست چاوی پەڕییە پشتی سەری و ووتی : شتی وا مەحاڵە !! دوایی دەهێنەری تەلەفزیونییەکە پێی داگرت و ووتی دەبێ بەمە رازی بن . دەرهێنەرەکەی ئێمەش رووی کردە ئەکتەرەکان و ووتی کەس بەمە رازی نەبێت ، چونکە دەیانەوێت ئابڕووی بەرهەمەکەمان بەرن . ووتی منیش لە هەموویان زیاتر پاڵپشتی دەرهێنەرەکەی خۆمانم کرد و یەکەم کەس ووتم

منیش نایکەم . ووتی کەچی فلان هونەرمەند!! کە چڵکاوخۆری بەعسە و دەمانچەی پێبوو منی بردە پەنایەکەوە ، دەمانچەکەی لێدەرهێنـــــــام و ووتی ئەگەر نەیکەیت دەتکەمە قوربانی یەک فیشەک . منیش ووتم چیت لە دەست دێ دریغی مەکە .

بـەهەرحاڵ لە کۆتاییدا چیرۆکەکە نەکراو هاتینەوە بۆ سلێمانی . لەم بەینەدا گوێ بیســــتی ئەوە بووم ئەو هونەرمەندی جاش خەڵاتی رێزلێنانی وەرگرتووە .

مـــن..لەگەڵ پرش و بڵاوی و یەکنەگرتندا نیم ، بەڵام لەگەڵ بۆ تەوەرچوونام . هەر رۆشـــــــنبیرەو بەرەو تەوەری خۆی بڕوات . هونەرمەندانی سەر بەنەتەوە و جەماوەر هەرگیز لەگەڵ زڕە هونەرمەند و جـــاش هونەرمەند دا یەکتری ناگرن . من لە ژیانی شانۆمدا هیچ کێشە و دابڕانێکم لەگـەڵ هەنگاوی دڵسۆزانەدا نەبووە و شانبەشانییان کارم کردووە . هەر سووکە داخزانێکم لێیان دیبێت خۆم کێشـــــــاوەتەوە. وەکو دیکە هەندێ جۆری پرش و بڵاوی‌و یەکنەگرتن من بە دیاردەیەکی هۆشـیاری دەزانم . ئەو پرش و بڵاوییەی لە هۆشیارییەوە دەکەوێتەوە زۆر پیرۆزە بەلامەوە . شـانازی بەوەوە دەکەم لە شانۆدا کەسم نەخواردۆتەوە و تاسەر ئێسقان ململانێم لەگەڵ هونەرمەندانی هاوڕێمدا کردووە . برادەری خۆشەویستم دڵشـکاو کردووە ، چونکە دژی باوەڕی خۆم نەبوومەمەتەوە . ئەوەی گێرەشێوێنییەکی لە شـانۆ نزیک خستبێتەوە هەرچەندە زۆر خۆشەویستم بوو بێت ، ئەگەر بۆمی نەسەلماندبێت ، وەک گێرە شــــێوێنەکە سەیرم کردووە . کاتێکیش لێی خۆش بووم کە ددانی بە هەڵەکەیدا نابێت .

خـۆ ئەو کێشە گەورەیەی > کۆمەڵەی هونەرە جوانەکانی کوردستان < لە ساڵی 1983 دا باشـــــترین نموونەیە . خۆشـــــەویسترین برادەرم لە تەمەنی قوتابخانەی سەرەتاییەوە وەک برا بووین . لەســـەر ئەوەی داکۆکی لە هەندێ گومانلێکراو کرد و دژی بڕیارەکانی ئێمە بووەوە >> هــــــەرچەندە ئەو بە دڵێکی پاکەوە ئەوەی کرد ، نەیدەزانی ئەوانە لە ژێرەوە چین << گەورەترین کەلێن کەوتە نێوانمانەوە و لەیەکتر دابڕان . بەڵام ئەنجامی ئەوە کۆمەڵەکـــــــە هەمووی لە تەوەری بەرەی جەماوەردا مایەوە و بازێکی گەورەی بە شانۆدا وەک لە پێشەوە باسم کردووە .

لە هەر کۆمەڵێکی شـانۆییدا کارم کرد بێت ، دژی تۆپەڵبوون و چرپەچرپ بووم . دژی هونەرمەندی قرچۆک و راڕابووم . نموونەیەکی تر هەر لەســەر ئەم دیاردەیە .

سکرتێری سەندیکای هونەرمەندان بووم . نامەیەکمان بۆ هات لە هونەرمەندێکەوە داوای ئەوەی کردبوو ، ئێمە نامەی بۆ بنووســــــین کەوا بەرهەمی هونەری هەیە و نەینێرن بۆ بەرەی شەڕی > ئێران ـ عێراق < . کاکـی زڕە هونرمەند جەیشی شەعبی بوو هەرەها کرابوو بە سەرۆکی دائیرەکەشی . منیـش بە کاک جەلال عـەزیز و جەلیل زەنگەنە و ئەندامانی دەستەی بەڕێوەبەرم ووت، من لەگەڵ ئەوەدا نیم نامەی بدەینێ ، چونکە ئەو مادام ملی بۆ جەیشی شەعبی ناوە و بەعســــــییە و پیاوی ئەوانە ، دە دەبێت ئەوەش بکات و بچێتە بەرەی شەڕیشەوە بۆیان .

بەهەرحاڵ ئەوە ساڵی 1986 بوو، مانگی پێنج . دوای ئەوە بە ماوەیەکی کەم من هـەڵهاتم بۆ دەرەوە . ئەگینا دەبوایە ئۆغری بکردایە بۆ بەرەی شەڕی ئاغاکانی . دە ئەو زڕە هونەرمەندە ئێســـتا لە هەموو دیزەیەکدا ئەسکوێیە و شەکەرۆکەی هەموو دیوەخانێکە . ئیتر من چۆن دابڕبوون لەو جۆرە کەســـــانە بە دیاردەیەکی ئاســــایی نەزانم ؟ چۆن بەپیرۆزیشی نەزانم ؟ هونەرمەندی شانۆ مامۆستای جەماوەرە، دەبێت دڵسۆز بێت بۆ بیروباوەڕەکەی وجەماوەر . ئەمەش دەروێشی گەرەکەو شەونخونی و قوربانیدان و زەحمەتکێشانی پێویستە ، گەڕان بەدوای راستییەکاندا بە هەڵوێستەوە باوەڕی گەرەکە . جا لەبەر ئەو هۆیانەی سەرەوە رۆشنبیری کورد زیاتر

پێویســــتیان بەوەیە هەر لایەنە و بەرەو تەوەر و جەمسەری خۆی بچێت و لەوێدا یەکبگرن .

کــــێ لە لایەنی نەتەوەدایە و هونەرەکەی دژیان نافرۆشێت و خۆی لە سەنگەری ئابڕووی نەتەوە و بەرژەوەندییە نەتەوەییەکانیدا دۆزیوەتەوە ؟ وە کێش لەســـەر پەتی بەرژەوەندی یاری دەکات و ریزەکانی رۆشـــــــنبیرانی کورد تێکدەدات و چەمکی رۆشنبیر دەشوێنێت . ئەگینا لەو باوەڕەدا نیم رۆشـــنبیری رەسەن و خاوێن حەز بە پرش و بڵاوی بکەن . نموونەیەکی تر هەر لە ناوەراســــــتی حەفتاکانەوە تا رۆژانی راپەڕین ، هەندێ نووسەری جاش رۆژانە لە دائیرەی ئەمـــــن کەوتبوون و بە هەموو جۆرە بیانوویەک پاساوی ئەو هەڵوێســــتە ناشیرینەیان دەدایەوە . ئەو نووسەرانەش چەمەلەغی خۆیان لە نووسەران هەبوو . ئەمانە نەدەچونە ئەوێ ، بەڵام دۆستی ئەوان بوون . هەرچەند جارجار دزەشیان بۆ باوەشـــی دوژمن دەکرد . لەسەر ئەو هەڵوێستە نووسەرانی کورد بوون بە دوو بەشەوە .

ئەم پەتایە تا سنوورێکیش هونەرمەندانی گرتەوە ، بەڵام چونکە شانۆ پێویستی بە جــەماوەر و بە هونەرمەندانی ناسراو بوو ئەمەیان بە تەواوەتی بۆ نەچووە سەر . ئەو چەند کەســــــانەی دەیانویســـت شـــانۆ بخەنە باوەشی دوژمنەوە ، توانایان بەسەر هونەرمەندانی رەسەندا نەشـــکا و مەرامە چەپەڵەکانیان بۆ نەهاتە دی . ئیدی فشە بەرهەمیان لەبنکەی بەعســـدا ئەنجام دەدا ، بێ ئەوەی ئەوکارانەیان لەسەر هونەری کوردی حساب بکرێت و تەنانەت لەخۆیان زیاتر بینەریشیان پێ کۆنەدەکرایەوە . دە ئەمانە ئێستا خزاونەتە ناو رۆشـــــنبیرانەوە بەو هەستە نەخۆشە نیوە ناتەواوەیانەوە کەوتوونەتە گێرەشێوێنی .

مــــەخابن لەسەر لاپەڕەی رۆژنامەکان بەرهەمەکانیان دەبینم . زۆربەیان کارێکی وایان کـــردووە شوێنی زۆر ناسکیان لە کوردستان گرتۆتە دەست . بشرۆ بیان دوینە ، هەیەکە و خۆی بە شـــۆڕشگێرترین پێشمەرگە ناگۆڕێتەوە.

جا بەلای منەوە دەستنیشانکردنی ئەو مشەخۆرانە وکەلاکردنیان بەرەو تەوەرچوونی رۆشنبیرانی نەتەوەیی دەســـتەبەری یەکگرتن و خەملاندنی رۆشنبیری کوردە و پەی بردنە بە داهێنان و گەشـــــەکردنی کولتوورەکە . لە لایەکی تریشەوە من ئەمە بە دیاردەی ساردوگەرم دەزانم . تا ئەو دردۆنگییەش روونادا هەندێک سارد و هەندێک گەرم نەبێت ئەوا کارەبا دروست نابێت و رۆشنبیرییەکە رووناکی بەخۆیەوە نابینێت . ئەمە زانستە ، ئەمە فیزیایە .

>< نەبوونی نـاوەندێکی تەرخان بۆ هونەری شـــــــــــانۆی کوردی یان یەکنەگرتنی لە ژێر هەر ناو و رەشماڵێکدا چەند زیان لە هـــونەرمەندانی کورد دەدات ؟.

+ ئەم چەمکە پەیوەندی بەداهێنانی تاکە کەسی وکۆمەڵە هونەرمەنداتێکەوە هەیە. یەک ئامانج و بۆچوون کۆیان بکاتەوە و چەند کۆمەڵ و گروپێکیش ســــەندیکایەک کۆیان بکاتەوە . هەر یەکە ، یان گرووپە نوینەرێکیان لەو سەندیکایەدا هەبێت و جار جار بەرهەمێکی تێدا دابەزێنن . ئەگینا پەرەوازەبوونی بیر و ڕاو و پەیڕەوکــــردنی چەندەها قوتابخانە و نوێخوازی ئەزموونگەری و .... چی و چی ، ئەمانە هەمــــووی دەبێتە یەکنەگرتنی شانۆکە . بۆ ئەمەش لەو بڕوایەدا نیم زیان بە شـــانۆ بگەیەنێت ، چونکە کاری هونەری بریتییە لە داهێنان و بەرەو پێشەوە چون . بەلای منــــەوە ئەمە نایەتە دی هەتا پێشبڕکێ و ململانێ نەیەتە ئاراوە . مەبەســـــتم لە ململانێ شیر و تیر

لەیەکتر سوین نییە ، بەڵکو ململانێیەکی پیرۆز لە خزمەت بەرزکردنوەی ئاستی شانۆ دا بێت و ئامانجی گشتی دەوڵەمەندکردنی ئەزموون و پاراستنی رەسانەیەتی و هەڵکشان بەرەو دنیای ئەفراندن بێت .

من لەوە دڵنیام ئەگەر ئەو گرووپانەی لە شارەکانی کوردستان کاریان دەکرد ، هەموو یەکگرتوو بوونایە ، لە یەک تاکە گرووپدا ئەوا شانۆی حەفتاکان و هەشتاکان ئەو گەشەکردنەی بەخۆیەوە نە دەدی . بەرەچاوکردنی ئەوەی جارجار یان هەمیشە کاری تێکەڵاویش بکەن . هەر گرووپە یارمەتی ئەوی تر بدات . بە داخێکی زۆرەوە ئەمە دەڵێم زۆرینەی هونەرمەندان لەکوردستان پابەندن بە بارە سیاسییەکەی ئەوێوە . دەسەڵاتە سیاسییەکەش کارێکی ئەوتۆی کردووە ، ئەگەر هەر هونەرمەندێک لە سایەی ئەواندا نەبێت ، رووناکی نابینێ . لەبەر ئەوە هونەرەکە سەرانسەر بۆتە دروشم و پیاهەڵدان و لە هونەر چۆتە دەرەوە . ئەمەیان زیاتر زیان بە هونەرمەندان دەگەیەنێت . جا ئەمڕۆ هەر یەکگرتنێک هەبێت ، بێگومانم لەژێر سایەی هەردوو زلهێزەکەی کوردستاندا دێتە کایەوە . دە ئەمەیان زیان زیاتر دەگەیەنێت و هونەرەکە پاشەکشە پێ دەکات ، چونکە بە بڕیارێکی سیاسی و گەلێ جاران لە چوارچێوەی تاکتیکێکی ساتی و لەرزۆکدا ئەو هەنگاوەیان پێ دەنرێت . کاری ئەوتۆیش دەرئەنجام هونەرمەندان و بگرە جەماوەرەکەشی تووشی نائومێدی و نەزۆکی و قێز لێهاتنەوە دەکات . ئەم راستییەش لەو ئەزموونانەی هەمانە لە بوارەکانی دیدا بەروونی بەرچاو دەکەوێت .

شانۆ بە تایبەتی و هونەر بەگشتی دەبێت سەربەخۆ بێت و کۆنترۆڵ نەکرا بێت . هەر ئاڕاستەیەکیش وەرگرێ بە قەناعەت و بڕوای خاوەنەکانیانەوە بێت . دە ئەمڕۆ هەر یەکگرتنێک لە کوردستاندا روو‌بدات، مانای قۆرغکردنی شانۆیە بۆ بەرژەوەندی لایەنێک یان باوەڕێکی سیاسی . شانۆش دەبێتە سەکۆیەک بۆ پیادەکردنی پیاهەڵدان و دروشم و پروپاگەندەی و پاشکۆیەتی سیاسەتی حیزبایەتی و هیچی دیکە . نموونەش زۆرن ، چۆن چەند زڕە هونەرمەندێکی دەمارگیر بۆ لایەنەکەی بڕیاری پشتشکێن پیادە دەکەن . ئەوسا کاتێک دەزانین ئەو یەکگرتنە ئامانجی بەرەواژە دەدات بەدەستەوە .

دیارە ئەو پاشەکشە و لاوازی و کرچ و کاڵییەی ئەمڕۆ شانۆی کوردی کردوویەتی و پێوەی دیارە ئەنجامی ئەو مۆڵ خواردنەیە لە ژێر سێبەری بەزەیی و بەژەوەندە ئەو دوو زلهێزەدا ، کە مەخابن ئەوانیش پاڵپشتی ئەو بارە نالەبارەن و کاریگەرێتی نەرێتییان لەسەر هەموو شتەکان هەیە . کەلێنی دابڕ دابڕ بوونی هەموو شتێکی کوردی قوڵتر و فراوانتر دەکەنەوە و دەیانەوێت هەموو شتەکان بە چاویلکەی ئەوا تەماشا بکرێ و سەنگ و تەرازووی ئەوان بۆ مامەڵە و هەڵسوکەوت لەگەڵ دیاردەکاندا بازاڕی هەبێت . هەڵبەتە ئەمەش زیانی گورچکبڕ لە مێژوو و مانا و بایەخ و ئاسۆی ئەفراندن دەدات .

>< ئاستی شانۆی کوردی ئەمڕۆ لە کوێدایە ؟ ئەی رەخنەی شانۆییمان هەیە ؟.

+ ئەم پرسیارە لە توێی وەڵامی پرسیارەکانی پێشوودا بەرچاو دەکەون . ماوەتەوە ئەوەی بڵێم رەخنەی شانۆیی بە پێی بارستایی پێشکەوتنی شانۆ هەڵدەکشێ و دادەکشێ . تا ئەو کاتەی کوردستانم جێهێشت ، ئاگم لێبوو بەپێی پێشکەوتنی شانۆ و نمایشکردنی دەقی جۆراوجۆر وورده ووردە رەخنەش هەڵدەکشا . بەڵام وەک لە پێشەوە باسم کرد هێشتا ئەو شێوە ئەکادیمییەی وەرنەگرتبوو وەک ئێمە پێمان دەووترا ئەکتەر یان دەرهێنەر .

کەسێک نەبوو بتوانین پێمان بووتایە رەخنەگری شانۆ ، چونکە رەخنەی شانۆیی هەروا ئاسان نییە . قووڵبوونەوە و توێژینەوە و تایبەتمەندی خۆی هەیە . بەڵام من هەستم بە بوونی ئەم مەرجانە نەدەکرد . ئێستاش کە دەڵێم شانۆ پاشەکشەی کردووە ، بێگومان رەخنەش بە هەمان شێوە تووشی ئەم دەردە بووە . هەرچەندە هەتا ئێستا من رەخنەی شانۆییم دیبێت لە بۆچوونێکی رۆژنامەنووسی خێرا تێنەپەڕیوە و دەربڕی ئاستی شانۆ نەبووە . بەداخەوە ئەوانەی رەخنەی شانۆیی دەنووسن ، لە روانگەی بۆچوونی خۆیانەوە سەیری دەکەن . رەخنەگرێکی وجودی باوەڕی هەر بە بیرەکەی خۆیەتی، ئەگەر شانۆیەک ئەو خزمەتە نەکات و لەم تەوەرەدا خول نەخوات ، ئەمیش ویژدانی بۆ هیچ سووکایەتییەک ئازاری نادات . لە لایەکی تریشەوە ئەوەی بۆتە تەنگژە لەم بوارەدا رەخنەگری شانۆیی ناتوانێت شانۆی کوردی بکات بە زەمینەی کارەکەی ، چونکە لێرەدا شانۆی شارەکان جیاوازی زۆریان لەبارەی پێشکەوتن و دواکەوتنەوە لەتەک یەکتردا هەیە .

بۆ نموونە لە شارەکانی رۆژهەڵاتی کوردستاندا شانۆ یان نییە یان زۆر لاوازە . هەروەها لە باشووری کوردستان دەتوانم بڵێم جیاوازییەکی زۆر لە نێوان شانۆی شارێکەوە بۆ شارێکیتر زەق بووەتەوە.جا ئەگەر رەخنە هەر بەشێوە ریپۆرتاژییەکەش بێت ، ئەوا دەبێت هەر شارە و بە تەنیا رەخنەگر تێیان بڕوانێت .

لە کۆتاییدا دەڵێم رەخنە وەک خوێندنەوەیەکی قوولی دەق و هەڵمالینی چەمکە شاراوەکانی و وورووژاندنی و خستنە رەوتی بەرەو کارێکی رەخنەیی زانستانە و بابەتییانە ، لەویشەوە ببێتە هاندەرێک بۆ گەشەکردن و داهێنانی نوێ ، نەخێر ئێمە لەم جۆرە رەخنەی شانۆییەمان نییە .

>< بەرچاونەکەوتنی شانۆی لاوان و منالان ، بەواتایەکی دیکەش نەبوونی هاندان و پشتیوانی لێرە و لەوێوە چۆن دەبینن ؟.

+ لەبەرئەوەی شانۆ هونەرێکی نوێیە و لە دێرزەمانەوە کۆمەڵەکەمان ئاشنای نەبووە تێکەڵاوی کولتوورەکەمان نەبووە ، دەتوانم بڵێم هەمووی سی چل ساڵە بە تێروتەسەلی و خێرایی هاتۆتە ناومانەوە . لەبەرئەوە وەک بناغە لە شانۆی گەورەوە دەستی پێکرد . چاکترین بوار بۆ شانۆی منالّ لای ئێمە > مەڵبەندی چالاکی قوتابخانەکان < بوو . ئەوەی من لێی ئاگدار بووم لە حەفتاکان و هەشتاکاندا ئەو برادەرانەی لەوێ کاریان دەکرد هەرچەندە بە ژمارە زۆربوون بگرە هەر باخچەیەکی ساوایان یەک دوواتێکیان سەرپەرشتی دەکردن و بوارێکی چاکیشیان بۆ رەخسابوو . بەڵام لە تەمەڵی و پشتگوێخستن بەولاوە هیچی وایان ئەنجام نەدا. بەهەزار ناری عەلی ساڵانە تاکە بەرهەمێکیان لەدەست دەبووەوە ، ئەویش لە بازنەی دائیرەکەیان نەدەچووە دەرەوە . نموونەشم بۆ ئەوە ئەم پرسیارەی بەرێزتانە و زۆرجاری تریش ئەم پرسیارەم لێکراوە .

من بەشبەحاڵی خۆم لەم بوارەدا سێ چیرۆکی منالانم نووسیوە . یەکێکیان لە باخچەی ساوایان بەرهەمهێنرا و یەکێکی تریان لە لایەن دەستگاکانی بەعسەوە مۆڵەتی پێنەدرا و خۆشم لە قوتابخانەی هەردی سەرەتایی دوو بەرهەمم بە نمایش گەیاند . بەڵام وەک تیپە هونەرییەکان دەتوانم بڵێم کەمتەرخەمی چاک لەو بارەیەوە کراوە.

بە باوەڕی من چەند گرنگی دەدرێت بە شانۆی گەورە ، رەوایە دە هێندە گرنگی بە شانۆی منالّ و لاوان بدرێت و هەر لەو تەمەنەوە ئەکتەر و هونەرمەند و تەنانەت بینەری شانۆش بخەملێت و ئامادەبکرێت . جا جگە

له نەبوونی ئەوانەی لێی دواین ، هەنـــــدێ تەنگژەی تریش دێتە ڕیی ئەو چەمکە . ئەویش چوونە ژێر ئەو ئەرکەوە زۆرگرانە ، بەتایبەتی پســـــپۆڕی شارەزای گەرەکە . بۆ مامەڵە لەتەک منداڵدا لە لایەنی سایکۆلۆژی و ڕاهێنانیـــانەوە کارێکی ئاسان نییە . شانۆگەری منداڵ دەبێت چەند مۆسیقاژەنێکی کارامە هاوکاری بکات و دەرهێنەرێکـــی چیکڵدانە فراوان و لێهاتوو بە ئەنجامی بگەیەنێت . ئەمە کار و خەبات و لێپرســـــراوییەکی گەورە و هێجگار هەستیار و بە بایەخی گەرەکە . کەرەسە و ئێکســـــواری زۆر و جلوبەرگی ڕێکوپێکی دەوێت ، لەبەرئەوە شـــــانۆی منال دەبێت گرووپێک تەنها بۆ ئەم لایەنە ناسکە بخەبتێ .لەلایەکی ترەوە کۆمەڵی ئێمە وەک وولاتانی ڕۆژئاوا ئەوگرنگییە بە منال نادەن . بـــاوکێک ڕۆژ تائێوارە خەریکی بەدەستهێنانی بژێوی خێزانەکەیەتی و کەمتر ئاگای لە منالە ، دایکەکەش بە دەیەها کاروباری ناو مالەوە خەریکە .

ئەمە منالی لە زۆر شتی تریش بێبەش کردووە، هەر بۆیە من باخچەی ساوایان و قوتابخانەکان بەگۆڕەپان و فێرگەی ڕاستەقینەی ئەم چالاکییە دەزانم .

هـــەلبەتە منال کۆکردنەوە و ڕاهێنانیان بۆ دەق لەبەرکردن و هێنان و بردنیان و تێگەیشـــــتن لە جیهانە ناسک و هەستیارەکەیان هەروا ئاسان نییە . دیارە ئەگەر گەورەش نمایـــــش بۆ منال ئەنجام بدات ، ئەمەش هەروا ئاسان نییە و کەم کەس دەتوانێت شـــــارەزایانە لە جیهانی منال نویک بێتەوە . من وای بەچاک دەزانم ئەم کارە دەزگایەکی تایبەتی بۆ دابمەزرێ هەر لە هونەرمەندی شێوەکارو مۆسیقاژەن و دەرهێنەرەوە تا دەگاتە ســـەر ئەکتەر و ئامادەکەری ڕووناکی و ئێکسوار و تەنانەت شانۆ و هۆڵی تایبەت بەوانەوە . ئەمەش خەرجی و هاندانێکی فرەی گەرەکە، دەبێت دەزگا و دامەزراوێکی دەسەلاتدار پالپشتی بکات .

>< شانۆ چەند نزیک و ئاشـــنایە بە حەز و خواستی جەماوەر؟ تا چەند دەتوانێت ئاوێنەی بالا نمای ئاواتەکانیان بێت ؟ لـــــــە کاتێکدا دەزانین بەڕێزتان بە هۆشیارییەکی تایبەت و ســـــــەرنجێکی دیکەوە لەو گووتە بەناوبانگەی بڕێخت > شانۆ قوتابخانەی گەلە < دەڕوانن ؟.

+ بینەر تەواوکەری کۆڵەکە بنەڕەتییەکانی شـــــانۆیە . هەموو کارێکی شانۆیی لە کۆتاییدا بە بینەر پێدەگات و دروست دەبێت . هیچ شـــانۆگەرییەکیش ئەگەر بینەر نەیبینێ بە شانۆگەرییەکی ناتەواو دەژمێردرێت .

شـــانۆی کوردی خۆشبەختانە شانۆیەکی ئامانج بەخشە و لەو بناغەیەشەوە یەکەم هەنگـــــاوی ناوە و سەرچاوەی گرتووە . ئەگەر کەسێکیش بیەوێت بۆ بێ ئامانجی ئاراستەی کات پێشـەکی بیزراو و قێزەوونە و ئەو هونەرمەنـدانەی شانۆیان بوژانەوە جۆرە جەماوەرێکیان بۆ شانۆ خەملاندووە . داوای مانا و زانیـــاری لێدەکات . داوای بنەمای کێشەیەکی لێدەکات و لەهەمان کاتیشدا هەست وچێژوحەزەکانی تێرکات .

ئەمەش هەندێ جیاوازی لە نێوان تاکـەکانی بینەردا دەبێ ڕەچاو بکرێت ، هەندێ بینەر حەز لە دەقی فۆلکلۆری و خۆمالی دەکـــات، هەندێ حەز لە نمایشـــی چەند ئەکتەرێک دەکات . یان ئەم تیپەی لەبەر هەندێ هۆ بە دڵە و بەلای بەرهەمـــی تردا ناچێت . من پێم وایە و واش لە بینەری شانۆ گەیشتووم ، کاتێک ڕوو دەکاتە شـانۆ، ئەگەر یەکەمجاریـــش وا نەبێت ئیتر دووەمجـــار و دوای ئەوە تێدەگات ڕوو لـــە شـــوێنێکی پیرۆز دەکات . بۆ مەبەســـــتێکی دیاریکراو لە ناخـــیدا دێتە بەرانبەر ئەکتەرەکان . هەرچەندە ئاستی هەست و تێگەیشتن لە یەکێکەوە بۆ یەکێکی تــــر جیاوازی لە خۆ دەگرێت . کەواتە دەبێت شانۆ زۆر لە پێش جەمـــــاوەرە وە نەبێت

شوێنە ونی بکات و ئەوەندەش لە نزیکیەوە نەڕوات هیچی تازەی لێهەڵنەهێنحێنێت و هەوڵی پێهەڵگرتن نەدات . ئـــــــەگەر وا نەکەین زۆر لە جەماوەرەکە وا دەزانن ڕێگەیان هـــەڵە کردووە و هاتوونەتە جێگایەکـــــــی هەڵەیشەوە . جا ئەگەر بە بارە چاکەکەدا هێنامان و مەبەستەکەمان نیشـــــــانەی خۆی پێکا ، ئەوا شانۆکە دەبێتە قوتابخانە .

نەک بینـەر دەتوانم بڵێم هونەرمەندانیش دەبنە قوتابی ئەو قوتابخانەیە لە ڕێگەی بینەری بەتوانا و ڕەخنەگرەوە . ئەگینا شانۆ خۆی لە خۆیدا شمشێرێکی دوو دەمە و دەمەکەی تر زیانێکی بەرچاو بە هەســــــت و ئاگای بینەر دەگەیەنێت . ئـــەگەر لـــە مەسەلەکەی دووری بخەیتەوە و دیاردەی نەشیاوی بە شێوازی شیاو بخەیتە بەرچاو و یاری بە سۆزی ساویلکەکانیان بکەیت و ســــــەرگەرمی بابەتێکیان بکەیت کە بابەتی ئەوان نییە . نەواز و بێدەرەتانی دنیایەکیان بکەیت ســــــەری لێ دەرنەکەن و خۆیانی تێدا بزر بکەن ، ئەو کاتە شانۆ لە قوتابخانەی گەلەوە دەبێتە گەرەلاوژێ و شـــەڵی و پەڵی گەل . چەند ساڵێک لەمەوبەر ڕەخنەگرێکی خەڵکی کوردســــــتان کتێبێکی بە زمانی عارەبی لەسەر شــــــانۆ نووسیووە ، هانی شانۆی کوردی دەدات واز لە دەقی خۆماڵی و شێوازی تەقلیدی بهێنرێت و لـــە جیاتی ئەدەبێکی مەعریفی زانراو شانۆ ئەدەبێکی مەعریفی نەزانراو بگرێتە باوەش . شــــــــانۆی کوردی بەرەو هونەرێکی بێگیان بەرێت .

ئەم ڕەخنەگرە لەوە دەچێت چێژ لە دەقی خۆماڵی وەرنەگرێت یان هـەر تێینەگات باسی چی دەکات ، بۆیە هاتووە و دەیەوێت ئەم گۆچانە خوارەمان بداتە دەســـــــت و دەیەوێت شانۆی کوردیی ئاوارەی نامۆیی بکات و تێکەڵاوی شانۆی عێراقی بکات و بیکاتە پاشکۆی . جا لێرەدا ئەوە دەڵێم کە شـــــانۆ قوتابخانەی گەل بێت کام گەل ؟ ئەمە ئەگەر عەرەبێک بیڵێت کەواتە شانۆ قوتابخانەیە بۆ کولتووری عەرەب . هەروەها بە گوێرەی ترکێک و فارسێک و فەرەنسییەکیش . بەڵام کە باس لە شـانۆی کوردی دەکرێت ، دەبێت شانۆ قوتابخانە بێت بۆ کولتووری کورد ، کە زۆر جیـــاوازە لەگەڵ کولتووری دەوروپشتەکەیدا . کە قوتابخانەی گەل و کولتووری کــــــوردی بێت ئەمڕۆ کێشەیەکی جیاواز ڕوبەڕوی بۆتەوە . ئەو کێشەیەش هەوڵ و کۆشـــــشـــــێکی ئامانج داری دەوێت لە بواری هەموو دیاردەکانا کە شانۆش دیاردەیەکە لەوانە .

کەواتە دەبێت قوتابخانە بێت بۆ ئامانجێک ئەو ئامانجەش سەلماندنی شـــــــتی دروستە ، ئەگینا نابێتە قوتابخانە بۆ کورد .

< توخمی ژن ، بۆ هەڵسوڕانی کاری شـــــــانۆیی بە کوێ گەیشتووە ؟ هـــــــەبوونی ئەم توخمە و پێداویستی بەشـــــــــداری و کاریگەرێتی چۆن هەڵدەسەنگێنن ؟.

+ ژن ... ئێستا ئەو کەلێنە گەورەیەی کە شـــانۆ هەیبوو تا نزیکی لێوا و لێو پڕی کردۆتەوە . هەرچەندە ئەوکەلێنە ساڵانێکی زۆری نەخایاند لەچاو ئەو بارە ناهەموارە و ئەو هەلومەرجە تفت و تاڵەی ســــــەپاوە بەسەر کۆمەڵگای کوردیدا . دەنا بە رای من هەر کۆتایی شەستەکان و سـەرەتای حەفتاکان تا ناوەڕاستی نەبێت ئەو کەلێنەی بەخۆیەوە نەدیوە . ژن لە پەنجاکاندا لە سلێمانی ئامادەبوونێکی دیاری هەبوو .

هــەرچەندە جارجار ناچار دەبوون ئەو کەلێنە بە پیاوان پڕ بکەنەوە . بەندە یەکێک بووم لەو کەســــــانەی کە گرنگییەکی زۆرم بەم بابەتە داوە . لە کۆتایی شـەستەکاندا شیعرێکم (ئافرەت و شانۆ) لە گۆڤاری > تیشــــــکی

هونەر> دا کە تیپی نواندن و مۆسیقای سلێمانی ئەو کاتە دەری دەکرد ، بڵاوکردەوە . ئەم شـــیعرە کاریگەرێتی خۆی کرد . ئەوکاتانە زۆر لە کچان و ژنانی هونەرویســـت نامەی خۆشحاڵی خۆیان بەرانبەر ئەو هەڵوێستە بۆ دەربڕیم شیعرەکە ئەمەبوو.

وا شانۆی جیهان گشت رازایەوە ئافرەت بۆ هونەر هاتە کایەوە

ئەی لە لای ئێمە ئافرەت و شانۆ بۆ لەیەک دووربن بۆ دوژمن بن بۆ

خوشکێ دەهەستە دۆش دامەمێنە لە قەفەزەکەت تووڵێ دەربێنە

لە بەندیخانەی کۆنەپەرستی درەنگە لێدە زەنگی سەربەست

گەلێک لە دوایە هونەری شانۆ هۆی هەرە گەورەی کەوتۆتە سەرتۆ

زۆر خوشک هەیە هونەرپەروەرە بەڵام پەپولەی ناوجانەوەرە

کاکی رۆشنبیر نەکەی رێی بگری شاڵاوی دەست و دەمی بۆ بەری

بە مانای رەوشت رزگار بە لەبەند رەوشتی بەرز واتا هونەرمەن

ئێستاش کە شانۆ بۆیە لە دوای

 چەپڵە بە یەک دەست دەنگی هیچ نایە <

ئامادەبوونی ژن لە شـــانۆدا خولیای من ئەو کاتە کەسێک پرکێشی ئەوەی نەکردە خوشکەکەی یان خێزانەکەی یان خزمەکـــــەی بهێنێتە سەر شانۆ هەر کچێک یان ژنێکیـــــش رووی تێبکردینایە ، لەلایەن منەوە رێزێکی تایبەتی لێدەگـــیرا . تا جارێکیان دەرهێنەرێکم لە شـــانۆ دوورخســـتەوە ، چونکە هەڵســـــوکەوتیم لەو مەسەلەیەدا بە دڵ نەبوو . بە هونەرمەندانی برادەرمم ووت : ئەم دەرهێنــــەرە نیازی هەیە شانۆ بباتەوە ئەو زەمانەی پیاو دەکرا بە ژن . ئەم خولیابوونەشم هەر دژەکاری ئەوەبوو لەیەکەم بەرهەمی شـــــــانۆییمدا ناچار خۆم رۆڵی کچەکەم دی . ئەویش چیرۆکێکی بڕیار و ئەنجامی خوالێخۆشـــــبوو ئەمینی میرزا کەریم بوو ، کە لە پەیمانگای مامۆستایانی ســـلێمانی هێنامانە ســـــەر شانۆ . هەر لەو شانۆییەشدا هونەرمەندی خۆشەویست > کەمال دڵشاد < رۆڵی پیرێژنێکی سەرکەوتووانە دی .

ئـــــــەو ژنانەی شانۆی کوردیان رازانەوە لەپێش هەموویانەوە خوشکی بەرێزم هـــونەرمەندی گەورەی کورد > بـەدیعـــە دارتاش < بوو. ئەمڕۆ زیاتر لە سی ساڵە بێوچان و شێلگیرانە لەمەیدانی تێکۆشاندا خزمەت دەکات و شانۆ بۆ پێشـــــــەوە دەبات . دوای ئەم فریشتەیە کە خواوەند بە شانۆی کوردی بەخشی چەند ناوێکــــی بەهرەدار و بەرێزی تریش شوێن پێی ئەم خوشکەیان هەڵگرت . لەوانە (ئەندازیـــار پەخشان کەریم ، نەرمین قادر ، شادان فوئاد ، ئاشـــتی هەرەس ـ خێزانم ـ، گەزیزە عومەر عەلی ئەمین و بەیان رەشید و...) دوای ئەمانیش چەند ئەســـــــتێرەیەکی پرشنگداری دیکە ، کە زۆربەیان دەرچووی پەیمانگای هونەرە جوانەکانی سلێمانین .

هـــەرچەندە هەر لە ساڵانی پەنجاوە کەموزۆر ژن بەشداری شانۆی کردووە ، بەڵام وەک ئێســـــتا و بەم چەندایەتی و جۆرایەتییە نەبووە . ئەمە مایەی دڵخۆشــییە بۆ ئایندەی شانۆی کوردی .

هـیوام وایە شانۆ لە ئایندەیەکی نزیکدا رەوتە پڕ شکۆمەندەکەی جارانی بگرێتەوە بەر ، چونکە ئەو کەلێنە گەورەیەی نەبوونی ژن دروستی کردبوو ، ئێستا پڕبۆتەوە . ژن لەشانۆی کورددیدا نەک هەر ئەکتەرە ، بەڵکو

دەرهێنەرە ، نووسەرە ، رەخنەگرە ، شــــرۆڤە دەكات و سیمینار لەمەڕ شانۆوە دەگرێت . جا لێرەدا ئەوە دەڵێم : ئەو ژنەی یان ئەو كچەی ئێستا ســـەربەســـتانە دێتە ســـەر شـــانۆ ، ئەو ئازایەتی و پڕ كێشییەی كچان و ژنانی پێش سالانی هەشتاكانی پێویست نییە. بەڵكو ئەوانەی ئەو كاتانە دەهاتنە سەر شــــــانۆ كەساتێكی تێكۆشەر و شۆڕشگێڕبوون . بە جەرگێكی قایمەوە رووبەرووی هەزارەهــــا كۆنەپەرست و مێشك ووشك و دواكەوتوو و نەزان دەبوونەوە . هەر لە خێزان و كەس و كاری خۆیەوە تا تاكە بێفەڕەكانی ناو كۆمەڵ . ئەمە گەورەیی و بڕوا بەخۆبوون و قوربانی خۆنەویستی دەویست .

لەم بەینەدا كتێبێكم بەناوی [شانۆ .. روانینی نوێ ... داهێنان]خوێندەوە . ئـەم كتێبە لە ئەنجامی دەمەتەقەیەك لەگەڵ كاك > فازڵ جاف<دا چلوورەی بەستووە .

ئەم زاتە لەگەڵ ئەوەدا هەندێ هەڵەی مێژوویی بە ئەنقەســـــت تۆمـــاركردووە، ناشیرینترین هێرشیشی كردۆتە سەر ئەو ژنانەی پێش ئەم لە شانۆی كوردیـدا رۆڵیان بینیوە . ناوبراو ئەو خوشكانە بە > سكراب و بێ توانا< ناوزەد دەكات . من نازانم مەبەستی لە سكراب چییە !؟. من بەئاگادارییەوە ئەوە دەڵێم : سكراب ئافرەت نییە لەسەر شانۆ، بەڵكو ئەو كەسەیە ئەوە تێڕوانینی بێت . هەر لەهەمان لاپەڕەدا>38< دەڵێت : ئەو شـــانۆگەرییەی (دایكی شەهید) كە لە ساڵی 1970 دا هێناویانەتە سلێمانی یەكەم شـانۆگەری كوردییە ، كە ئافرەتێكی كچی كورد رۆڵی سەرەكی تێدا ببینێت . لێرەدا ئاگاداری ئەو بەرێزە دەكەم ، كەوا مێژوو شێواندن هەروا ئاسان نییە . هەر ئەوەندەی مـــــن ئاگادار بم ، لە سالانی پەنجاكاندا مامۆستا > رەحمە < كە مامۆستایەكی سەرەتاییە رۆڵی دایكی شاكری دی لە چیرۆكی > شاكر من دایكم < ی یوسف عانی و گۆڕینی بۆ كوردی لە لایەن ئەمینی میرزا كەریمەوە . هەروەها لە بوووكی ژێر دەواری رەش ، گڵكۆی تازە لەیل ، لە پێناوی دادپەروەریدا ، پیســـكەی تەرپیری مولێردا .

كـــۆمەڵەی هونەرە جوانەكانی سالانی پەنجاكان كاتێ نەمر > رەفیق چـالاك < سەرۆكی بوو ، زۆر بەرهەمی تری ئەو سالانەش كە ژمارەیەكی زۆر ژنانی كـــــوردی بەدەورەبوون . هەروەها لە ساڵی 1969 دا هەر یەك ساڵ پێش ئەو بەرهەمە هەرە مەزنەی ئێوە هێناتان ، هونەرمەندی بەتوانا > رووناك كۆیی < لە ســــەرینی باداری ئەحمەد دەنگَ گەورەدا رۆڵی سەرەكی بینی . ئەم چیرۆكە لەهەولێریش نمایش كرا . لام وایە بەرێزتان ئەو كاتانە هیوایەتی شانۆتان لا دروســت نەبوو بوو . وەك ووتم لە ساڵی 1968 دا ئێمە چیرۆكی نەورۆزمان لە بەهۆی بەلەدیەی كەركوك كرد .

هـــونەرمەند ســــــەلمان فایەق كاكەیی دەرهێنەرەكەی بوو. چونكە لەوێ ئەكتەری لێوەشاوە نەبوو ناچـــــــار پەنایان بۆ ئێمە هێنا. ئەو دیمیرو لەوحەی رووناكییەی لە لاپەڕە 39 دا لێی دواویت ، هەمووی لەو هـــــۆڵەوە هێنرابوو ، نەك لە بـــەرهەم و هەوڵی ئێوەوە . ئەو هۆڵە لە راستیدا بۆ بەرهەمی عەرەبی تەرخان كرابوو .

ئێمە كە یەكەمجار چاومان پێی كەوت سەرمان سووڕما . میری ئەوەی بەسلێمانی رەوا نەدەدی . ئێمە لە چیرۆكی نەورۆزدا دوو ســــــاڵ پێش بەرهەمـەكەی بەرێزتان بەكارمان هێنابوو . گەر ئێمە لە سلێمانی ئەو پێداویستییانەمان بۆ فـەراهەم بكرایە ، یان خۆمان توانای كڕینیانمان هەبووایە ،وا بەكارمان دەهێنان .

دەربـــارەی ئەوش كە دەفەرموویی ئێمە بۆ یەكەمجار لە هۆڵەكەدا بینەری ژن و پیاومان تێكەلاوكرد. ئەویش راســـت نییە . تیپی نواندنی سلێمانی لە ساڵی 1969 دا ئەو كاتە ئەندامی دەســـــتەی بەڕێوەبەر بووم ، ئەو دیاردە و كارەمان كرد بە بڕیار و لە چیرۆكی > لە سێبەری دڕكدا < پێش ئەو بەرهەمەی ئێوە بە ئەنجامـان

گەیاند . خۆ گەر وا بێت بۆ لەکەرکوک ئەوەتان نەکرد ؟!. بەهەرحاڵ کاتێک لە کەرکوک ساڵی 1968 چیرۆکی نەورۆزمان کرد ئەم هونەرمەندانە بووین (عوسمان چێواری خواڵێخۆشبوو ، مستەفا ئەحمـــەد ، عەبدولی هەمە جوان ، جەمیل ئەحمەد و بەندە و چەند هونەرمەندێکی دیکەش . وە ئەو هونەرمەندانەی لەویـــش بینیمانن ، نیازی بەرهەمهێنانی چیرۆکی > دڵ و گوڵ < ی > مەدهۆش < یان هەبوو ، قادر مەردانی گۆرانیبێژ وەک ئەکتەر رۆڵی دەبینی ، حەمە رەزای کەمانچەژەن و نەجمەدین بوون .

ئەوکاتــە هونەرمـــەند ێکمان بە ناوی فازڵ جافەوە نەکەوتە گوێ . خۆزگــە لــە رووبەرووبوونەوەیەکی بەردەم بینەردا لەگەڵ کاک فازڵ جافدا بەیەکتر دەگەیەشتین .

نامەوێ ئێرە بۆ وەڵامدانەوەی هەمـوو بۆچوونەکانی ئەو بەرێزە تەرخان بکەم .

>< مەم و زین ، قەڵای دمدم ، لاس و خەزال ، نەورۆز چـــۆن نەکراون بە فلیم !؟. ئەی بۆ هەڵەبجە و ئەنفال و زۆر رووداوی دیکە نەکـــــــراون بە شانۆنامە ؟!.

+ ئەو کاتەی کوردستانم جێهێشت تاکە یەک فلیمی کوردی بەرهەم نەهێنرابوو . لـە ساڵانی سەرەتای نەوەدەکانەوە دەستکراوە بە هەوڵدان لەم بوارەدا . ئەویش هێندەی من دیومە زۆر سەرەتایین . کامێرا ئەو زمانە گەرمەی نییە بینەر هەستی پێبکـات و بۆی قووڵ ببێتەوە . سەرەڕای ئەمانە فلیم دەبێت دامەزراوێکی دەست رۆیشـــتوو پێی هەڵسێت . بەدەرامەتی گروپە هونەرییە بچووکەکان ناچێتە سەر. لە هەموویشی گرنگتر کادێری پێشکەوتوو و کارامەی سینەمای گەرەکە . هەر لــە دەرهێنەرەوە تا دەگاتە سەر کامێرامان و سیناریست و دیکۆرکێش و رووناکی و جـــلوبەرگی زۆر و ... هتد . ئەمانە هەمووی وەک تاکیش بگرین هەریەکە و کۆمەڵێک شــــــارەزای گەرەکە . بۆ نموونە هەر کامێرا گروپێکی پســــــــپۆڕی دەوێت . ئینجا یەک دوو پسپۆڕی تر سەرپەرشتی ئەوانە بکەن . بێجگە لە دەرهـێنەری سەرەکی ، یاریدەدەری زۆری دەوێت . جا ئەو چیرۆکانەی دەستنیشانتان کردووە زیاتر پێویستی بە دیکۆر و جلوبەرگ و شـارەزایان هەیە ، چونکە ئەمانە بابەتی مێژوویین و دەبێت ئەو هەموو بینراوانە تێکڕای بینەر بەرەو رۆژانی دێرین ببەنەوە . ئەمانەش هەروا ئاسان نین .

هەر وەک لەپێشدا ئاماژەم پێکردووە ، هیچی وا لە سینەما نازانم . هەر ئەوەندە بــــە خۆم شک دەبەم . ئەگەر بۆ بەرهەمهێنانی فلیمێکی کوردی وەک ئەکتەرێک دەستنیشـــان کرێم ، ئەوا لە خۆم رادەبینم کارەکەیان بۆ ئەنجام بدەم و زۆریشـــــم پێخۆش دەبێت .

هەڵەبجە و ئەنفال و کارەساتەکانیش کە نەکراون بە شانۆنامە . من بەش بە حاڵی خۆم لە بوودەڵەیی نووســەرانی دەزانم . هەروەهاش ئەو هونەرمەندانەی بۆ شــــانۆ دەنووسن ، وەک لە پێشدا لێی دووام ، دەتوانم بڵێم یەکەم کەس بووم کارەســــاتی هەڵەبجەم لەسەر ئەو شانۆیەی >> ئەتینا << لە یۆنان بەرجەستەکرد . تا ماویشم شانازی پێوە دەکەم .

جـــا لە روویەکی تریشەوە دەبێ ئەوە بڵێین لە کوردستانی رزگارکراودا تا ئێستا وەک راگــەیاندنیش پڕکێشی ئەوە نەکراوە بە قووڵی شرۆڤەی هەلومەرج و ئەو بارە بکرێت ، کە هەڵەبجەی بەو دەردەبرد . سەرەڕای ئەمانەش دەسەڵاتەکانی کوردستان دەست لە دامێنی بەغا بەرنادەن . لەبــەرئەوە ئەم چەمکە هونەرمەندی چاو نەترسی دەوێت ..... بەڵام من ئەو بەڵێنە دەدەم کە چوومەوە کوردســـــتان لەو بەرهەمانە بترازێت ، ناچمە بەلای هیچ

بابەتێکی تردا .

>< ئەم هونەرمەندانە چۆن دەبینن ؟.

+ ڕەفیق چالاک ... ووشــــــەی هونەرمــەندی بە هەموو مانایەکیەوە دەگرتە خۆی ئەگەر سیاسەتی نەکردایە .
یەلماز گۆنای ... هەر وەک لە شـــــیعرێکدا کە لە گۆڤاری بەربانگی سویدا بۆم ووتووە ، پێشمەرگەیەکی کامێرا لە شـــان بوو .کامێراکەی وەک قەناسێک جەرگی کەمالیستی هەڵتەکاند .
ئەحمەد سـالار ... هونەرمەندێکە ووشک ناکات .
حاجی مەکـــی... لە کوردستان هەتا ئێستاش جەماوەری ماوە .
تەهــا بـابـان ... ئەکتەرێکی لێوەشاوەیە .
ســمکۆ عەزیز ... هەر لەسەرەتای چوونە ناو شانۆمەوە ئاشنایەتیم لەگەڵی هەیە . کەسایەتییەکی تایبەتە.خزمەتی شانۆی زۆر کردووە. شانۆش خزمەتی ئەوی کردووە .
تەهــا خەلیل ... هونەرمەند و خاوەن هەڵوێست .
تەلعەت سامان ... لە بوژانەوەی هونەری شانۆدا لە شاری هەولێر پشکێکی مەزنی بەرکەوتووە .

>< *گرانترین ئەرک و گەورەترین بەرپرسیارێتی لەکاری هونەریدا چین ؟.*

+ دەســـــتخەرۆ نەکردنی بینەران و گەیاندنیانە بەو مەبەســـــتەی کە بەتەمابوویت بیگەیەنیت . کات بە فیرۆدان هەروا ئاســـــان نییە . هونەرمەند کاتێک بینەرانی لێکۆدەبێتـــەوە چاوەڕێی ئەوەی لێـدەکەن ، جگـــە لە هونەرەکە وەک شــــێوە ، ناوەڕۆکێکی دەوڵەمەندیش بدات بەدەســـــتەوە و لە هاتنی بۆ بینینی ئەو بەرهەمە پەژیوان نەبێتەوە . هەڵکردن لەگەڵ هونەرمەندانی بەشدار لە بەرهەمەکەدا . ئەمەش هەروا ئاسان نییە، چونکە هونەرمەندان هەر یەکە و بۆچوون وروانگەی خۆیان هەیە . چۆن دەگەیتـــە خاڵی بەیەک گەیشـــتن لە تێوان کۆمەڵێ ئاڕاســـتەی جیاواز و بەیەکداچوودا بۆ خۆی دژوارە .
هەلومەرج و پێداویســـتییەکانی چۆن دەکەیت ؟ چۆن هونەرمەندانە مەســـەلەکەت قوتار دەکەیت و دەیدەیت بە جەماوەر ؟ گرنگیدان بە خۆ رۆشــنبیرکردن لەو بوارەدا و رووبەرووبوونەوە و قووڵبوونەوە بۆ نهێنییەکانی بەرپرسیاری و دابینکــردنی بابەتە شانۆییەکان . ئەمانە هەمووی لە کاری هونەریدا رووبەرووت دەبنەوە .
ســـــەرەڕای ئەمانەش هونەرمەندی کورد ، وەک زۆر جەختم لەسەرکردووە .کێشە نەتەوایەتییەکە زوو زوو بەرۆکی دەگرێ ودەبێ بیرێکی سەرەکی بەویشەوە بێت وفەرامۆشی نەکات .
جا هونەرمەندی شـــانۆ ئەگەر ئەو ئەرکانەی جێبەجێ کردوو لە هەموویان پشـــت ئەستوور بوو ئەوجا چەند خۆش دەبێت بە هەنگاوی پتەوەوە و بە لەخۆ راپەرموونەوە بەرەو شـــانۆکە دەچێت . پێــش وەخت دەزانێت پــلە پــلە بە پەیژەی ســـەرکەوتنا ســـەردەکەوێت و داهێنان دەدات بەدەســـــتەوە . ئەرکی هـــاتنی جەماوەرەکە و ماندووبوونی خۆیشی بە فیرۆ نەداوە و بەرهەمەکەی جێی شیاوی خۆی لە شـــانۆی نەتەوەکەیدا دەکاتەوە .

>< *بە باوەڕی ئێوە چـــەند ڕێز لە شانۆکارانی دوێنێمان نراوە و ئەمڕۆ چ بەهایەکی بۆ دادەنرێت ؟.*

بە کورتی شـــــــــانۆی کوردی چی بۆ کراوە ؟ بزاڤێکی شانۆیی دەبینن ؟.

+ من وەک کەسێکی ئەم بوارە لە بارەی رێزلێنانەوە هەســت بە تێری دەکەم . زۆرم پێخۆشە جەماوەرەکە بایەخ بە بەرهەمەکـانم دەدات و پێی دەزانن . بە تایبەتی لەو گەشـــتەمدا کە بۆ کوردســـــتانم کرد ، ئەوەی بۆ من کرا لە لایەن هونەرمەندان و رۆشنبیرانەوە هەستم کرد هیچ ماندووبووتێکم لەو بوارەدا بە فیرۆ نەچووە . بە چاوی رێزەوە تێیان دەروانیم و بەرهەمەکانمیان لە جێگەی شیاودا لەبەرچاوگرتبوو .

هەرچەندە ئەمە بۆ هەموو کەسێک وا نییە ، بەڵام من بێگومانم ئەوەی لەبەرەی نەتەوەکەیدا بوو بێت و بەرهەمەکانی لەبازنەی کێشەکەیدا بووبێت ، هەرگیز رەنجی بە با ناچێت و ئەو میللەتەش نەتوانێ قەرزی بداتەوە ، وا مێژوو هــەرگیز لــە بیری ناکات . بۆ نموونە من کاتێک لە سلێمانی بووم هەرگیز دانیشتوانی ئەو شـــــارە خۆشەویستەم نەیانهێشتووە لەسەرەدا بۆ کار رایی کردن یاخود شت کرین رابوەستم .

هــەر کارێکم ویستبێ بێ ئەوەی بیانناسم بە رێزەوە بۆم جێبەجێ کراوە. لەناو بازارو لەسەر رێگاوبان رایان گرتووم بێ ئەوەی ناسیاوم بن پرسیاری جۆراوجۆری هونەرییـان لێکردووم و هەستی پێزانین و رێزی خۆیان بۆ دەربڕیوم . لە سەیرانگایەکدا پیاســـەم کردووە ، ئەوەندەم زانیوە کەسێک بە شیشێک گۆشـــتەوە بەرەو رووم هاتووە رێزی خۆی بۆ هونەرەکەم بە پێشکەشکردنی ئەو شیشە گۆشتە دەربڕیوە وداویەتە دەستم .

لەکاتی نمایشدا دیاریەکم بۆ هاتۆتە سەر شانۆ یان نرخی بلیت ئەو کاتە نیو دینار بوو ویســـتوویەتی بۆ رێزلێنانمان پێنج دینار بدات و ئامادەگی خۆشـــیان بۆ شتی گەورەتر دەربڕیوە .شۆفێری تاکسی یان جابی پاســـێک پارەی لێوەرنەگرتووم . وەک رێزلێنان ئەمانە هەموو ئاوێکی فێنک بوون دەکران بە گەرمایی ماندوبونمدا .

لــە کۆمەڵگایەکی رۆژهەڵاتی وەک کوردەواریدا ئەمانە بەها و بایەخ و رەهەندی کۆمەڵایەتی و مەعنەوی و کولتووری خۆیان هەیە . من بەشبەحاڵی خۆم ئەمانەم بە هاندان زانیوە و ئەوەندەم بەسبووە بۆ ئەوەی نەکوژێمەوە و ووشک نەکەم .

خوالێخۆشـــبوو باوکی بەرێزم بە ئاشکرا هەرگیز بێزاری خۆی بەرانبەر ئەم کارەم دەرنەبڕیووە، بەڵام کە لە دەرەوە دەیبیســـت خەڵکەکە رێزیان بۆ هونەرەکەم هەیە ، هەستم دەکرد ئەویش زیاتر هانم دەدات . ئیـــدی دەبێت هونەرمەندێک لەوە زیاتر چی لە جەماوەر چاوەڕوانی بکات ؟بۆ بابەتی بزاڤی شانۆیی لە کۆتایی شەستەکان و سەرەتای حەفتاکاندا هەلومەرجێکی تـایبەت رووبەرووی شانۆ بووەوە . ئێمە کاتێک بڕیار و ئەنجامـمان هێنایە بەرهەم ، جـەماوەرێکی لەبن نەهاتوو رووی تێکردین . تا رۆژێکیان لەبەر قەرەباڵغی بەردەم هۆڵــــــەکە بواری ئەوەم نەبوو بچمە ژوورەوە و تەنانەت سەرجادەکەش جمەی دەهات . وەک ووتم ئەوە مانگی یەکی 1968 بوو . دواتر بە پاڕانەوە خەڵکەکەمان دوورخســـتەوە . دواجار ناچار بووم بەچەند کەسێکم ووت لە دیواری دەرەوەی هۆڵەکەوە سەریان خســـتم لە دەرگاوە رێی چوونە ژوورەوە نەبوو . کار بەو رادەیە گەیشـــــــت ناچار پەنامان بۆ پۆلیس برد بۆ کۆنترۆڵکردنی جەماوەرەکە . دوای ئەوەش بە هەمـان شێوە چیرۆکی سەرینی باداریمان خستە سەر شانۆ .

جـــا ئەگەر دەقەکان بەو شێوەیە هەڵبژێردرانایە جەماوەرەکە هەر لە زیادبووندا بوون . بـــــەڵام دوای ئەو دوو سێ بەرهەمە لە رێی خۆویستی و دیکتاتۆری هەندێ دەســــەڵاتدار لە تیپەکەدا، هەدەقی لاواز و نەزۆک

هاتە بەرهەم . وەک لە پێشەوە ئاماژەم پێدا ئەمە کارێکی وای کرد جەماوەر ئەو > ئەرێتی <یەی بەرانبەر بە شانۆ نەمێنێ و لێیبتەکێنەوە . دوای ئەوە هەوڵێکی بێئامان درا تا جەماوەرمان بە شانۆ ئاشناکردەوە . زۆر بەرهەم هەبوو من بەشبەحاڵی خۆم زیاتر لە سەد بلیتم لە گیرفانی خۆم دەکڕی و رووم لە دۆستەکانم دەنا کە بێن بۆ سەیری بەرهەمەکە. تاوای لێهات لە کۆتایی حەفتاکان و هەشتاکاندا دڵی خەڵکمان لێ دەڕەنجا ، چونکە هۆڵەکە پڕدەبوو و جێگای بەتاڵیان بۆ نەدەمایەوە . شانۆ هونەرێکی بەخشندەیە ، دڵسۆزی بۆی دەستەبەری پێشکەوتنێتی . زۆر بە راشکاوییەوە دەڵێم لە ئەنجامی دڵسۆزی و هەوڵدانی هونەرمەندانی شانۆ و جەماوەرەکەوە توانرا ئەو هونەرە نوێیە بە کۆمەڵگای کورد ببەینە ئاستی شانۆکانی دەوروبەرمان و بگرە باڵاتریش . لەبەرئەوە من گەشبینم هەر کاتێک هونەرمەندانی شانۆ لە کوردستاندا بیانەوێت ووزە و توانای راستەقینە و دڵسۆزی بەکاربهێنن ، ئەوا شانۆ و بزاڤی شانۆیی هیچ کێشەیەکی نییە .

کۆمەڵەکەمان هەر لە دێرینەوە کۆمەڵێکی هونەردۆستە . هەر هونەرێکی رەسەن لەسەرشانیان داناگرن و بەرەو هەڵدێری نابەن . ئێستا لە کوردستان ئەو زەمینەیە هەر پتەوە و شانۆ هێشتا هەر زیندووە .

دەمێنێتەوە سەر ئازادی و سەربەستی هونەرمەندان و خۆنەبەستنەوەیان بە دەسەڵات و باروودۆخی لاوەکییەوە و خۆتەرخانکردنیان بۆ شانۆی رەسەن ، نەک شانۆی پروپاگەندە وهەراجخانەی دروشم و هاشە و هووشەی کاتی .

>< پەیوەندی هونەریت بە هونەرمەندانەوە چەندە. تا چەند ئاگاداری جموجوڵ و چالاکی شانۆکارانی بەشەکانی دیکەی کوردستانن ؟.

+ بە هۆی ئەم دووری و پەراگەندبوونە خنکێنەرەوە بە دەگمەن ئاگام لە کوردستانە ، تەنها لەرێگای ئەنتەرنێت و هەندێ کاسێت و ڤیدیۆە جارەوجار ئۆخەیەک دەکەم . سەتەلایت کە ئەمڕۆ باشترین رێگەیە بۆ شوێنکەوتنی هونەر لە کوردستاندا ، ناگاتە کیشوەری ئەمەریکا . زۆر دوورم زۆر . ناچاری و خۆدانە دەست چارەنووس بەدەست خۆم نەبوو . ئەم پەرشوبڵاوییەی کورد بە هونەرمەندانیشەوە زیاتێکی زۆری بە بزاڤەکە گەیاندووە. خۆمان وەک ئەو ماسییەمان لێهاتووە کە لە ئاو هاتۆتە دەرەوە و کەوتۆتە سەر لمی گەرم و هونەرەکەشمان وەک خۆمان لە کەنار و تەنکاودا مەلە دەکات . ئەمانە دادمان نادات و قایلمان ناکات .

هونەر بە شوێنەواری کولتوورەکەیدا زیاتر گەشە دەکات ، ئیدی لەوە زیاتر هەر هەوڵێک هەیە پەلەقاژەی نەکوژانەوە و سست نەبوونە . سەبارەت بە شانۆ لە بەشەکانی تری کوردستان ، لەو باوەڕەدا نیم هەتا ئێستا جگە لە باشووری کوردستان شانۆ هێندە لە تەکاندان و پێشکەوتندا بێت و هونەرمەنداتێکی دیار و گەشەکردوو هەڵکەوتبێتن . خۆ هەرچی رۆژهەڵاتی کوردستانە کە دوای باشوور چاوەڕوانی بزافێکی لێبکرێت ، ئەوە لەژێر سیستەمی دواکەوتووی مەلاکاندا یخدراوە و ژن بە عەباداپۆشراوە و توانای بەشداربووتێکی سەربەستانەی نییە . بەمە نیوەی ووزە و بەهرە و داهێنانی شانۆیی قووتداوە . سەرەڕای ئەوەی سانسۆرێکی کوشندە دەستی لە بینی هەموو دیاردەیەکی پێشکەوتنخوازی گیرکردووە . تا ئەم دواییانەش زمانی کوردی وەک راگەیاند قەدەغەبوو . ئەوەی ئێستاش رێی پێدراوە ، ئەوە بۆ سیاسەتە و کاتییە و رقی پیرۆزی کوردەکەی پێدەمژن . دوور لەهەر ئەملاولایەک گەر تەنها مافی کولتووریش لەو بەشەدا لەبەرچاو بگرین ، وا مافی نزیکەی 10 ملیون

مـرۆڤ زۆر لەوە زیاترە کە بە کورد دراوە ، یاخود بەراوردی پلە و کاریگەری ئازەری و کورد لە ئێراندا بکەین ، وا بۆمان دەردەکەوێت چەند جیاوازی هەیە . ئـــەگینا هەر وەک ووتم هەر هەلومەرجێکی باش لەوێش بێتە پێشەوە، بالاوگەشە بکەن، ئەوانیش سود لە ئـــەزموونەکانی باشوور وەربگرن ، دێنە هەمان ئاستەوە . باکووری کوردستانیش وەک ئاشـــکرایە زمانی کوردی تێیدا قەدەغەکراوە و مافی هەبوونیشی تێدا یاساغ کراوە ، کە ســەرئەنجام کۆمەڵگایەکی سەرکوتکراوی خستۆتەوە . وەک دەزانین شانۆ هەلومەرجی ئازادی دەوێت بۆ ئەوەی هەڵکشــێ و پەرەبسەتێت .

بەدەستهێنانی مافی نەتەوایەتی و رەخســاندنی ئازادی یارمەتیدەری لە دایکبونی هونەری سەرکەوتون لەم بەشەدا. رۆژئاوای کوردستان مەخابن مەگەر وەک شانۆیەکی عەرەبی تێیبڕوانین ، دەنا تا ئێســتا نەمبیستووە شـــانۆی بە کوردی تێدا کرابێت . هێندە نەبێت بڵێین ئەو ئـەکتەرە بە نەژاد کوردە و فلانــە گۆرانیبێژ کوردە .

دیارە ئەمەش هەمووی لە ماکی بندەســتی نەتەوەی کوردەوە سەریان هەڵداوە . گەر کورد خاوەنی دەسەلاتی خۆی بوایە وا ژیانی لە دنیایەکی دیکەدا دەبوو!!.

>< هونەرمـەندی خاوەن هەڵوێســـت و شانۆی رەسەن هەمیشە یاساوڵ و جەللاد و دەســەلاتدار هەرەشەی لێکردووە؟. ئێوە لــە ئاکامی کارەکانتان چەند رووبەرووی ئەم هەرەشەیە بوونەتەوە ؟.

+ وەک لە پێشەوە لێدوام ، شــانۆ هونەرێکی کاریگەر و هەستهەژێنە . من ئەوەندە لە شانۆ رادەپەرمووم ئەگەر نمایشەکە بەهێز بێت و هونەرمەندەکانی شۆرشگێربن و لەسەر ژێی رووداو و بەرەنگاربوونەوە و یاخیبوون یاری بکەن ، ئەوا زۆر بە ئاســانی هەر لە هۆڵەکەوە راپەرین و بەرەنگاربوونەوە سەرچاوە دەگرێت . ئەوەی شـــانۆ پێی دەکرێت لام وایە هیچ بابەتێکی تری هونەری و تەنانەت راگەیاندنیش پێیان نـاکرێت . ئەم راستییەش مەترسییەکی گەورەی بۆ رژێمە فاشستەکان لەهەر شوێنێ دروســت کردووە . جــا لە رژێمی بەعــس درندەتر نەبوو ، ئێمەش ســــــوارەی ئەو گۆڕەپانە پیرۆزەبووین . لەبەرئەوە هەمیشە دەنوکیان لەسەرمان بوو، لە کـاتێکدا وەک رۆژی نیوەرۆ لایان ئاشکرابوو ، هەرچی ئێمە دەیکەین دژ بەوانە و جگە لـە دژایەتی ئەوان هیچ مەبەستێکی دیکەمان نەبوو . ساڵی 1982 لە هۆڵی کارگەی جگەرەکە کۆیان کردینەوە و لێپرسراوی بەعس کەوتە چەنەدان و بەشان و باڵی بەعـــــدا هەڵدان و هانی هونەرمەندان و ئەدیبان بۆبەرەی بەعسی فاشست . منیش هەســــــتامە ســەر شانۆکە و ئەوەی بەدەممدا هات ووتم . هەرچەندە ئەوە کارێکی ژیرانە نەبوو ، بەلام دەڵێ کە جام پڕبوو لێی دەرژێ ، لەو بێدەســــــــەلاتییەی خۆم تێدا بینیەوە هیچ دەرەتانیکی دیکەم بۆ نەمابۆوە بۆیەکا کوشـــــتنم بۆ خۆم مسـۆگەر کرد .

هەر وەک چۆن >متنبی< بە > سیف الدولە < دەڵێت : وەک ئەوە وابوو لە پێڵوی مردندا بوو بێت و مردن خەوی لێکەوتبێت . منیــش لەو کاتـــــەدا مردن و کوشتنم خەویان لێکەوتبوو . کاک حەمە ئەمین پێنجوێنی کۆرەکەی دەبرد بەرێوە . هــــــر لەهەمان کۆڕدا دوو ئەدیبی تریش هەمان هەڵوێستی دژایەتییان لە بەعس بۆ خۆیان تۆمارکرد . ئەوانیش کاک حەمە سەعی حەسەن و کاک حەمە فەریق حەسەن بوون . کەچی هەندێ هــــــونەرمەندی بودەڵە و باوەڕ لەرزۆک پێیان دەگوتین ئەوانە بەعس هانی داون وا بڵێن بۆیە هیچیان لێناکەن .

وەک باســـــم کرد لە ساڵی 1979 دا کابرایەک بەناوی عبدالغفار سایغ ئەوکاتە ئەمینداری رۆشــــنبیری و

لاوان بوو لەسەر نمایشکردنی چیرۆکی پەروانەی دڵشاد مەریوانی فەرمانی گرتنی بەندە و دڵشاد و جەلیل زەنگەنەی دەرکرد . بەوە تاوانبارکرابووین ئەم نمایشە بە ئاشکرا دژی بەعس بەرهەمهێنراوە . چەند ئەمیندارێکی تر کە لەوێ ئامادەبوون داکۆکییان لێکردین بە تایبەت پارێزەر کاک حەمە سدیق رزگاری کردین .
هەروەها لەسەر چیرۆکێکی منالآن بە ناوی > سوورە ماسی< مشتومڕێکی زۆر کەوتبووە تێوان ڕێکخراوی بەعس وبرادەرانی هونەرمەندم لە چالاکی قوتابخانەکان . هەرچۆتێک بێت توانیبوویان ناوەکەم بکەن بەژێر لێوەوە ، دەنا خوێنم کرابووە کاسەوە . بۆ هەر یەکێک لە چیرۆکەکانی کابرا سەیرەکە و گوڵاڵە و میراتی پێش نمایشکردنی بۆ ئاسایشی رژێم بانگ دەکرام و پەیمانی دەستنوسیان پێ پڕدەکردمەوە ، کە ئەو چیرۆکانە ئەوە ناوەرۆکەکەیانە و بە هیچ جۆرێک خراپ شیناکرێنەوە . جا عەرەبێک ئەم هەموو مانا و پێچووپەنا و ئەدەبە سیمبۆڵییە لەکوێ دەزانێت وتێدەگات، ئەگەر کاکەی خۆفرۆش> نەیدابم بەدەمەوە< لەم دواییانەدا لە ئاسایشەوە فەرمان بۆ کۆمەڵەی هونەرە جوانەکان دەرچوو بوو بۆ هەر نمایشێکی شانۆیی دەبێت ریزی پێشەوە هەمیشە بەتاڵ بێت بۆ پیاوانی ئاسایش . ئەوانیش دەهاتن لە کاتی نمایشکرندا چرک ، چرک وێنەی ئەکتەرەکانیان دەگرت و لەنیوەیدا بەجنیودان وبۆڵەبۆڵ ملیان وورد دەکردوهۆڵەکەیان جێدەهێشت .
ئا بەم شێوازە و لەو بارودۆخەدا کارمان دەکرد و شانۆ گەشەی کرد و بوو بەو شانۆیەی هەمیشە جێی شانازییە . بەڵێ بەرهەمەکانی ئێمە رسکاوی ئەو هەموو ژان و ئازار و ئەندێشانە بووە .
کەچی لە هەنووکەدا پێویست بوو شانۆ شەقاو و قەڵبەزەی گەورەتر و بە پێزتری بهاویشتایە !! . بەتەمای ئێزدان دەبین .

>< خوێندنەوەی ئێوە بۆ شانۆی کوردی چۆنە و سەرەتای بۆ کەی دەگەڕێتەوە ؟ چ ئاسۆیەکی لەبەردەمدا دەبینن ؟.

+ زۆرجار لەسەر ئەم باسە دووام و نووسیومە و شرۆڤەم کردووە . کەی شانۆ بە ئێمە ئاشنا بووە گرنگ نییە ، بەڵکو ئەوە گرنگە ئێستا لە چ بار و ئاستێکدایە .
ئەگەر یەکێ لە سالآنی حەفتاشدا شانۆی کوردی بدیبایە ، نەیدەووت ئەم شانۆیە هونەرێکی تازە کوورەیە بەم کۆمەڵە لە ئاییندەدا پێویستی بە رۆژگارێکی دوورودرێژ هەیە تێیدا پێش بکەوێت . خۆ گریکییەکان لە هەموو جیهاندا سەرچاوە و دایکە گەورەی شانۆن ، کەچی ئێستا زۆر لە دوای ئینگلیز و فەرەنسی و رووسییەوەن . تەنانەت ئەمڕۆ شانۆیەکی وا پێشکەوتوویان نییە شانازی پێوە بکەن .
شانۆ هەرچەندێکی بهێنیت و بکشێنیت و ببەیت لە سییەکانی ئەم سەدەیەی رابردوو زیاتر ناچێتە دواوە . تا پەنجاکانیش ئەوانە هەر بەناو شانۆبوون . ئەگینا لە ماڵە باجێنەی منالآن و چێشتە قولێی جاران تێپەڕی نەکردووە . بۆ یەکەمجار لە مێژووی شانۆی کوردیدا وەک هونەرێکی شایستە و پوخت و بێ مشتومڕ ئەو بەرهەمەبوو کە لێی دوام> بڕیاروئەنجام <ی خوالێخۆشبوو ئەمینی میرزا کەریم .
ئەمە زۆر بە تێر و تەسەلی کرا و دیکۆر و رووناکی و ماکیاج و دەرهێنان و ئێکسوار و نمایشێکی شیاوی تێدا درا بەدەستەوە ، ئەگینا ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ نمایشەکانی کاتی هونەرمەندی مەزن رەفیق چالاک ، ناتوانین بڵێین شانۆ نەبوون . بەڵام لە رووی نمایش و دیکۆر و ماکیاج و توخمەکانی شانۆوە کاڵ و کرچی

پێوه دیار بووه . جگه لەمانەش زۆر ساکارانه مامەڵەی لەگەڵ بینەردا دەکرد . هەرچەندە وەک دەڵێن کاڵا بە قەد باڵا بووه . بینەری ئەو کاتانە ئەوەیـان لە لا زۆر بووه . خۆ دەتوانم بڵێم ئەگەر رەفیق چالاک نەبوایە ئەوا ئەو شانۆیەش نەدەبوو .

ئەمەش کەمکردنــەوەی مەزنایەتی ئەو نییە ، بەڵکو ئەوە تــواناکە بووه لـەناو کۆمەڵێکی ژێرکارتێکردنی زۆر نەرێتی بەرانبەر بە پێشکەوتن . جا لێرەدا دەتوانین بڵێین رەفیق چالاک بنەمایەکی بۆ شانۆی کوردی رەخساند .

مێژووی شـــانۆی کــوردیش لە کۆمەڵەی هونەرە جوانەکانی ئەو کاتەوە جەختی لەسەر دەکرێت ، ئەم هونــەرمەندانەش شۆڕەسواری ئەو مەیدانە پیرۆزەبوون : رەفیق چالاک ، نووری وەشتی ، تەها خەلیل ، ســمکۆ عەزیز ، بورهان مەسـرەف ، دڵشاد مەســـرەف ، کەمال قەرەداغی ، ئیســـماعیل بەرزنجی ، فوئاد حمەئەمین ئاغا و رەئووف یەحیا و چەند ژنێکی هونەرمەندی وەک نەرمین ناکام و مامۆستا رەحمە و پاکیزە عـەبدوڵڵا. هەندێ هونەرمەندی دیکەش ئەوانە هەر زوو کوژانەوە . بێگومان لە ســـــاڵانی پێش ئەمانیشدا مامۆستای بەرێز خوالێخۆشبوو فوئاد رەشید بەکر و مەجید فـــەنی برایی و حاجی عەلی کـەبابچی و چەند بەرێزێکی تریش لە مێژووی شانۆی کوردیدا لە سەرەتاکانن و هەوڵ و کۆششی خۆیان هەیە . ئیتر لەمانە بترازێت یەک ناوی کۆنتر شک نابرێت کە لە پێش ئەمانەدا کاری شانۆییان ئەنجام دابێت .

هەرچی هەوڵێ بۆ ئەم چەمکەش درابێ لە زیادەڕۆیی زیاتر هیچی دیکە نییە . بەزم و رەزمی دیوەخانان و سەیرانگاکان وبۆنە و زەماوەندەکان ئەمانە هیچی درامایەکی تێدا نەبووە و لەشەو چەرە و حیکایەتـــخوانی زیاتر هیچی دیکە نەبووە . کۆمەڵی کوردەواری پێویستی بە شانۆیە .

چـــۆن رۆژانە قوتابی دەڕواتە قوتابخانە و دوارۆژی خۆی کۆنترۆڵ دەکات ، ئاواش جەماوەر بۆ کۆنترۆڵکردنی هەلومەرجی دەوروپشـــــتی و جیهان و شرۆڤەکردنی ئەو بارودۆخە و لە هەست و نەستیدا رەنگ بداتەوە و شتی لێوە فێر ببێت ، پێویســتی بە ئامشۆکردنی شانۆیە و خۆی ئامادە و گەڵاڵە بکات ببێتە بینەرێکی رۆشـنبیر بە نهێنییەکانی شانۆ . ئەگەر شانۆکاران ئەم دیاردەیەیان رەخساند ئیتر خوای دەکـــرد شانۆ دوێنێ هاتبێتە ناومانەوە. گرنگ ئەوەیە ئەمڕۆ چەند خەملیوە و گەشاوەتـــەوە و رۆڵی خۆی دیوە و ئەرکەکانی بەجێگەیاندووە وکوردایەتی بۆ ئەو هەلومەرجـــەی نەتەوەی کوردی تێدایە چەند هەوێنی کارەکانی بووه وچەند و چۆن ســـــەرکەوتنی تۆمارکردووە ؟.

>< کـــــــوردایـــەتـی چەند هەوێنی کارەکانی ئێوەیە ؟ بۆ ئێوە بـیری نەتەوەیی و جیهانبینی نەتەوەییانە چـــەند پێوەر و مەبەستە و شوناسـی ئێوەی پێکهێناوە ؟ لە کارەکانتاندا چەند کارتان پێوە کردووە و دەکەن ؟.

+ تا ســـەر ئێسقان من ئەگەر ئەو بیرە نەبوایە نەدەچوومە سەر شــانۆ . لە یەکەم شانۆگەرییەوە بەتەمای ئەوە چوومەتە سەر شـــــانۆ ، کە ئەم هونەرە لەناوکۆمەڵی کوردەواریدا بگەشێتەوە و پەرەبســـــێنێت . تەنانەت بەوە قایل بووم رۆڵی کچێک ببینم و رووبەرووی جەماوەر ببمەوە و داهێنــــانیش لە رۆڵەکەدا بکەم . کەســـیش هەســت بەوە نەکات کە رۆڵەکە هی کچە و کوڕێک پێی هەڵدەســتێت .

بیرمـــە ئەوەندەم دیاری بۆ هاتە سەر شانۆ نەمدەزانی چییان لێبکەم . هەرچەندە ئەو کـــاتە بۆ یەکێکی وەک من ئەوە ئاســـــان نەبوو ، بەڵام ئەگەر من ئەو رۆڵەم نەدیبایە ، چیرۆکەکە ئەو سەرکەوتنەی بەخۆیەوە نەدەدی . لە راســـتیدا زۆر برادەر خۆیان تاقیکردەوە ، بەڵام توانایان بەسەردا نەشکا . ناچار من وازم لـە رۆڵێکی خۆم هێنا و رۆڵی ئەو کچەم بینی . وەک ووتم لەم چیرۆکەوە هونەری شــــــانۆ لای ئێمە کەوتەوە گەڕ . ئێمە لە ژێر فشاری رژێمی داگیرکەری بەعسـدا لە شــــــــانۆ نزیک بووینەوە . هەر لەژێر ئەو فشارەشدا برەومان بە شـــانۆکەمان دا بێ ئەوەی بە هیچ جۆرێک لەبەرەی نەتەوەکەمان لامان دابێت . جـــــــا ئەمە هەندێجار بە زەقی و هەندێجار وەک سیمبۆڵ و هەندێجار بە روونکردنەوەی دۆزی ئەو نەتەوەیەی نزیکە لە دۆزی کوردەوە . وەک (چاوی ڤێتنام و پەروانە و میراتی و گوڵاڵە و دوژمنی گەل) وە هتد کە راستەوخۆ یان ناراستەوخۆ بەشداریم تێیاندا کردووە .

جەماوەرەکەشمان وا خەملاندبوو لە خۆمان چاکتر شارەزابوون لە چ ژێیەک دەدەین و چارەســـەری بۆ دەستنیشان دەکەین . دەرئەنجام کار بەوە گەیشت سانسـۆریش رێی نمایشکردنی بەرهەمێکی پێ بدایانایە وا لەئاسایشەوە زۆرجار بەرهەمەکـانیان قەدەغە دەکردین . خۆ بینەرێکیش نەشی زانیبایە ئێمە چی دەڵێین زیاتر تامەزرۆی نمایشەکانمان دەبوو و لە رۆشنبیرەکان زیاتر هەڵپەی بوو بۆ بینینی شانۆگەرییەکان ، چونکە دەیزانی هەرچی بکەین لەبەرەی ئەوداین .

شانۆ هەناسەیەکی درێژ بوو ، بینەر هەستی دەکرد دەست لە بینە قاقای بووەتەوە و وەک نەتـەوەیەک بونی خۆی تێدا دەردەبڕن و هەستی بە بوونی خۆی دەکرد . ئێمەش تا توانیمان و زیـــــاتریش ئەو رێگایەنەمان بۆ نەتەوەکەمان تەخت دەکرد ، کە وایان دەزانی لێیان گیراوە و رێ دەرناکەن . تین و تەوژمی نوێمــــان دەدانێ . نموونـــەی نەتەوەکانی ترمان نیشان دەدان ، کە چۆن خۆیان لە دەست داگیرکەر رزگار کردووە . مرۆڤی گەندەڵ و خۆفرۆش و نا کوردپەروەرمان تێدا ریسوا دەکرد و مرۆڤی بەجەرگ و کوڕی نەتەوەمان تێدا سەربڵند دەکرد . تەنانەت ئەگەر گروپێکی دیکەش لەســـەر ئەو رێ و شـوێنە نەرۆیشــــتایە و لەسەر تەلی فەلسەفەی قرپۆک برۆیشتایە ، ئەوا دەستەکانیمان دەخســـــتە روو و مەبەستە قرچۆکەکانییانمان لەقاو دەدا ولەبەرەی نەتەوەکەماندا جێی کارەکانیان نەدەکرایەوە.

هـــونەرمەندی نەتەوەیی و رەسەن سەنگی مەحەکی بەرهەمی رەســـەنە . هــــەر هونەرمەندێکی رەسەن پێش وەخت دەزانم چی دەخاتە ســـەر شــــانۆ و چی دەدات بەدەستەوە ، چونکە ئەمە وەک ئەوە وایە کەچاوەڕوانی دەنگی کـــــەناری لە قاژوو

بکەیت و بە پێچەوانەشەوە >< >< ><

××

’’ مــن ... شــــانۆ بەو گۆڕەپانە پیرۆزە دەزانم لە ویژدانی بینەرم نزیک دەخاتەوە و لەگەڵ بینەردا لەناو یەکتریدا تێکەڵ دەبین . هـــەروەک چۆن دیندارێک لە جێگایەکــــی پیرۆزی وەک مزگەوت و کەنیســــــــە لەگەڵ خۆشەویســـــــتی خواوەندەو پێغەمبەراندا ئاوێتەی یەکتر دەبن ، ئێمەیش ئاوهاین. خۆ میحرابی مزگەوت وکەنیسەش هەر شانۆیە، بۆیە منیش هەر شانۆیەک راستی بکاتە ئامانجی و جەماوەر چەواشـــە نەکات و لەبەرەی نەتەوەکەیدا بێت ، ئەوە وەک ئەو شوێنە پیرۆزانە

وان بۆ من (... . . . .)

شـانۆ..لای من ، مـنی کوردی وڵات داگیرکراو و پارچەپارچەکراو ئەمڕۆ ئەبێ ئەو مەچەکە نەترســــــــە بێت یەخەی جەماوەر راتەکێنێ ، جاڕی رووخاندنی فەلسەفەی چەواشەکەر و ریسواکردنی بیروباوەڕی تێکـــــدەری هـــــاوردە بدات. لە هەمان کاتدا جاڕی بنیاتنانی ڕێگاچارەی راســـــت و دروستی نەتەوەیی بدات و هەڵوێســـــت لەو تاقیکردنەوانەی نەتەوەکەمان وەربگرێت ”.

××

SOKSE : P.F. 100 673 10566 Berlin- germany
E- mail : SOKSE @ gmx .de
دەزگـــای چـــاپەمەنی شـــەهید فـــەرهـــــــاد

عەزیز

××

" من ... شانۆ بەو گۆڕەپانە پیرۆزە دەزانم لە ویژدانی بینەرم نزیک دەخاتەوە و لەگەڵ بینەردا لەناو یەکتریدا تێکەڵ دەبین . هەروەک چۆن دینداریک لە جێگایەکی پیرۆزی وەک مزگەوت و کەنیسە لەگەڵ خۆشەویستی خواوەندەو پێغەمبەراندا ئاوێتەی یەکتر دەبن ، ئێمەیش ئاوهاین. خۆ میحرابی مزگەوت وکەنیسەش هەر شانۆیە، بۆیە منیش هەر شانۆیەک راستی بکاتە ئامانجی و جەماوەر چەواشە نەکات و لەبەرەی نەتەوەکەیدا بێت ، ئەوە وەک ئەو شوێنە پیرۆزانە وان بۆ من (... . . . .)

شانۆ..لای من ، منی کوردی وڵات داگیرکراو و پارچەپارچەکراو ئەمڕۆ ئەبێ ئەو مەچەکە نەترسە بێت یەخەی جەماوەر راتەکێنێ ، جاڕی رووخاندنی فەلسەفەی چەواشەکەر و ریسواکردنی بیروباوەڕی تێکدەری هاوردە بدات. لە هەمان کاتدا جاڕی بنیاتنانی ڕێگاچارەی راست و دروستی نەتەوەیی بدات و هەڵویست لەو تاقیکردنەوانەی نەتەوەکەمان وەربگرێت " ●

××

SOKSE : P.F. 100 673 10566 Berlin- germany
E- mail : SOKSE @ gmx .de
دەزگای چاپەمەنی شەهید فەرهاد

======================================